

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

HET ADMINISTRATIEF TOEZICHT ALS MIDDEL TOT INSpraak EN RECHTSBESCHERMING

De openbaarheid van bestuur, de inspraak van de burger en zijn rechtsbescherming maken actuele onderwerpen van de huidige administratieve rechtsleer uit. Hierbij wordt kritiek uitgebracht op de bestaande wettelijke regelingen en administratieve gebruiken en wordt gezocht naar nieuwe formules om de genoemde waarborgen van een echte democratie op doeltreffende wijze te organiseren. In dit artikel zouden wij kort de aandacht willen vestigen op een mogelijkheid van individueel beroep op de overheid, die in meerdere administratieve wetten en zelfs in de Grondwet¹ besloten ligt en waarvan in de praktijk ook wel gebruik wordt gemaakt, maar die o.i. ingevolge een bepaalde interpretatie niet het rendement haalt, dat zij zou kunnen bereiken, indien haar toepassing gebaseerd werd op het wettigheidsbeginsel, dat de grondslag van elk democratisch regime vormt. Het betreft hier weliswaar een soort willige voorziening, waarmee t.a.v. beslissingen van lagere instanties een beroep op de tussenkomst van de hogere overheid wordt gedaan en die dus eerder als een vorm van rechtsbescherming moet worden beschouwd. Als beroep op de hogere overheid en ingevolge haar algemene draagwijdte, kan deze mogelijkheid echter eveneens beschouwd worden als een bevestiging van het recht op inspraak, dat ook de lagere besturen de burger in steeds ruimere mate moeten verlenen.

Meerdere administratieve wetten onderwerpen beslissingen van lagere overheidsinstanties aan vormen van zgn. speciaal toezicht, zoals machtiging of goedkeuring vanwege de hogere overheid. Ook waar deze mogelijkheid niet uitdrukkelijk in de wet vermeld wordt, kunnen belanghebbende particulieren van deze bepalingen gebruik maken om zich tot de hogere overheid te wenden en bv. de niet-goedkeuring van een bepaalde beslissing van de lagere overheid te vragen. Hoewel de doeltreffendheid van een dergelijke voorziening hoger zou liggen, indien ze wettelijk georganiseerd was, omdat de hogere overheid hierdoor verplicht zou worden haar beslissing te verantwoorden, ontleent het bezwaar van de particulier toch een zekere efficiëntie aan het feit, dat de hogere overheid, hoe dan ook, tot beslissen gehouden is en deze beslissing een administratieve akte uit-

maakt, waartegen een beroep tot nietigverklaring voor de Raad van State kan worden ingesteld.

Naast het zoëven vermeld speciaal toezicht bestaan er in het administratief recht ook vormen van zgn. algemeen toezicht, zoals de schorsing en de vernietiging van beslissingen van lagere overheden door hogere instanties. Belanghebbende particulieren kunnen op dezelfde wijze van dit algemeen toezicht gebruik maken, als zij dit kunnen van het speciaal toezicht door bv. de hogere overheid om schorsing en vernietiging van een bepaalde beslissing te verzoeken. De mogelijkheden die hiermee voor particulieren openstaan, zijn veel ruimer dan die welke het speciaal toezicht biedt, omdat de genoemde maatregelen van algemeen toezicht niet enkel van toepassing zijn in bepaalde materies, zoals de stedenbouw en de ruimtelijke ordening, waar bouw- en verkavelingsvergunningen geschorst en vernietigd kunnen worden², maar de Provinciewet³, de Gemeentewet⁴ en de O.C.M.W.-wet⁵ alle beslissingen van de provincieraad, de bestendige deputatie, de gemeenteraad, het schepencollege en de raad van het O.C.M.W. voor schorsing en vernietiging door hogere overheidsinstantie vatbaar verklaren. Hier ontbreekt echter zelfs de gedeeltelijke efficiëntie, die wij aan de tussenkomst van particulieren in het speciaal toezicht konden toekennen, niet enkel omdat het beroep op de overheden die het algemeen toezicht waarnemen, evenmin als de zoëven genoemde tussenkomsten, wettelijk georganiseerd is, maar vooral omdat de schorsing en de vernietiging facultatieve maatregelen heten te zijn en op grond van deze vaststelling aangenomen wordt, dat een beslissing, om één van deze maatregelen niet toe te passen, niet kan worden beschouwd als een administratieve akte waartegen een beroep tot nietigverklaring voor de Raad van State kan worden ingesteld⁶. Wat wij in dit artikel willen onderzoeken

² Art. 45, § 4, tweede lid, en art. 46, derde tot zesde lid, Stedenbouwwet.

³ Art. 125.

⁴ Artt. 86-87.

⁵ Artt. 111-112.

⁶ Zie o.m. R.v.S., 21 mei 1968 (De Cock), nr. 12.970, T.B.P., 1969, 381, verslag subst.-audit.-gen. Vander Stichele; R.v.S., 28

¹ Art. 108, 6°.

ken is precies of het zgn. facultatief karakter van de schorsing en de vernietiging noodzakelijk tot de zoëven vermelde conclusie leidt en of via een andere interpretatie aan de ruime mogelijkheden van beroep die de particulier hier geboden worden, ook geen grotere efficiëntie kan worden verleend.

Luidens de besproken bepalingen van de Provinciewet, de Gemeentewet en de O.C.M.W.-wet kunnen de aangewezen toezichtsoverheden de beslissingen van de provincieraad, de bestendige deputatie, de gemeenteraad, het schepcollege en de raad van het O.C.M.W. schorsen en vernietigen wegens strijdigheid met de wet of het algemeen belang. Het eerste van deze beide motieven verleent de aangewezen toezichtsoverheden een wettigheids-, het tweede een opportuniteitscontrole op de beslissingen van de genoemde lagere instanties. Zoals reeds vermeld werd, wordt de toepassing van deze beide toezichtsvormen facultatief genoemd. Het facultatief karakter van de tweede toezichtsvorm wordt geacht voort te spruiten uit het feit zelf, dat zijn toepassing een opportuniteitsoordeel impliceert. T.a.v. de eerste biedt het de toeziende overheid, naar men zegt, de vrijheid om de opportuniteit van een schorsing of een vernietiging aan de zwaarwichtigheid van de begane onwettigheid af te wegen. Aldus wordt tegen alle verwachtingen in niet enkel de opportuniteits-, maar ook de wettigheidscontrole aan een opportuniteitsoordeel onderworpen, wat dan een verantwoording lijkt te vinden in het feit, dat deze beide toezichtsvormen hier in handen van administratieve en niet van rechtsprekende overheden zijn gelegd.

Om misverstanden te voorkomen is het wellicht niet onnuttig allereerst te onderstrepen dat het hier behandelde probleem niets uitstaande heeft met de toepassing van art. 14, tweede lid, gecoördineerde wetten Raad van State, dat de wettigheidscontrole van deze instelling openstelt op de onthouding van beslissing in gevallen waarin de administratieve overheid tot beslissen gehouden is. Het gaat ter zake niet om onthouding van beslissing, maar om weigeringsbeslissingen. Natuurlijk kan ook een dergelijke weigering de vorm van een onthouding van beslissing aannemen. De algemene vraag die hiermede rijst, in hoeverre nl. een onthouding van beslissing het voorwerp van een annulatieberoep kan uitmaken, valt buiten bestek van dit artikel. Maar de vraag, of een weigering om een maatregel van algemeen toezicht toe te passen kan worden beschouwd als een beslissing die door middel van een annulatieberoep kan worden bestreden, geldt natuurlijk evenzeer t.a.v. de impliciete weigering die in een onthouding van beslissing besloten ligt.

In het arrest Segers (zie noot 6) staakt de Raad van State de stelling, dat de onthouding of zelfs de weigering om van de algemene schorsings- en vernietigingsmacht gebruik te maken geen voorwerp van een annulatieberoep kan uitmaken, mede door het argument, dat de verzoeker bij de toeziende overheid uitsluitend wettigheidsbezwaren had naar voren gebracht, die hij ook voor de Raad van State kon doen gelden. Deze vaststelling is natuurlijk inherent aan het

feit, dat een eventuele controle door de Raad van State van een weigering, om het algemeen administratief toezicht aan te wenden, de beoordeling door de toeziende overheid van de wettigheid van de aangevochten basisbeslissing tot voorwerp heeft. Hieruit volgt immers dat de verzoeker voor de Raad van State in eerste instantie moet steunen op het niet in acht nemen door de toeziende overheid van de wettigheidsbezwaren die hij bij deze laatste tegen de basisbeslissing had aangevoerd. Dat een verzoeker in de besproken procedure bij de toeziende overheid de wettigheidsbezwaren zal aanvoeren, die hij ook voor de Raad van State kan doen gelden, ligt dus in de structuur zelf van deze procedure besloten en betekent overigens nog niet dat, omgekeerd, voor de Raad van State geen andere onwettigheden kunnen worden opgeworpen dan die welke aan de toeziende overheid werden voorgelegd. De besproken procedure zou immers een wettigheidscontrole in de tweede graad uitmaken, waarvan de inhoudelijke wettigheidstoetsing dus uiteraard op twee niveaus zou liggen: dat van de wettigheid van de door de toeziende overheid uitgeoefende wettigheidscontrole en hierdoorheen het niveau dat de beide controles gemeen hebben, dat van de wettigheid van de basisbeslissing. Hiermee zou t.o.v. deze laatste een eerste niveau van wettigheidscontrole worden geschapen, dat door zijn zuiver administratief karakter voor de burger gemakkelijker toegankelijk is dan de jurisdictionele controle van de Raad van State en dat door zijn reeds onderstreepte algemeenheid deze laatste in belangrijke mate zou kunnen ontlasten.

Zoals de benamingen «wettigheids-» en «opportuniteitscontrole» reeds aangeven, hebben deze beide toezichtsbevoegdheden een verschillende inhoudelijke draagwijdte. In de eerste gaat het om de toepassing van het recht. Zij kan als zodanig alleen interpretatieproblemen oproepen. De tweede houdt een beoordeling in van de feitelijke opportuniteit van een genomen beslissing. Zij stelt een appreciatieprobleem. Het is duidelijk dat de appreciatiebevoegdheid die in de tweede toezichtsvorm besloten ligt, een weerslag heeft op een eventueel wettelijk verplichte uitoefening van deze laatste. De toepassing van de toezichtsmaatregel wordt immers in de uitoefening van de genoemde appreciatiebevoegdheid geconcretiseerd. Het eventueel verplicht karakter van de eerste wordt dus in grote mate bepaald door de inhoud die men de tweede verleent. Wij kunnen hier niet ingaan op een omschrijving van het begrip «algemeen belang», die de draagwijdte van de toezichtsmaatregel en van de erin besloten feitelijke appreciatiebevoegdheid zou pogen aan te geven. Zowel t.a.v. de legaliteits- als t.a.v. de opportuniteitscontrole roept het antwoord op de vraag, of een weigering om een van deze toezichtsvormen uit te oefenen kan worden beschouwd als een akte waartegen een annulatieberoep voor de Raad van State kan worden ingesteld, echter de voorafgaande vraag op of en, zo ja, in welke mate de toepassing van deze maatregelen zelf als een verplichting kan worden aangemerkt. Een annulatieberoep moet immers op een vermeende onwettigheid berusten en deze laatste kan enkel in de niet-nakoming van een wettelijke verplichting gevonden worden.

Het zgn. facultatief karakter van de hier behandelde vormen van algemeen toezicht wordt vooreerst afgeleid uit de aanwending in de desbetreffende wetteksten van de term «kunnen». Dit tekstargument is op zich natuurlijk zonder waarde om de zeer eenvoudige reden, dat taalkundig «kun-

januari 1970 (Jacobs en cons.), nr. 13.925; R.v.S., 18 februari 1975 (Segers), nr. 16.879; R.v.S., 10 juni 1975 (Hennus), nr. 17.069; A. MAST, *Overzicht van het Belg. Adm. Recht*, 1973, nr. 335; A. VRANCKX, *Administratieve rechtshandelingen*, Adm. Lex., nr. 73.

nen» geen synoniem is van «niet-moeten»⁷. Anders zou het enkel zijn, indien vaststond dat de wetgever de term bewust gebruikt heeft met de uitdrukkelijke bedoeling elke verplichting ter zake uit te sluiten. Dit is echter niet het geval. Maar, sluit het werkwoord «kunnen» het facultatief karakter van het algemeen toezicht niet in, het sluit het ook niet uit. De vraag blijft dus overleidend en kan bij ontstentenis van beslissende aanwijzingen in de wetteksten of in de voorbereidende documenten en besprekingen enkel in het doel en de aard van de bevoegdheid zelf een antwoord vinden.

Het argument, dat het facultatief karakter van de opportuniteitscontrole besloten ligt in het feit, dat zij juist de opportuniteit van de te controleren beslissing tot object heeft, houdt geen steek. Heeft, zoals boven is aangetoond, de aard van dit object onvermijdelijk een weerslag op de uitoefening van de controle zelf, de appreciatievrijheid van de toezieende overheid bewijst nog niet, dat het haar vrijstaat deze appreciatie al dan niet uit te oefenen. Anderzijds is de bewering, dat de wettigheidscontrole voor facultatief moet worden gehouden, omdat de wetgever de toezieende overheid vrijgelaten zou hebben ze al dan niet uit te oefenen naar gelang van de zwaarwichtigheid van de begane onwettigheid, bij gebrek aan bewijs van deze laatste affirmatie niet meer dan een proeve tot verklaring van een onbewezen hypothese.

De besproken wetteksten stellen het algemeen toezicht als een mogelijkheid. Het is dus een faculteit in de zin, dat het niet automatisch van toepassing is. Dit is trouwens een van de kenmerken waardoor het zich van het speciaal toezicht onderscheidt. Deze niet-automatische toepasselijkheid is eenvoudig te verklaren door het feit, dat het algemeen toezicht t.a.v. alle beslissingen van bepaalde gedecentraliseerde instanties geldt. Het aantal beslissingen in acht genomen, zou een dergelijk automatisme niet enkel materieel niet te realiseren zijn, het zou wellicht ook in een absolute wanverhouding staan tot het bereikbare resultaat. Bovendien zou het de autonomie van de betrokken gedecentraliseerde besturen zonder meer te niet doen. De niet-automatische toepasselijkheid van het algemeen toezicht impliceert echter niet ipso dat het de toezieende overheid vrijstaat een schending van het algemeen belang of een onwettigheid waarvan zij kennis heeft, over het hoofd te zien.

Blijkbaar moet dus onderscheid gemaakt worden tussen de niet-automatische toepasselijkheid van het algemeen toezicht en een eventuele vrijheid om een vastgestelde inopportunititeit of onwettigheid niet te sanctioneren. Dit is wellicht het onderscheid, dat J. Dembour eigenlijk bedoelt, waar hij een «refus d'exercer le contrôle de tutelle» tegenover een «refus d'annuler» plaatst en enkel de eerste soort weigering toelaatbaar acht⁸. Het onderscheid dat deze auteur maakt, lijkt mij als zodanig immers niet adequaat. Ik zie niet goed in hoe men de uitoefening van het toezicht kan weigeren zonder tevens te beslissen dat men niet zal vernietigen, tenzij de eerstgenoemde weigering zou steunen

op motieven die niets met de uitoefening van het toezicht van doen hebben⁹. Wij noteren niettemin, dat hij samen met O. De Leye het niet-facultatief karakter van het vernietigingsrecht aanvaardt.

Dat de aanwending van het vernietigingsrecht in de gevallen waarin de toezieende overheid van een schending van het algemeen belang of van een onwettigheid kennis heeft, naar de intentie van de wetgever als een verplichting moet worden beschouwd, volgt m.i. uit het eenvoudige feit, dat dit recht in de wet als mogelijkheid voorkomt en dat het precies op de eerbiediging van het algemeen belang en de wettelijkheid gericht is. In een rechtsstaat kan de bedoeling van de toekenning aan de hogere overheid van de mogelijkheid, om tegen vastgestelde tekortkomingen van lagere instanties op te treden, geen andere zijn dan dat van deze mogelijkheid gebruik wordt gemaakt. Dit is niet enkel de zin zelf van de verleende bevoegdheid, het is ook een loutere bevestiging van de dienstbaarheids- en wettigheidsprincipes die het bestaan van een rechtsstaat beheersen¹⁰. Een eventuele intentie van de wetgever om op deze principes uitzondering te maken moet uitdrukkelijk blijken. Wij menen aangetoond te hebben dat het zgn. facultatief karakter van het algemeen toezicht niet in deze zin geïnterpreteerd kan worden.

Is het verplicht karakter van het algemeen toezicht een voorafgaande voorwaarde, opdat de weigering om het uit te oefenen kan worden beschouwd als een akte waartegen een annulatieberoep voor de Raad van State kan worden ingesteld, het impliceert nog niet de bevoegdheid van dit rechtscollege om een dergelijke vordering te behandelen. De zoëven geponeerde stelling, luidens welke de aanwending van het algemeen toezicht bij vastgestelde tekortkoming van de lagere overheid als een verplichting moet worden beschouwd, verhindert niet dat, zoals boven is aangegeven, deze aanwending in de desbetreffende wetteksten formeel slechts als een mogelijkheid, een faculteit gesteld is. Wij menen ook verklaard te hebben waarom. De verplichting zelf, waarover wij het hebben, is enkel van principiële aard. Zij steunt op een «andere interpretatie», die uitgaat van het wettigheidsbeginsel als structurerend principe van de rechtsstaat. De aanwending van het algemeen toezicht blijft dus formeel het object van een discretionaire bevoegdheid, waarvan aangenomen wordt dat zij aan elke rechtsprekende controle ontsnapt.

Toch lijkt deze laatste affirmatie ons een nadere nuanceering te vergen. Wij hebben reeds gewezen op het onderscheid tussen de beslissing om een maatregel van algemeen toezicht al dan niet te nemen enerzijds en de beantwoording van de vraag of in een concreet geval schending van de wet of het algemeen belang voorhanden is anderzijds. Wij hebben hieraan toegevoegd dat de eerste verrichting concreet in de tweede gestalte krijgt. Het gemaakte onderscheid is inderdaad van louter theoretische aard. Toch is dit theoretisch onderscheid van essentieel belang, omdat het duidelijk maakt dat, zoals ook reeds gedeeltelijk gebleken is, het in elkaar grijpen van de twee onderscheiden operaties in de beide vormen van algemeen toezicht, de opportuniteits- en de wettigheidscontrole, niet op dezelfde wijze verloopt en

⁷ O. DE LEYE, «Is vernietiging van onwettige of met het algemeen belang strijdige besluiten van gemeenteverhuden voor koning en gouverneur bevoegdheid of plicht?», *T.B.P.*, 1965, 157-158.

⁸ *Les actes de la tutelle administrative et droit belge*, 1955, blz. 176, voetnoot 1.

⁹ O. DE LEYE, *l.c.*, voetnoot 13.

¹⁰ O. DE LEYE, *l.c.*, 158.

niet dezelfde juridische implicaties inhoudt. Aangezien de wettigheidscontrole enkel wettigheidsmotieven hanteert en het wettigheidsbeginsel in een rechtsstaat determinerend is, vallen beide verrichtingen in de wettigheidscontrole samen. In een rechtsstaat is het ondenkbaar dat de overheid, en meer nog de rechter, een onwettigheid waarvan zij of hij kennis heeft, niet zou sanctioneren. De vaststelling van een onwettigheid houdt hier dus de verplichting in om ze ook ongedaan te maken. Aangezien de wettigheid geen ruimte laat voor appreciatie, hoogstens voor interpretatie, sluit zij elke discretionaire beoordeling uit. De wettigheidscontrole van de administratieve overheid kan dus op geen enkele wijze aan het wettigheidstoezicht van de rechter ontsnappen. Ook de beslissing om de opportuniteitscontrole al dan niet uit te oefenen vereenzelvt zich met het antwoord op de vraag of er al dan niet schending van het algemeen belang voorhanden is. Juist daarom wordt zij mede bepaald door de appreciatie die in het antwoord op deze vraag besloten ligt. De onwettigheid kan hier enkel liggen in het onredelijke van het antwoord dat op de vraag verstrekt wordt. Deze onredelijkheid kan erin bestaan dat zonder ernstige gronden vernietigd wordt. Een dergelijke onwettigheid valt onder het marginaal toetsingsrecht van de rechter. De onredelijkheid kan echter ook hierin liggen dat, on-

danks ernstige gronden, niet vernietigd wordt. Zulk een beslissing behelst door de appreciatie heen die zij inhoudt, een negatie van het algemeen belang. Zij is een schending, niet enkel van de redelijkheid, maar ook van de wettelijkheid. Ook de schending van het algemeen belang is immers onwettig. De wetteksten waarin de administratieve opportuniteitscontrole voorzien is, stellen dit uitdrukkelijk.

Wij menen dus dat, bij vastgestelde onwettigheid, het administratief legaliteitstoezicht steeds uitgeoefend moet worden en dat zowel de weigering dit te doen, als de onjuiste wijze waarop het kan geschieden, door middel van een annulatieberoep kan worden bestreden. De appreciatiebevoegdheid die zij inhoudt, in acht genomen, kan de administratieve opportuniteitscontrole enkel onder het marginaal toetsingsrecht van de Raad van State vallen. De toetssteen van deze marginale toetsing is het algemeen belang, waarvan de inhoud door dit rechtscollege wordt bepaald en dat meteen het criterium vormt, op grond waarvan elke onverantwoorde weigering om deze controle uit te oefenen moet worden afgewezen.

R. VEKEMAN

Eerste adviseur Provinciebestuur Oost-Vlaanderen

DE MOGELIJKE BIJDRAGE VAN DE RECHTSSOCIOLOGIE TOT DE HERVORMING VAN HET GERECHTELIJK RECHT

Een sociaal-wetenschappelijke benadering van de problematiek van de rechtsbedeling in België*

In België was in de zeventiger jaren de voornaamste bron van kritiek op het gerechtelijk apparaat de vaststelling dat de gewone man niet aan zijn trekken kwam in het justitiepaleis. Overall verschenen toen alternatieve rechtshulpers: wetswinkels werden opgericht, consumentenbonden kregen meer gehoor, doch ook vakbonden en beroepsorganisaties gingen zich meer bezighouden met de rechtsproblemen van de burger. Niemand kan beweren dat het probleem van «de drempel» thans opgelost is, maar er moet toch vastgesteld worden dat tijdens de laatste jaren een ander probleem, nl. de achterstand van het gerecht, meer en meer als belangrijker wordt ervaren. Deze sleur en slenter wordt thans zelfs gezien als voornaamste hinderpaal voor een toegankelijk recht¹.

In deze bijdrage proberen wij de (mogelijke) aanbreng van de rechtssociologie tot beide problemen aan te geven.

Over beide problemen is er een overvloed aan literatuur. De behoefte aan empirisch sociaal-wetenschappelijk onder-

zoek wordt wel hier en daar geponneerd, doch schijnbaar wordt de verbaal beleden noodzaak moeilijk omgezet in onderzoeksopdrachten. Binnen het Centrum voor Rechtssociologie van de Universitaire Faculteiten Sint-Ignatius konden twee onderzoeken worden verricht m.b.t. voornoemde problemen. Om de problematiek en de relevantie van de sociaal-wetenschappelijke benadering toe te lichten lijkt het ons het meest aangewezen over concreet sociaal-wetenschappelijk onderzoek te rapporteren. Essayistische bijdragen zijn er genoeg. Daarenboven kunnen zij moeilijk de realiteit van onderzoek weergeven.

1. Problemen van rechtshulp aan marginalen²

Einde der zeventiger jaren leek het aangewezen een balans op te maken van de nieuwe initiatieven, die sinds enkele jaren inzake rechtshulp tot stand waren gekomen. Rijst immers de vraag of de initiatieven het gerechtelijk systeem inderdaad toegankelijker maakten voor de burgers en of zij

² Onder *sociale* rechtshulp verstaat men juridische dienstverlening die door de hulpvrager niet (of niet volledig en direct) betaald wordt. *Algemene* sociale rechtshulp wordt verstrekt aan alle burgers, en heeft betrekking op alle rechtsterreinen. Eventueel worden er inkomensvoorwaarden gesteld. Daartegenover staat *bijzondere* sociale rechtshulp, die beperkt toegankelijk is, bijvoorbeeld enkel voor leden (bij de juridische diensten van vakbonden en consumentenbonden) en/of enkel open voor specifieke rechtsterreinen (arbeids-, sociale-zekerheids- en consumentenrecht...).

* Nationaal rapport voor België op het VIIe Internationaal Congres over Gerechtelijke Procedures (2e Internationaal Congres over Burgerlijk Gerechtelijk Recht) te Würzburg, 12-17 september 1983.

¹ K. BAERT, «Kritische beschouwing bij: De versnelling van de procedure», in *Tien jaar Gerechtelijk Wetboek*, IUS nr. 1, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1981, 152-165.

aldus hun rechten beter kunnen effectueren. In de mate dat het niet gebeurde, aan wat is het te wijten?

In het kader van de Onderzoeksprogramma «Sociale Wetenschappen», opgezet door de Ministeriële Diensten voor de Programmatie van het Wetenschapsbeleid werden kredieten verkregen voor de periode 78-81 om onderzoek te verrichten over de Rechtshulp aan Marginalen³.

In het onderzoek kunnen twee delen onderscheiden worden. Eerst worden initiatieven in de algemene sociale rechtshulp beschreven (een morfologie van de situatie). Vervolgens worden de kenmerken ervan in verband gebracht met de effectieve rechtshulpaanvraag en de gepresterde rechtshulpverlening (een verklaring van de situatie).

A) Initiatieven in de algemene sociale rechtshulp

Binnen de algemene sociale rechtshulp, zoals zij in 1979 in België ingericht was, constateerden wij drie categorieën: de Balie en de Kamer der Notarissen, de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (O.C.M.W.), de Wetswinkels.

De Balie en de Kamer der Notarissen zijn de georganiseerde beroepsgroepen van respectievelijk de advocaten en de notarissen. Deze vrije beroepen bieden hun juridische diensten op de markt aan. De Balie en de Kamer der Notarissen verkregen diverse wettelijke opdrachten, onder meer ten aanzien van beroepsinterne regelingen. De Balie werd bij wet opgedragen een dienst voor algemene sociale rechtshulp in te richten.

De gemeentelijke Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn zijn wettelijk belast met de organisatie van de publieke sociale en medische hulpverlening. Vooral de nieuwe wet van 1976 heeft deze O.C.M.W.'s een meer prominente rol toebedeeld. Zo zijn ze ertoe gehouden «alle nuttige inlichtingen te verstrekken». Vandaar dat een aantal O.C.M.W.'s sindsdien rechtshulpdiensten ingericht hebben.

De wetswinkels ten slotte zijn autonome rechtshulpinitiatieven die in het begin van de jaren zeventig in ons land ontstonden, in navolging van Angelsaksische experimen-

ten. De juridische hulp wordt er verstrekt in het kader van een vrijwilligersorganisatie.

Deze diversiteit van initiatiefnemers resulteert in een grote variëteit van algemene sociale rechtshulp. Immers binnen de algemene contouren van deze juridische hulpvorm worden onderscheiden accenten gelegd.

Vandaar dat een van onze onderzoeksoopdrachten erin bestond deze onderscheiden aanbodsstructuren in kaart te brengen.

Gegeven de middelen waarover het onderzoeksteam beschikte en gegeven de bereidheid tot medewerking vanuit de sociale rechtshulpinstellingen, is er van 1 februari 1979 tot 30 april 1979 een systematische en identieke registratie doorgevoerd in zeven rechtshulpdiensten.

Het betreffen twee Balie-initiatieven (het Bureau voor Consultatie en Verdediging te Antwerpen en een rechtshulpinitiatief van de Balie en de Kamer der Notarissen te Brugge), drie O.C.M.W.-initiatieven (in de gemeenten Antwerpen, Mol en Westerlo) en twee (Antwerpse) wetswinkels.

Alvorens over te gaan tot een kwalitatieve analyse tussen de verschillende instellingen zullen we eerst een nadere kwantitatieve vergelijking van de vraag maken. Wij hebben de registratieduur bij alle instellingen in principe gebracht op drie maanden, dit om een meer directe vergelijking mogelijk te maken tussen de onderscheiden instellingen.

Tabel: Aantal cliënten per rechtshulpinstelling gedurende drie maanden

Rechtshulpdiensten	Aantal cliënten
Bureau van Consultatie en Verdediging	353
Balie van Antwerpen	407
Ambtshalve toevoegingen en toevoegingen aan personen in hechtenis	75
Rechtshulpinitiatief Brugge	31
Rechtshulpdienst O.C.M.W. Antwerpen	33
Rechtshulpdienst O.C.M.W. Westerlo	59
Rechtshulpdienst O.C.M.W. Mol	253
Wetswinkel Antwerpen Zuid	191
Wetswinkel Antwerpen Noord	1402

Eigenlijk kunnen, naar omvang van de vraag, enkel die rechtshulpinstellingen met elkaar zinvol vergeleken worden welke hetzelfde gebied bestrijken.

Aldus kunnen de Balie van Antwerpen, de rechtshulpdienst van het O.C.M.W. Antwerpen en de twee wetswinkels met elkaar vergeleken worden.

Het Bureau voor Consultatie en Verdediging Antwerpen krijgt 11 maal zoveel cliënten op de rechtshulpzittingen als de rechtshulpdienst O.C.M.W. Antwerpen. Wanneer bij

³ BREDA, J., STEVENS, A., en VAN HOUTTE, J., *Rechtshulp aan marginalen, Syntheserapport*, Nationaal Onderzoeksprogramma in de Sociale Wetenschappen, Diensten van de eerste minister, Programmatie van het Wetenschapsbeleid, Brussel, 1981, 29 p.; BREDA, J., STEVENS, A., en VAN HOUTTE, J., *Rechtshulp aan marginalen*, Nationaal Onderzoeksprogramma in de Sociale Wetenschappen, Diensten van de eerste minister, Programmatie van het Wetenschapsbeleid, Brussel, 1981, 237 p.; BREDA, J., STEVENS, A., en VAN HOUTTE, J., *Algemene sociale rechtshulp: de Balie*, Nationaal Onderzoeksprogramma in de Sociale Wetenschappen, Diensten van de eerste minister, Programmatie van het Wetenschapsbeleid, Brussel, 1981, 148 p.; BREDA, J., STEVENS, A., en VAN HOUTTE, J., *Algemene sociale rechtshulp: de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn*, Nationaal Onderzoeksprogramma in de Sociale Wetenschappen, Diensten van de eerste minister, Programmatie van het Wetenschapsbeleid, Brussel, 1981, 162 p.; BREDA, J., STEVENS, A., en VAN HOUTTE, J., *Algemene sociale rechtshulp: de Wetswinkels*, Nationaal Onderzoeksprogramma in de Sociale Wetenschappen, Diensten van de eerste minister, Programmatie van het Wetenschapsbeleid, Brussel, 1981, 157 p.

het Bureau voor Consultatie en Verdediging de ambtshalve toevoegingen en de toevoegingen aan personen in hechtenis worden bijgerekend, loopt dit op tot 25 maal zoveel cliënten. Dit aanzienlijk verschil in cliëntenaantal tussen beide initiatieven is gedeeltelijk een gevolg van het feit dat de Balie naast eerste- ook tweedelijns hulp verstrekt. In het Bureau voor Consultatie en Verdediging kan men duidelijk meer soorten hulp krijgen dan op de rechtshulpzittingen van het O.C.M.W. Antwerpen.

Wanneer we de omvang van de vraag van de twee wetswinkels samentellen blijkt dat deze samen meer cliënten aantrekken dan er cliënten naar de zittingen van het Bureau voor Consultatie en Verdediging komen. Bedenken wij dat er naast de onderzochte wetswinkels, in dezelfde regio nog twee andere wetswinkels actief waren.

Kortom, het zwaartepunt van de algemene sociale rechtshulp ligt enerzijds bij het Bureau en anderzijds bij de wetswinkels.

Uit de tabel blijkt dat in het algemeen de O.C.M.W.'s minder bezocht worden. Zij zijn vrij recent van start gegaan met het verlenen van rechtshulp. Sinds het onderzoek is hun bijdrage in de rechtshulpverlening sterk toegenomen.

In de cliënteel van de onderzochte rechtshulpdiensten zijn, in het algemeen, de vreemdelingen, statistisch, ondervertegenwoordigd evenals de jongeren (minder dan 20 jaar). Naar geslacht en activiteit is de cliënteel een vrij getrouwe afspiegeling van de Belgische bevolking. Dit is echter het getotaliseerde beeld. Onderling echter treedt hierover veel verschil op tussen de onderscheiden diensten. Zo trekt het Bureau (Bureau voor Consultatie en Verdediging) relatief het laagste percentage actieven aan, en één wetswinkel het (op een na) hoogste percentage.

In het algemeen komen die hulpvragers naar de algemene sociale rechtshulp die zich bevinden in juridisch meer afhankelijke posities (huurder, werknemer, uitkeringsgerechtigde...).

Na deze eerste, morfologische vaststellingen gaan wij nu de stap zetten naar de vaststellingen over de aangetrokken vraag en de gerealiseerde hulp.

B) De vraag naar algemene sociale rechtshulp en de geboden juridische hulpverlening

Nieuwe initiatieven inzake algemene sociale rechtshulp proberen enerzijds een vraag die tot dan toe niet aan bod kon komen, te helpen, anderzijds de geboden juridische hulpverlening te vernieuwen en verruimen.

Traditionele vraag inzake rechtshulp heeft betrekking op het terrein van het familierecht en het strafrecht. De vraag rijst of de «nieuwe» rechtshulpinitiatieven eerder niet-traditionele rechtsproblemen te behandelen krijgen, zoals huurproblemen, sociale-zekerheidsproblemen...

Traditionele vraag inzake rechtshulp heeft ook betrekking op procesbijstand daar men terecht moest bij het Pro Deo-bureau van de Balie. Komen in de nieuwe initiatieven vragen aan bod, los van een reeds aanhangig rechtsgeding?

Traditionele vraag inzake rechtshulp is, gelet op sociale afstand t.a.v. het Pro Deo-bureau, een laatste stap, nadat de rechtvrager zelf aan zijn probleembehandeling geprobeerd heeft iets te doen.

Aan de traditionele vraag beantwoordt een traditionele hulpverlening: procesbijstand, te beschouwen als tweede-

lijnsrechtshulp. Daartegenover staan informatie verstrekken, advies geven, verwijzen naar andere hulpdienst, wat kan worden beschouwd als eerstelijnsrechtshulp; serviceverlening (documenten opstellen, contacten leggen) ligt tussen beide in.

a) De aangetrokken vraag. Onze bevindingen hierover zijn genuanceerd. De aangediende rechtsproblemen lopen uiteen — wanneer men ze bekijkt vanuit de invalshoek «rechtsgebied» — al naargelang de organiserende instantie al of niet met beroepsbeoefenaars werkt die (ook) in het vrij beroep actief zijn. Algemene sociale rechtshulpdiensten die advocaten en/of notarissen inschakelen, trekken meer traditionele rechtsproblemen aan, dit wil zeggen, familie-rechtelijke in hoofdzaak. Bij initiatieven die daarentegen rechtshulp opzetten zonder deze beroepsgroepen, krijgen eerder niet-traditionele rechtsproblemen te behandelen zoals huurproblemen, sociale-zekerheidsproblemen, enz...

In twee gevallen constateren wij dat een minder betwistende vraag wordt aangetrokken. De notarissen blijken een meer preventieve vraag aan te trekken. Ook biedt de combinatie sociale dienst én jurist in dienstverband kansen voor een meer niet-betwistende vraag. De wetswinkels echter slagen er niet (erg) in dit (preventief en niet-betwistende) aspect aan te trekken. In hun kader is geen eigen beroepsstrategie gevestigd (zoals bij de notarissen), noch sluiten zij aan bij kanalen die openstaan voor een brede gamma van sociale problemen (zoals in het O.C.M.W.).

De toegankelijkheid verschilt sterk van rechtshulpdienst tot rechtshulpdienst. De wetswinkels slagen erin, afgezien of ze nu buurtgericht zijn of niet, een (meer) directe toegang te realiseren. Meer dan de helft van hun cliënten is voordien niet in contact gekomen met andere hulpdiensten. Op hun beurt doen de O.C.M.W.'s en het balie-notarissen initiatief het beter dan het Bureau (Bureau voor Consultatie en Verdediging). Als er al contacten geweest zijn betrof het, zowel in de wetswinkels als in het O.C.M.W., eerder sociale hulpdiensten dan wel juridische bijstandsorganisaties. In de twee Balie-initiatieven ligt de verhouding juist andersom: daar zijn er vooral meer juridische dan sociale contracten.

b) De verstrekte hulp. Het hulpverleningspatroon van de bestudeerde algemene sociale rechtshulpdiensten wordt voornamelijk bepaald door het type beroepsbeoefenaren dat erin tewerkgesteld wordt. De aanwezigheid van advocaten (en notarissen) heeft tot effect dat er voornamelijk een beperkte eerstelijnsactiviteit wordt opgezet. Deze bestaat voor alles uit informatie geven, het verstrekken van een beperkt advies en voornamelijk in het Bureau verwijzen en toewijzen. In die algemene sociale rechtshulpdiensten waar de juristen niet (ook) op de vrije markt actief zijn stellen wij immers vast dat er een veel uitgebreider rechtshulp op de eerste lijn gepresteerd wordt. Het belangrijkste kenmerk ervan is dat serviceverlening meer aandacht krijgt (30 tot 50 procent van de hulpprestaties).

Enkel het Bureau kan een volwaardige tweedelijnsdienst (bijstand in gerechtszaken) bieden. Dit heeft zijn invloed op de daar verleende eerstelijnsactiviteiten: in hoge mate fungeert deze eerste lijn als selectie-instrument ten aanzien van de toekenning van een pro deo advocaat. Immers uit het onderzoek komt naar voren dat de helft van de hulp-

vragers daar enkel een verwijzing krijgt en niet meteen een concrete hulp. Zij die geen advocaat toegewezen krijgen, ontvangen daarentegen wel een, zij het beperkte, daadwerkelijke hulp. Er is hier dus sprake van een sterk onderscheiden hulpaanbod: ofwel een pro deo advocaat toewijzen zonder directe hulp, ofwel een directe beperkte hulp verlenen zonder toewijzing.

Tot besluit. Initiatieven om de rechtshulp te vernieuwen lijken niet steeds los te komen van traditionele patronen. Dit heeft te maken met de organisationele «constraints», die men weleens uit het oog verliest. De organisationele uitbouw van het aanbod prestructureert de vraag alsook de verleende hulpverlening. Soortgelijke vaststellingen vindt men ook in buitenlandse onderzoeksrapporten.

Traditionele structuren, bv. de balies, hebben het moeilijk om een niet-traditionele vraag aan te trekken en om de bijhorende hulpverlening te ontwikkelen, die niet aansluit bij het klassieke vrij beroep van advocaat.

Het vrijwilligerswerk van de wetswinkels heeft ook af te rekenen met hindernissen die hun beste bedoelingen dwarsbomen (turn-over, administratieve ondersteuning, vorming).

Nieuwe vormen van rechtshulpverlening met innoverende structurele uitbouw, bv. een jurist in dienstverband in het kader van het O.C.M.W., lijkt een nieuwe vraag aan te trekken en een geëigende rechtshulp te kunnen verlenen.

Naar het beleid toe kunnen een aantal conclusies getrokken worden.

Iedere hulpverleningsdienst inzake rechtshulp moet niet alleen nieuwe initiatieven willen ontwikkelen in functie van ideële doelstellingen, maar moet zich bewust zijn van de eigen organisationele «constraints», die wellicht met een gepaste aanpak ten dele kunnen worden weggewerkt. Een sociaal-wetenschappelijke begeleiding en evaluatie van de opzet en van de verkregen resultaten zijn vereist.

Op het vlak van het algemeen (nationaal) beleid moet men besluiten dat een pluralisme van organisationele structuren noodzakelijk is gelet op de inherent beperkte actieradius van iedere organisatievorm. Wel is een soepele maar noodzakelijke dialogale contactstructuur vereist. Het subsidiebeleid en erkenningsbeleid zouden op deze diversiteit moeten inspelen.

2. De achterstand van het gerecht

In 1970 trad het nieuw Gerechtelijk Wetboek in werking. Niettegenstaande deze hervorming werd gesteld: «Force est de constater qu'à certains égards, le service public ayant un palais en ville suscite des critiques et surtout de grandes inquiétudes. Rendre la justice est avant tout l'art de terminer les procès en donnant, dans un délai raisonnable, une solution définitive à une situation contentieuse. De ce point de vue, en 1979, le diagnostic est sévère. A divers niveaux et dans plusieurs secteurs, la durée des procédures est devenue intolérable: longueur des instructions, attentes interminables des conclusions de certains plaideurs, manoeuvres dilatoires, délais parfois incroyables pour obtenir une fixation, durée de certains délibérés sont des symptômes alarmants. Notre justice souffre de longueur. Parfois l'inefficacité est telle qu'il n'est pas exagéré de parler de paralysie, de quasi-déni de justice.»

Deze verontrustende woorden werden uitgesproken door professor Albert Fettweis, in zijn openingsrede bij de lessenreeks van de binnenlandse Francqui-leerstoel Rechtswetenschappen tijdens het academiejaar 1979-80⁴.

Wat zou nu de bijdrage kunnen zijn van het sociaal-wetenschappelijk onderzoek bij het probleem van de achterstand van het gerecht?

Stippen wij eerst aan wat meestal in juridische en gerechtelijke milieus als oplossing wordt aangegeven.

M. Storme verwacht veel van een samenwerking tussen de korpschefs van de magistratuur en de stafhouders. A. Fettweis daarentegen gelooft niet dat zij in de mogelijkheid verkeren respectievelijk magistraten en advocaten beter te laten functioneren. Hij verwacht meer heil van wetgevend werk. Met een twaalfstal wetwijzigingen, waarvan de redactie vrij gemakkelijk is, zou kunnen worden volstaan om de gerechtelijke procedures efficiënt te maken⁵. Vanuit het gerecht zelf wordt aangedrongen op kaderuitbreiding.

Dergelijke suggesties moeten op hun merites worden onderzocht. Het is echter niet voldoende zich te beperken tot een uitwisseling van ideeën en wensen. Hoe de achterstand kan worden weggewerkt veronderstelt een begeleidende sociaal-wetenschappelijke aanpak. Anders blijft het bij vermoede situaties en veronderstelde impact van voorgestelde maatregelen.

Van een sociaal-wetenschappelijke aanpak is men echter in het juridisch en gerechtelijk milieu niet overtuigd. «In the procedural area the lawyers' ancient instincts prevail: look to the past and thus foster stability, continuity, and orderliness. These instincts have produced a standard approach to law reform: discern a social evil; legislate a supposed remedy; go on the next perceived evil. As long as lawmakers were satisfied by the remedial measure, there is no need to test it in the real world.⁶»

Het nut van een 'adequate empirische aanpak kan op twee niveau's worden aangeduid: het algemeen beleid en de praktijk van een plaatselijke rechtbank.

Het algemeen beleid wordt in de eerste plaats gevoerd door de wetgever, doch ook de minister van Justitie heeft een belangrijke rol te spelen. Dit algemeen beleid heeft behoefte aan adequate empirische data. Nu bestaan er wel gerechtelijke statistieken, welke in België door het Nationaal Instituut voor de Statistiek worden gepubliceerd. Maar zij vertonen de kenmerkende gebreken van de traditionele rechtsstatistieken. Zij zijn vrij arm aan inhoud, niet accuraat en onbetrouwbaar, vrij laat beschikbaar in de vorm van onleesbare tabellen, die mogelijke gebruikers weinig leren. Het zal dan ook niemand verwonderen dat zij weinig gebruikt worden.

⁴ A. FETTWEIS, «La modernation du procès civil et ses difficultés» in *Tien Jaar Gerechtelijk Wetboek*, IUS nr. 1, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1981, 11-34.

⁵ A. FETTWEIS, «Quelques correctifs nécessaires après une décennie d'application du Code judiciaire», in *Tien Jaar Gerechtelijk Wetboek*, IUS nr. 1, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1981, 145-155.

⁶ M. ROSENBERG, «Civil justice research and civil justice», in *Law and Society Review*, Vol. 15, nrs. 3-4 / 1980-81, 473-484.

Het inhoudloos karakter van de traditionele statistieken is niet moeilijk aan te tonen. Over de aard van de zaken die voor de rechtbanken worden afgehandeld, wordt niet systematisch informatie verstrekt. Er bestaan wel enkele specifieke rubrieken (bv. over de echtscheiding, adoptie); dan nog blijken de verzamelde gegevens vrij elementair of weinigzeggend.

Over het verloop van de gedingen vindt men praktisch ook niets terug. Slechts onrechtstreeks kunnen aanwijzingen gevonden worden over de vertraging die de zaken oplopen. Voor ieder jaar wordt veelal slechts het aantal nieuwe en het aantal afgehandelde zaken aangegeven.

De overige gebreken hebben te maken met de manier waarop de statistieken geproduceerd worden. In de respectieve jurisdicties worden staten ingevuld waarin het aantal juridische prestaties worden opgeteld. Bij het verzamelen der gegevens rijzen tal van problemen. Voor het griffiepersoneel betekent het een supplementaire taak. Het feit dat dit statistisch basiswerk slechts een marginale plaats inneemt in het takenpakket zowel van de lokale instanties als van de centrale diensten van het Ministerie van Justitie, verklaart voor een groot deel de lage kwaliteit van de beschikbare data. Komt daar nog bij dat het de betrokkenen aan de nodige statistische opleiding ontbreekt. Toch zijn de geproduceerde statistieken voor de producenten van strategische betekenis. Op basis ervan wordt over het aanstellen van griffiepersoneel en het benoemen van magistraten beslist. Het is dan ook niet te verwonderen dat systematische bias ontstaat, veelal in het voordeel van de producenten. In sommige rechtbanken wordt het aantal vonnissen opgevoerd door bv. het vonnis, dat op verschillende eisen betrekking heeft, op te splitsen in verschillende vonnissen, één per eis. Soms worden nogal kunstmatig vonnissen geproduceert.

De ingevulde staten worden centraal verwerkt tot statistieken die laattijdig gepubliceerd worden. Het is in België gebruikelijk dat men van vijf tot zes jaar op de publikatie moet wachten.

Om al deze redenen is het begrijpelijk dat het beleid zijn eigen statistieken niet vertrouwt. Wanneer in België bv. de formatie van het griffiepersoneel of van de magistratuur vastgelegd moet worden, worden «ad hoc» door de bevoegde diensten of commissies meer adequate gegevens verzameld.

Gelet op het voorgaande is het overduidelijk dat de productie van valide en betrouwbare statistieken een urgente aangelegenheid is, wil het algemeen beleid een empirische basis voor zijn actie bezitten.

Het veronderstelt de opbouw van een adequaat data-systeem. Dit kan op diverse wijzen worden opgevat. Naar gelang van de gegevens die erin worden opgenomen, kan het verscheidene functies vervullen.

Men kan zich beperken tot algemene kenmerken van de rechtsgedingen of uitgebreid de verschillende gebeurtenissen van de procedure erin opnemen.

In het eerste geval kan men informatie verkrijgen die dienstig is voor het algemeen beleid. Ook de plaatselijke rechtbank kan aldus geïnformeerd worden over de algemene gang van zaken, wat het mogelijk maakt de voortgang van de activiteiten te evalueren.

In het tweede geval kan men met inschakeling van de computer de activiteiten van de griffie en de rechtbank

doelmatiger besturen. Over iedere zaak kan op ieder ogenblik de «status quaestionis» opgevraagd worden. Een stand van alle zaken op een bepaald ogenblik kan ook steeds ogenblikkelijk opgemaakt worden. Een dergelijk data-systeem kan ook ingeschakeld worden in het produceren van griffiedocumenten.

Geschetste noden op algemeen en op lokaal vlak brachten de minister van Justitie ertoe in 1980 het Centrum voor Rechtsociologie te gelasten een studie te wijden aan de problematiek van het verwerken van de gegevens van de activiteiten van hoven en rechtbanken⁷.

Onze studie verliep in twee fasen. Eerst werd een vergelijkbare studie van de omringende landen verricht. Daarna werd een case-studie van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen doorgevoerd. Op basis van de aldus opgedane ervaring was het mogelijk een data-bank-systeem uit te werken dat zowel voor het algemeen beleid valide en betrouwbaar statistisch materiaal produceert als voor de lokale rechtbank een bruikbaar instrumentarium ter beschikking stelt dat de procedures helpt sturen. Zo wordt ook een nuttige bijdrage geleverd tot de oplossing van het probleem van de achterstand van het gerecht.

Na de vergelijkende studie van bestaande data-systemen leek het Franse het meest adequate. Op dit laatste hebben wij voortgebouwd⁸.

Achtereenvolgens bespreken wij de relevante gegevens, die in het data-systeem dienen opgenomen te worden en de werkwijze waarop de gegevens dienen verzameld en verwerkt te worden.

De relevante gegevens

Deze kunnen in drie rubrieken worden ondergebracht.

Rubriek A: de inleiding. Deze rubriek omvat gegevens over de aard van de zaak (ratione materiae) en over de aard van de procedure, alsook over wat eventueel procedureel voorafging.

Rubriek B: de partijen. In deze rubriek wordt informatie opgenomen over de partijen met aanduiding van hun rol in het geding, alsmede over hun vertegenwoordigers.

Rubriek C: de afhandeling. De verschillende gebeurtenissen in het verloop van de procedure horen tot deze rubriek

Werkwijze

Wanneer een zaak aanhangig wordt gemaakt, neemt de griffier een set doordrukformulieren; wat op het bovenste blad wordt geschreven, wordt door het doordruksysteem overgebracht op de volgende bladen⁹. Op basis van het in-

⁷ Aan dit onderzoek werd meegewerkt door Koen Dassen, Hugo Cammaer, Hilde Thiebaut en Etienne Langerwerf onder leiding van prof. dr. J. Van Houtte.

⁸ MINISTÈRE DE LA JUSTICE, *Manuel Technique. Répertoire général et registre d'audience*, Parijs, 1980.

⁹ De set bestaat uit: 1. een zelfklevende fiche (afmet. 148 × 215) (wit), bestemd om op de map van de rechtspleging te plakken; 2. een statistische inkomfiche (afmet. 148 × 215) (groen), bestemd om de nieuwe zaken in het databestand te brengen; 3. een alfabetische fiche (afmet. 148 × 215) (wit), te klasseren in het alfa-

leidende document worden de rubrieken A en B ingevuld. Eén van de formulieren, de statistische inkomfiche wordt naar de bevoegde statistische verwerkingseenheid gestuurd. Iedere gebeurtenis binnen de gerechtelijke procedure wordt naderhand omstandig aangeduid in de rubriek C. Wanneer de zaak op een of andere wijze wordt afgesloten, wordt de uitgangsfiche naar de bevoegde verwerkingseenheid verzonden.

Het instrumentarium, dat wij ontworpen en bondig beschreven hebben, lijkt de mogelijkheid te bieden een adequaat data-systeem op te bouwen dat zowel voor het algemeen beleid als voor het bestuur van een lokale rechtbank dienstig is. Het doet het middel aan de hand om de gerechtelijke statistieken te produceren, welke het algemeen beleid nodig heeft. Niet alleen wordt informatie verstrekt over het aantal gedingen maar over de aard en het verloop ervan. De statistieken zijn betrouwbaar omdat de productie ervan volledig geïntegreerd is in het justitiële werk zelf. Zij zijn als het ware een natuurlijk bijproduct van het alledaagse routine-rechtbankwerk. Het maken van statistieken brengt voor het griffiepersoneel weinig of geen supplementair werk met zich. De kans dat bewust of onbewust statistieken foutief worden geproduceerd, wordt sterk verminderd.

Dank zij het feit dat inkomfiche en uitgangsfiche onmiddellijk statistisch verwerkt worden zal het tijdig produceren van statistieken ook mogelijk worden.

De verzamelde gegevens stellen daarenboven het algemeen beleid in staat een realiteitsvol inzicht in de bottlenecks te verkrijgen. De traditionele statistieken bieden dit niet, daar zij niets zeggen over het eigenlijk verloop van de zaken. Ook in het nieuw ontworpen Duits data-systeem ontbreekt de mogelijkheid een dynamisch beeld van de rechtsgedingen te schetsen. Het beperkt zich immers tot de afgehandelde zaken¹⁰. In ons data-systeem worden gegevens verzameld over de aanvang én over het afsluiten van een zaak. Informatie wordt verwerkt over de aard (ratione materiae) van de zaken. Dit is des te relevanter, wanneer men weet dat het tijdsverloop nogal verschilt naargelang van de aard van de zaak. Ons data-systeem maakt het dus mogelijk adequate statistieken te produceren. Doch ons data-systeem kan meer. Het maakt mogelijk de procedure van een lokale rechtbank te helpen sturen.

Dank zij de grondige studie van de documenten en de werking van de griffie was het mogelijk de rubrieken A, B

maar vooral C zo te ontwerpen dat ze alle relevante gegevens van de procedure kunnen bevatten. Een aangepast codeboek helpt de gegevens te standaardiseren, wat niet alleen de overzichtelijkheid ten goede komt maar de inschakeling van de computer zou toelaten. De ontworpen volgfiche biedt ook de mogelijkheid het griffiewerk te rationaliseren en moderniseren. De oude registersystemen van de algemene en bijzondere rol en de veelvuldige fichiers kunnen verdwijnen. Ons data-bank-systeem speelt tenslotte in op de evoluties in het gerechtelijk recht, die de rechter en de griffie een actievere rol toebedelen. Dit veronderstelt immers dat rechter en griffier over het nodige werkinstrument beschikken dat het ingrijpen in de procedure efficiënt laat verlopen.

Soms is men ontgoocheld dat de mogelijkheden ter activering die in het nieuwe Gerechtelijk Wetboek van Van Reepingen en Krings voorhanden zijn, niet gebruikt worden. Dit wordt meestal toegeschreven aan de onwil van de betrokken partijen of de inadequatheid van de regel. Zou het niet te maken hebben met het ontbreken van een gepast logistisch apparaat in de griffie? Fettweis meent dat een beperkt aantal wijzigingen in het Gerechtelijk Wetboek rechter en griffie in staat zouden stellen de procedure te beheersen en te bespoedigen. Het lijkt ons dat bedoelde hervormingen wellicht weinig zullen uithalen, wanneer niet terzelfder tijd aan de rechtbank het nodige data-systeem ter hand wordt gesteld om operationeel de gang van zaken te helpen beheersen. Wij laten nog buiten beschouwing de noodzaak vooraf aan de hand van een data-systeem na te gaan of de veronderstelde knelpunten reëel zijn en bij wijze van simulatie het vermoede effect van de wijzigingen te testen.

Conclusie

De achterstand van het gerecht schijnt een moeilijk op te lossen probleem te zijn. Het maakte reeds het voorwerp uit van tal van discussies tussen juristen. Maar een sociaal-wetenschappelijke aanpak ontbrak. Om dit mogelijk te maken ontwierpen wij een data-bank-systeem dat valide en betrouwbare statistieken kan produceren en daarenboven een werkinstrument kan vormen voor een actief sturen van de procedure in de lokale rechtbank.

Bij wijze van algemeen besluit

In deze bijdrage hebben wij concreet aangetoond dat wanneer in de sfeer van het gerechtelijk recht problemen rijzen een sociaal-wetenschappelijke aanpak een bijdrage kan leveren tot de oplossing ervan.

Het spijt ons dat onze bijdrage nogal programmatisch moest blijven. In België is het milieu van het gerechtelijk recht vrij weerbarstig t.a.v. een sociaal-wetenschappelijke inbreng. Wij hopen dat wij erin geslaagd zijn te overtuigen.

betisch register der eisers; 4. een gecartonneerde chronologische fiche (afmet. 284 × 215) (wit), die de algemene rol uitmaakt tijdens het geding; 5. een statistische fiche (afmet. 284 × 215) (wit), om de beëindiging van de zaak en de gevoerde procedure in het databestand te brengen; 6. een gecartonneerde volgfiche (afmet. 334 × 215) (lichtblauw), die aangeeft in welke stand de zaak zich bevindt en, na het beëindigen van de zaak, de chronologische fiche in de algemene rol vervangt. Onderaan de volgfiche is een afscheurstrook (afmet. 050 × 215) die kan worden afgescheurd in geval van hoger beroep tegen de eindbeslissing en in een daarvoor bestemd klasseersysteem kan worden bewaard.

¹⁰ E. BLANKENBURG e.a., *Die Rechtspflegestatistiken. Analyse der Benutzerinteressen und Vorschläge für eine neue Konzeption*, J. Schweitzer Verlag, Berlin, 1978; J. DOTTERWEICH en H. MORASH, *Konzept für ein Justizstatistik-Informationssystem*, im Auftrag des Bundesministers der Justiz, Bonn, 1980.

Prof. dr. J. VAN HOUTTE
Directeur «Centrum voor Rechtsociologie»
UFSIA — Universiteit Antwerpen

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 21 MEI 1981

Voorzitter: de h. de Schaetzen

Raadsheer-rapporteur: de h. Sury

Procureur-generaal: de h. Dumon

Advocaten: mrs. Simont en Bützler

Burgerlijke rechtspleging — Geding — Art. 751 Ger. W. — Toepassing bij niet-verschijnen van een partij — Geen verplichting om te antwoorden op ter griffie neergelegde conclusie.

Krachtens art. 751 Ger. W. kan een vonnis of arrest, dat geacht wordt op tegenspraak te zijn geweest, worden verleend, niet alleen wanneer een partij binnen de vastgestelde termijn geen conclusie heeft genomen, maar ook wanneer zij op de vastgestelde terechtzitting niet verschijnt. Als een partij op een terechtzitting niet verschijnt, kan de omstandigheid dat zij voordien een conclusie ter griffie heeft neergelegd, niet beletten dat de rechter, op vordering van de tegenpartij, een vonnis of arrest uitspreekt, dat geacht wordt op tegenspraak te zijn geweest.

De rechter is niet verplicht te antwoorden op middelen door een partij uiteengezet in een ter griffie neergelegde conclusie, indien die partij die middelen niet op de terechtzitting ter beoordeling van de rechter heeft voorgelegd.

Coöp. V. L. t/ Mrs. B. en N. q.q.

Gelet op het bestreden arrest, op 13 december 1979 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

Gelet op de voorziening tegen voormeld arrest;

Gelet op het door eiseres ingediende verzoekschrift waarbij de procedure inzake valsheidsincident voor het Hof wordt ingesteld;

Overwegende dat de voorziening en het verzoekschrift dezelfde beslissing betreffen; dat zij samengevoegd dienen te worden,

I. Wat de voorziening betreft:

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 746, 750, 751, 755, 756, 757, 769, 780, 1042, 1066 en 1067 van het Gerechtelijk Wetboek, van het algemeen rechtsbeginsel betreffende de eerbiediging van de rechten van de verdediging en van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het arrest het beroepen vonnis bevestigt en daarbij recht spreekt op basis van artikel 751 van het Gerechtelijk Wetboek hoewel eiseres op 24 september 1979 regelmatig haar conclusie ter griffie van het hof van beroep had neergelegd, en dit op grond van de overweging dat eiseres ter zitting van 9 november 1979 niet verschenen was,

terwijl de rechtspleging geregeld in artikel 751 van het Gerechtelijk Wetboek tot doel heeft de meest gerede partij in staat te stellen de andere partij in gebreke te stellen te concluderen en, indien deze laatste geen conclusie neemt, op de vastgestelde zitting een vonnis te nemen dat geacht wordt op tegenspraak te zijn geweest; eiseres, in gebreke

gesteld om te concluderen, regelmatig conclusie genomen had voor de zitting vastgesteld op 9 november 1979, en aan de griffie van het hof van beroep op 24 september 1979 het origineel van haar conclusie had bezorgd overeenkomstig artikel 746 van het Gerechtelijk Wetboek, zodat het arrest door de verweerders in deze omstandigheden toe te staan op de zitting van 9 november 1979 een vonnis te verkrijgen dat geacht wordt op tegenspraak te zijn geweest, de in het cassatiemiddel ingeroepen bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek schendt (in het bijzonder de artikelen 746, 750, 751, 1042 en 1067) en de rechten van de verdediging van eiseres miskent (schending van het ingeroepen algemeen rechtsbeginsel):

Overwegende dat het arrest vaststelt dat eiseres, ofschoon zij behoorlijk bij gerechtsbrief van 9 juli 1979 was opgeroepen om ter terechtzitting van 9 november 1979 te verschijnen, niet verschenen is noch iemand voor haar, dat de verweerders, met toepassing van artikel 751 van het Gerechtelijk Wetboek, een arrest vorderen dat geacht wordt op tegenspraak te zijn geweest en dat de voor de toepassing van voormelde wetsbepaling vereiste formaliteiten vervuld zijn;

Overwegende dat, krachtens die wetsbepaling, een vonnis of een arrest dat geacht wordt op tegenspraak te zijn geweest, kan worden verleend niet alleen wanneer een partij binnen de vastgestelde termijn geen conclusie heeft genomen, maar ook wanneer zij op de vastgestelde terechtzitting niet verschijnt;

Overwegende dat, nu eiseres op die terechtzitting niet verscheen, de omstandigheid dat zij op 24 september 1979 een conclusie ter griffie van het hof van beroep had neergelegd niet kon beletten dat dit hof, op vordering van de verweerders, een arrest dat geacht wordt op tegenspraak te zijn geweest uitsprak;

Overwegende dat het middel schending van de rechten van de verdediging aanvoert om de enige reden dat het hof van beroep, met toepassing van artikel 751 van het Gerechtelijk Wetboek, een arrest heeft uitgesproken dat geacht wordt op tegenspraak te zijn geweest, hoewel eiseres een conclusie had genomen;

Overwegende dat, aangezien overeenkomstig de wet, inzonderheid artikel 751 van het Gerechtelijk Wetboek, een dergelijk arrest wettelijk gewezen wordt wanneer de partij, hoewel zij een conclusie had genomen en die ter griffie had bezorgd, ter zitting niet was verschenen, er geen sprake kan zijn van een schending, om die reden, van bedoeld algemeen rechtsbeginsel;

Dat het middel faalt naar recht;

Over het tweede en het derde middel samen, het tweede afgeleid uit de schending van het artikel 97 van de Grondwet,

doordat het arrest het beroepen vonnis bevestigt waar het eiseres veroordeelt «tot vrijgave aan eiser q.q. (hier verweerder) van de borgsom van 83.000 frank», zonder te antwoorden op de volgende middelen die eiseres op omstandige wijze liet gelden in haar conclusie in hoger beroep:

(...)

het derde, afgeleid uit de schending van de artikelen 742, 745, 746, 748, 750, 751, 780, 1042 en 1067 van het Gerechtelijk Wetboek, van het algemeen rechtsbeginsel van de eerbiediging van de rechten van de verdediging en van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het arrest weigert rekening te houden met de middelen omschreven in de conclusie op grond van de overweging dat eiseres niet verscheen ter zitting van 9 november 1979 te 11u30 en dat bijgevolg op basis van artikel 751 van het Gerechtelijk Wetboek kan rechtgesproken worden,

(...)

Overwegende dat eiseres de middelen die uiteengezet zijn in, naar haar bewering, op 24 september 1979 ter griffie neergelegde conclusie, niet op de terechtzitting ter beoordeling van de rechters in hoger beroep heeft voorgelegd; dat die rechters derhalve niet verplicht waren op die middelen te antwoorden;

Overwegende dat, zoals uit het antwoord op het eerste middel blijkt, er geen sprake kan zijn van miskenning van de rechten van de verdediging;

Dat de middelen niet kunnen worden aangenomen;

II. Wat de valsheidsvordering betreft:

Overwegende dat eiseres van valsheid beticht: 1° het bestreden arrest omdat het ten minste impliciet, maar zeker vaststelt dat eiseres in gebreke bleef te concluderen, hoewel zij een conclusie op 24 september 1979 ter griffie van het hof van beroep had neergelegd, 2° de inventaris van de stukken van de rechtspleging in hoger beroep, opgesteld door de griffier van het hof van beroep op 25 januari 1980, omdat die inventaris voormelde conclusie van eiseres niet vermeldt;

Overwegende dat het arrest niet vaststelt, zelfs niet impliciet, dat eiseres in gebreke bleef te concluderen;

Overwegende dat, wat de inventaris betreft, uit het antwoord op de middelen van de voorziening blijkt dat de aangevoerde valsheid, als was ze bewezen, niet van die aard is dat ze ten onrechte de verwerping van de voorziening kan meebrengen;

Om die redenen, voegt samen de zaken ingeschreven op de algemene rol onder nrs. 3013 en 3014; verwerpt de voorziening en de valsheidsvordering.

NOOT—Artikel 751 van het Gerechtelijk Wetboek en de motiveringsverplichting

1. Vorenstaand arrest verdient om twee redenen de belangstelling van de praktijkjurist.

In de eerste plaats beslist het Hof van Cassatie, in antwoord op het eerste cassatiemiddel, dat de voordelen van artikel 751 van het Gerechtelijk Wetboek kunnen worden toegekend bij niet-verschijnen van een partij, ook als de toepassing van deze bepaling gevraagd wordt naar aanleiding van een niet-concluderen van die partij. Hiermee neemt het Hof stelling in een discussie die reeds geruime tijd aan de orde was (zie bv. R. De Corte, «Sancties tegen een onwillige procespartij», *T.P.R.*, 1971, (217), 236-237, nrs. 36-38; J. Van Damme, *Over de mysteries van de artikelen 730, 750, 751, 752, 753, 802, 803 en 804 van het*

Gerechtelijk Wetboek, Brugge, s.d., 7-8). Op deze beslissing zal hier niet nader worden ingegaan.

In antwoord op het tweede en het derde cassatiemiddel bevestigt het Hof de leer van zijn arrest van 12 september 1980, volgens welke de rechter niet verplicht is te antwoorden op de middelen die uiteengezet zijn in een ter griffie neergelegde conclusie, indien de concluant die middelen niet ter terechtzitting aan de beoordeling van de rechter heeft voorgelegd (Cass., 12 september 1980, *Pas.*, 1981, I, 44 en met noot B. Maes, *R.W.*, 1980-81, 1517. *Anders*: Cass., 21 november 1975, en noot 1, *Arr. Cass.*, 1976, 373).

Deze tweede beslissing maakt het voorwerp uit van de verdere commentaar. Daarbij wordt uitgegaan van de indringende kritiek die reeds door Bruno Maes werd geformuleerd in zijn uitstekende noot onder het arrest van 12 september 1980.

Met de annotatie van het arrest werd gewacht tot de indiening van een herhaaldelijk aangekondigd wetsontwerp, waarbij o.m. een wijziging aan artikel 751 en daarmee samenhangende bepalingen zou worden voorgesteld. Dit wetsontwerp is uiteindelijk op 2 december 1982 bij de Senaat ingediend (zie infra, nr. 6).

2. Artikel 97 van de Grondwet bepaalt dat de rechter verplicht is zijn vonnis te motiveren. Deze motiveringsplicht houdt o.m. in dat de rechter dient te antwoorden op de middelen die door partijen in een regelmatig aan hem voorgelegde conclusie worden uiteengezet.

Het is niet nodig hier de merites te onderzoeken van het beginsel volgens hetwelk, in een gewone verstekprocedure, de rechter niet verplicht is rekening te houden met een conclusie, neergelegd door een niet-verschenen partij (zie hierover, o.m., F. D(umon), noot onder Cass., 7 december 1972, *Arr. Cass.*, 1973, (339), 341-342, en de aldaar geciteerde rechtspraak; R. De Corte en J. Laenens, «De verstekprocedure en de taak van de rechter bij verstek», *T.P.R.*, 1980, (447), 466, nr. 11, en 478, nrs. 72-73). Men houde daarbij wel voor ogen dat de partij die verstek laat gaan, het recht heeft om haar middelen vooralsnog aan de rechter voor te leggen, wanneer zij namelijk verzet aantekent tegen de bij verstek gewezen beslissing.

Het eenvoudig overplanten van dit beginsel op de procedure bepaald bij de artikelen 751 e.v. van het Gerechtelijk Wetboek, lijkt evenwel een miskenning in te houden van de eigen kenmerken van deze procedure (vgl. E. K(rings), noot onder Cass., 16 januari 1976, *Arr. Cass.*, 1976 (578), 581). Een vonnis gewezen met toepassing van artikel 751 is weliswaar geen vonnis op tegenspraak, maar het is ook geen verstekvonnis. Het is, in de werkelijke zin van het woord, een vonnis «sui generis». (R. De Corte, *o.c.*, p. 249, nr. 71). Aan de niet-verschenen partij worden niet dezelfde «herstel mogelijkheden» verleend als aan de afwezige partij in een gewone verstekprocedure: het verzet staat immers niet open.

Het ontbreken van de mogelijkheid van verzet werpt een bijzonder licht op de verplichting voor de rechter om te antwoorden op de middelen die door partijen bij conclusie worden aangevoerd. Die verplichting, en meteen ook de regelmatigheid van het aanvoeren van de middelen, winnen daardoor immers aan belang. Nu precies op het punt van het ontbreken van de mogelijkheid van verzet, de procedure met toepassing van artikel 751 overeenstemt met de pro-

cedure op tegenspraak, lijkt het aangewezen de regelmatigheid van de aanvoering der middelen te beoordelen op grond van de beginselen die gelden in de procedure op tegenspraak, eerder dan op grond van de beginselen van de verstekprocedure.

3. In het licht van de voorgaande beschouwingen dient in hoofdzaak nagegaan te worden of de conclusie «regelmatic» aan de rechter is voorgelegd. Voor een juiste situering van deze kwestie lijkt het nuttig een vergelijking te maken tussen de rechtspleging vóór en die ná het Gerechtelijk Wetboek.

Vóór het Gerechtelijk Wetboek golden, in burgerlijke zaken, o.m. de regels van het decreet van 30 maart 1808 «*contenant règlement pour la police et la discipline des cours et tribunaux*». Dit decreet bepaalde dat conclusies enkel *ter terechtzitting* aan de rechter konden worden voorgelegd (artikelen 33, 71 en 72). Daarbij diende de *avoué*, die verantwoordelijk was voor het verrichten van proceshandelingen, over te gaan tot de «*pose des qualités*» (artikel 69), waarmee de *lecture* van de conclusie bedoeld werd (E. Glasson en A. Tissier, *Traité théorique et pratique d'organisation judiciaire, de compétence et de procédure civile*, II, Parijs, 1926, 3e uitg., p. 489, nr. 500). In de praktijk werd de conclusie, of minstens het beschikkend gedeelte ervan, veelal voorgelezen door de advocaat, in het bijzijn van de *avoué* (*Pand. B.*, tw. «*Conclusions*», Brussel, 1187, nr. 163; E. Glasson en A. Tissier, *o.c.*, p. 489, nr. 500). Essentieel was m.a.w. dat de conclusie mondeling werd voorgebracht (volgens de Franse uitdrukking moest de conclusie ter ore van de rechter komen: «*frapper l'oreille du juge*»; zie conclusie procureur-generaal P. Leclercq voor Cass., 10 februari 1927, *Pas.*, 1927, I, (150), 151; noot 1 onder Cass., 17 mei 1979, *Arr. Cass.*, 1979, 1102).

In dit stelsel was het normaal dat de rechter, zelfs in een procedure op tegenspraak, niet diende te antwoorden op een conclusie die niet ter zitting werd voorgelezen en neergelegd (zie bv. Cass., 8 juni 1850, *Pas.*, 1850, I, 297; Cass., 30 april 1931, *Pas.*, 1931, I, 162).

Thans is de voorlegging van een conclusie ter terechtzitting evenwel nog slechts vereist in strafzaken (zie bv. Cass., 12 januari 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 458; Cass., 20 juli 1978, *Arr. Cass.*, 1978, 1286; Cass., 9 mei 1979, *Arr. Cass.*, 1979, 1079; Cass., 20 januari 1981, met noot A. Vandeplass, *R.W.*, 1981-82, 483).

In burgerlijke zaken daarentegen heeft het Gerechtelijk Wetboek de mogelijkheid ingevoerd om conclusies *ter griffie* neer te leggen (artikel 742 van het Gerechtelijk Wetboek). Met de afschaffing van de *avoués* is ook de verplichte *lecture* van de conclusies ter terechtzitting verdwenen. (Terloops zij opgemerkt dat men niet goed inziet waarom sommige hoven en rechtbanken de advocaten (nog) steeds verzoeken het dispositief van hun conclusies bij het begin van hun pleidooi voor te lezen. Het Gerechtelijk Wetboek bevat nergens een dergelijke verplichting.)

Waar het Hof van Cassatie thans, onder de gelding van het Gerechtelijk Wetboek, nog steeds oordeelt dat een rechter slechts rekening moet houden met een conclusie, wanneer zij *ter terechtzitting* aan zijn beoordeling is voorgelegd, voegt het in werkelijkheid een vereiste aan de wet toe en keert het terug tot een wettelijk achterhaald systeem. Bedoeld vereiste kan niet verantwoord worden door te stellen dat, door de niet-verschijning van een partij, men niet

zou kunnen uitmaken of die partij persisteert in de middelen die zij tevoren in een regelmatig neergelegde conclusie heeft geformuleerd (R. De Corte, *o.c.*, p. 232, nr. 25). Terecht heeft Bruno Maes erop gewezen dat, behoudens tegenbewijs, moet worden aangenomen dat er géén afstand is van de in een vroeger stadium aangevoerde middelen («Artikel 751 Ger. W. en het beantwoorden van ter griffie neergelegde conclusies», noot onder Cass., 12 september 1980, *R.W.*, 1980-81, (1519), 1520, nr. 4).

4. Is het overigens onredelijk of onlogisch, van de rechter te verwachten dat hij rekening zal houden met een regelmatig neergelegde conclusie, ook als men ter zitting niet verschijnt?

De terechtzitting heeft slechts de bedoeling partijen de mogelijkheid te geven ophelderingen te verschaffen over de feitelijke en de juridische aspecten van de zaak. De pleidooien hebben daarentegen op zichzelf niet de bedoeling de middelen aan de beoordeling van de rechter te onderwerpen. De rechter is immers niet eens verplicht rekening te houden met hetgeen enkel in pleidooi is uiteengezet (L.C(ornil), noot onder Cass., 8 juni 1938, *Pas.*, 1938, I, 203; zie, weliswaar in strafzaken, Cass., 13 september 1978, *Arr. Cass.*, 1979, 42; Cass., 31 oktober 1978, *Arr. Cass.*, 1979, 245). Omgekeerd is de rechter verplicht te antwoorden op alle bij conclusie uiteengezette middelen, ook als de betrokken partij ter terechtzitting geen of slechts enkele van die middelen in haar pleidooi bespreekt.

Vanuit het oogpunt van de verplichting om op de door partijen aangevoerde middelen te antwoorden, is de conclusie m.a.w. veel belangrijker dan de uiteenzetting ter terechtzitting. Mag de partij die enkel een — vanuit genoemd oogpunt — «onbelangrijke» handeling verzuimt, gestraft worden met een sanctie die in wezen een «belangrijke» handeling, die zij wél verricht heeft, volkomen negeert? Mag de toepassing van artikel 751 zover gaan dat zij niet alleen aan de afwezige partij het recht ontzegt om verzet aan te tekenen, maar tevens de rechter vrijstelt van de verplichting om te antwoorden op een regelmatig ter griffie neergelegde conclusie? Is deze tweede sanctie, die — in tegenstelling tot de eerste — niet uitdrukkelijk in de wet voorkomt, niet buiten verhouding tot de «inbreuk»? (Over dit aspect raadplege men verder B. Maes, *o.c.*, 1522, nr. 8.)

5. Men behoeft niet veel verbeelding te hebben om onmiddellijk in te zien dat de in het besproken arrest geponeerde regel aanleiding kan geven tot praktische moeilijkheden (zie B. Maes, *o.c.*, 1523, nr. 11).

De partij die ter griffie een conclusie heeft neergelegd, is natuurlijk nooit zeker dat zij daardoor een vonnis met toepassing van artikel 751 van het Gerechtelijk Wetboek vermeden zal hebben. Het besproken arrest bevestigt integendeel dat een dergelijk vonnis nog steeds uitgesproken kan worden (zie *supra*, nr. 1). Doch niet alleen is een dergelijk vonnis mogelijk, de rechter zal bovendien geen rekening moeten houden met de neergelegde conclusie. In veel gevallen zal het risico voor de betrokken partij zó groot zijn, dat zij a.h.w. verplicht zal zijn op de terechtzitting aanwezig te zijn, om de mogelijkheid van een vonnis met toepassing van artikel 751 uit te schakelen. Wanneer op die terechtzitting verder niets anders gebeurt dan een verwijzing naar de rol — hetgeen helaas het «*quod plerumque fit*» genoemd mag worden —, dan is de verplaatsing van de aanwezige partij volkomen nutteloos geweest.

Om aan deze praktische problemen tegemoet te komen, heeft de Nationale Orde van Advocaten op 15 januari 1981 een beslissing genomen, waarbij o.m. het volgende bepaald wordt: «Indien de advocaat van (de partij die niet verschenen is of geen conclusie heeft genomen) conclusies heeft neergelegd, mag geen der advocaten de zaak ter terechtzitting laten aanhouden zonder vooraf zijn confrère van zijn voornemen te hebben verwittigd.»

Men kan het betreuren dat deze beslissing steunt op een «vermoeden» dat, bij neerlegging van een conclusie, de zaak niet gepleit zal worden, doch naar de rol verzonden zal worden (X, «Beslissing van de Nationale Orde van 15 januari 1981 betreffende de toepassing van de artikelen 571 en 752 of 753 van het Gerechtelijk Wetboek», *Brief van de Stafhouder*, Orde van Advocaten van de balie te Brussel, 1980-81, (239), p. 240, nr. 3). Dit vermoeden, dat door de beslissing van de Nationale Orde a.h.w. bevestigd wordt, is inderdaad volkomen in strijd met de geest van artikel 751, alle excuses i.v.m. de overbelasting der gerechten ten spijt (vgl. J. Eeckhout), «Variations sur l'article 751 du Code judiciaire», *J.T.*, 1981, 479).

Toch lijkt de beslissing van de Nationale Orde, in de gegeven omstandigheden, om praktische redenen verdeelbaar.

6. Zoals reeds is vermeld, heeft de regering bij de Senaat een wetsontwerp ingediend, «tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de behandeling van vorderingen en de inleiding van zaken in hoger beroep». (*Parl. St.*, Senaat, 1982-83, nr. 365/1).

In dit wetsontwerp worden een aantal wijzigingen voorgesteld, o.m. aan de artikelen 751 e.v. van het Gerechtelijk Wetboek. (Hierop werd reeds herhaaldelijk door de rechtsleer aangestuurd. Zie bv. G. de Leval, J.N. Clotuche en A. Kohl, «L'article 751 du Code judiciaire: analyse critique et projet de réforme», *J.T.*, 1977, 1-4; G. Stévigny, «'Themis' op de helling», *R.W.*, 1977-78, (609), 648-652, nr. 56; B. Deconinck, K. Baert en E. Clymans, «De versnelling van het proces. Suggesties en randbedenkingen bij een colloquium te Gent», *R.W.*, 1978-79, (2390), 2395-2396, nr. 5; A. Fettweis, «Quelques correctifs nécessaires après une décennie d'application du Code judiciaire», in *Tien jaar Gerechtelijk Wetboek*, Ius, I, Antwerpen, 1981, (123), 131.)

Voor het in deze noot behandelde onderwerp lijkt artikel 7 van het ontwerp van bijzonder belang te zijn. Daarin wordt voorgesteld artikel 805 van het Gerechtelijk Wetboek aan te vullen met de volgende bepaling: «Wanneer een van de partijen overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 728 of 729 is verschenen en ter griffie of ter zitting conclusies heeft genomen, wordt de procedure ten aanzien van die partij op tegenspraak gevoerd.» Volgens de memorie van toelichting is het de bedoeling met deze wijziging de rechter o.m. te verplichten op een ter griffie neergelegde conclusie te antwoorden (o.c., 9).

Nu deze bepaling ingevoerd zou worden in een artikel van het Gerechtelijk Wetboek, dat het gewone verstek betreft, mag aangenomen worden dat zij a fortiori ook toepasselijk zou zijn op de rechtspleging bedoeld in artikel 751. Zulks blijkt bovendien uit de verwijzing, in de memorie van toelichting, naar een arrest van het Hof van Cassatie van 7 december 1972 (met noot F. D'umon), *Arr. Cass.*, 1973, 339). Dit arrest betreft immers niet een gewone verstekprocedure, maar wel een rechtspleging met toepassing

van artikel 751. Waarschijnlijk is de regering van oordeel dat de procedure bedoeld in artikel 751 de kenmerken vertoont van een gewone verstekprocedure. Om de redenen die hierboven zijn uiteengezet (nr. 2), lijkt dit geen correct uitgangspunt. Het zou derhalve aanbeveling verdienen dat een gelijkaardige bepaling als die welke aan artikel 805 toegevoegd zou worden, ook in het nieuw ontworpen artikel 751 (artikel 2 van het ontwerp) zou worden ingevoegd.

De verwijzing naar het arrest van 7 december 1972 doet nog een andere vraag rijzen. In dat arrest gaat het niet om de vraag of de rechter die een vonnis of arrest velt met toepassing van artikel 751, op een ter griffie neergelegde conclusie dient te antwoorden. Dit arrest beslist enkel dat de appelrechter die uitspraak doet met toepassing van artikel 751, niet dient te antwoorden op de grieven die uiteengezet zijn in de *akte van beroep*. (In dezelfde zin, *Cass.*, 16 januari 1976, met noot E. K(rings), *Arr. Cass.*, 1976, 577; *Cass.*, 17 april 1980, *Arr. Cass.*, 1980, 1035. De samenvatting vóór dit laatste arrest doet ten onrechte uitschijnen dat het om een gewone verstekprocedure ging.) In verband met de motiveringsplicht is het evenwel niet evident dat de akte van beroep en de conclusie, althans in een geval als bedoeld in artikel 751, op één lijn dienen te worden geplaatst (zie noot onder *Cass.*, 21 november 1975, *Arr. Cass.*, 1976, 373). Deze kwestie valt echter buiten het bestek van deze noot, die zich beperkt tot het antwoord op een conclusie.

Deze opmerkingen over de vorm van de voorgestelde wetswijziging doen niets af aan de appreciatie van de inhoud ervan. In het licht van de arresten van 12 september 1980 en 21 mei 1981 is een wetgevend ingrijpen wenselijk. Artikel 7 van het wetsontwerp wijst in de goede richting.

Paul Lemmens,
Assistent K.U. Leuven

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 15 JANUARI 1982

Eerste voorzitter: de h. Wauters

Raadsheer-rapporteur: de h. Delva

Advocaat-generaal: de h. Declercq

Advocaten: mrs. De Baeck en Van Ryn

Lastgeving — Rechtsvordering — Naamlening — Begrip.

Bij de overeenkomst van naamlening verricht iemand in eigen naam een rechtshandeling voor rekening van een ten aanzien van derden niet genoemde lastgever.

Maatschappij naar het recht van Chili B. t/ Vennootschap M.

Gelet op het bestreden arrest, op 17 september 1980 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 6, 1131, 1133, 1134, 1165, 1319, 1320, 1321, 1322 van het Burgerlijk Wetboek en 17 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het arrest de oorspronkelijke vordering van eiseres, strekkende tot betaling van schadevergoeding door weerster, niet ontvankelijk verklaart, op grond: «dat blijken een 'letter of subrogation in favour of M.', gesteld en ondertekend door B. (eiseres), haar verzekeraars, die geen partij in zake zijn, door subrogatie in de rechten van (eiseres) zijn getreden en bovendien uitdrukkelijk gemachtigd zijn om in naam van (eiseres) op te treden, maar dat uit niets blijkt dat de gesubrogeerde verzekeraars op hun beurt (eiseres) gemachtigd hebben in hun plaats op te treden bij naamlening»,

terwijl uit de subrogatiekwijting («letter of subrogation»), gesteld en ondertekend door eiseres in het voordeel van haar verzekeraars («in favour of M.») blijkt: 1) dat eiseres voor de in dit geding aan de orde zijnde vordering tot schadevergoeding volledig werd vergoed door haar verzekeraars («In consideration of your (= M.) paying tot us (= B.) the sum of ... for a damage on 97428 sacs Fosfato Bicalcico, as undermentioned, per s.s. Palmyra...») en 2) dat, gelijktijdig met de betaling, de verzekeraars van eiseres door subrogatie in haar rechten zijn getreden («... we hereby assign and transfer to you all our rights, title and interest, in the said subject matter insured by the said policy, also any claims to any sum or sums of money which may be payable to or recoverable by us in our name, in respect of the said interest whether on account of salvage therefrom, or on any other account whatsoever...»); 3) dat bovendien eiseres aan haar verzekeraars uitdrukkelijk het recht verleende haar naam te gebruiken in onverschillig welke procedure tot schadevergoeding uit hoofde waarvan de verzekeraars van eiseres in haar rechten gesubrogeerd zijn («And we also authorize you to use our name in any action of proceedings you may be advised to bring in relation to any of the matters hereby assigned»); wanneer, zoals ten deze het geval is, de verzekerde die door zijn verzekeraar is vergoed, hem een kwijting overhandigt waarbij hij de verzekeraar, in zijn rechten gesubrogeerd, het recht verleent een vordering tot schadevergoeding in te stellen, zowel in eigen naam als in naam van de verzekerde, tussen beide partijen een naamleningsovereenkomst tot stand komt, die in beginsel rechtsgeldig en geoorloofd is, tenzij dit geschiedt met bedrieglijke benadeling van de rechten van derden of met de bedoeling een dwingend wetsvoorschrift te ontduiken, hetgeen ten deze niet wordt aangevoerd, noch wordt vastgesteld; de verzekeraar, krachtens deze naamleningsovereenkomst, alsdan gerechtigd is de vordering tot schadevergoeding voor eigen rekening in te stellen, als gesubrogeerd in de rechten van zijn verzekerde, maar onder de naam van deze laatste; dat uit de hiervoren aangehaalde termen van de «letter of subrogation» blijkt dat de constitutieve bestanddelen van een naamleningsovereenkomst ten deze voorhanden zijn; dat het arrest, door te beslissen dat uit de «letter of subrogation» blijkt dat de verzekeraars van eiseres, die geen partij in zake zijn, door subrogatie in de rechten van eiseres zijn getreden en bovendien uitdrukkelijk gemachtigd zijn in haar naam op te treden, maar dat uit niets blijkt dat de gesubrogeerde verzekeraars op hun beurt eiseres gemachtigd hebben bij naamlening in hun plaats op te treden, aan deze subrogatiekwijting een interpretatie geeft die onverenigbaar is met de termen ervan, waardoor de bewijskracht van deze kwijting wordt miskend aangezien hierin onmiskenbaar een naamleningsovereenkomst tussen

eiseres en haar verzekeraars vervat is (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek) en derhalve niet wettelijk kan beslissen dat de onder de naam van eiseres ingestelde vordering tot schadevergoeding niet ontvankelijk is, nu niet wordt vastgesteld dat de naamlening geschiedde met bedrieglijke benadeling van de rechten van derden of met de bedoeling een dwingend wetsvoorschrift te ontduiken (schending van de artikelen 6, 1131, 1133, 1134, 1165, 1321 van het Burgerlijk Wetboek en 17 van het Gerechtelijk Wetboek):

Overwegende dat bij de overeenkomst van naamlening iemand in eigen naam voor rekening van een ten aanzien van derden niet genoemde lastgever een rechtshandeling verricht;

Overwegende dat, blijkens de in het middel bedoelde «letter of subrogation», eiseres, na te zijn vergoed door haar daarin genoemde verzekeraars, deze laatsten in haar rechten subrogeerde maar niet door die verzekeraars gemachtigd werd om in eigen naam voor hun rekening op te treden;

Overwegende derhalve dat het arrest wettig en zonder de bewijskracht van de bedoelde «letter of subrogation» te miskennen, beslist dat ten deze geen overeenkomst van naamlening tot stand was gekomen die eiseres ertoe machtigt voor rekening van haar verzekeraars op te treden;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

(...)

NOOT—Zie C. Paulus en R. Boes, *Lastgeving*, A.P.R., nrs. 39-41. Over naamlening voor het instellen van een rechtsvordering: Cass., 21 oktober 1948, *Pas.*, 1948, I, 585, *J.P.A.*, 1949, 5, m.n.v. J. van Doosselaere.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 21 JANUARI 1982

Voorzitter: de h. Meeùs

Raadsheer-rapporteur: de h. Mahillon

Advocaat-generaal: de h. Ballet

Advocaten: mrs. Van Ryn en Houtekier

Ziekte- en invaliditeitsverzekering werknemers — 1. Administratieve sancties — Overtredingen — Vaststelling — 2. Arbeidsongeschiktheid — Stopzetting van alle werkzaamheid — Begrip.

1. Art. 102 Z.I.V.-wet heeft slechts betrekking op de vaststelling van overtredingen die aanleiding geven tot strafrechtelijke sancties; de vaststelling van wetsovertredingen die tot administratieve sancties kunnen leiden is geregeld door art. 6 K.B. 10 januari 1969, genomen ter uitvoering van art. 101 Z.I.V.-wet.

2. Uit de feiten — het optrekken van een eigen woning — kan de rechter wettig afleiden dat de gerechtigde op ongeschiktheidsuitkeringen niet alle werkzaamheid had onderbroken in de zin van art. 56 Z.I.V.-wet.

V. t/ R.I.Z.I.V. en Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten

Gelet op het bestreden arrest, op 13 november 1979 door het Arbeidshof te Luik gewezen;

Over het eerste middel afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet,

(...)

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 80, 94 en 102 van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, 1319, 1320, 1321 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest vaststelt «dat eerstaanwendend inspecteur S. bevoegd was om het proces-verbaal van 26 april 1976 op te maken», en op basis van de vaststellingen in dat proces-verbaal beslist dat de aan eiser verweten feiten bevestigd zijn en de tegen hem uitgesproken administratieve sanctie verantwoord, »

terwijl, eerste onderdeel, artikel 102 van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering de erin vermelde personen verplicht om zelf de overtredingen van de wets- of verordeningbepalingen betreffende de verzekering voor geneeskundige verzorging of de uitkeringsverzekering vast te stellen, en het arrest derhalve geen enkele bewijswaarde kon toekennen aan het litigieus proces-verbaal dat eerstaanwendend inspecteur S. op 26 april 1976 had opgemaakt, daar dit proces-verbaal enkel melding maakte van vaststellingen die door een derde en niet door de steller zelf van dit proces-verbaal waren gedaan (schending van artikel 102 van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering);

(...)

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat artikel 102 van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering betrekking heeft op de vaststelling van de overtredingen van die wet welke aanleiding kunnen geven tot strafrechtelijke sancties; dat de vaststelling van de overtredingen van die wet welke, zoals ten deze, kunnen leiden tot administratieve sancties geregeld wordt in artikel 6 van het koninklijk besluit van 10 januari 1969 tot vaststelling van de administratieve sancties die toepasselijk zijn op de rechthebbenden van de regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, dat ter uitvoering van artikel 101 van de wet van 9 augustus 1963 is genomen;

Dat de opgeworpen grief, derhalve, geen steun kan vinden in artikel 102 van die wet, dit is de enige wetsbepaling waarvan de schending wordt aangevoerd, en dat dit onderdeel van het middel, bijgevolg, niet ontvankelijk is;

(...)

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 56 van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering en 2, 4°, van het koninklijk besluit van 10 januari 1969 tot vaststelling van de administratieve sancties die toepasselijk zijn op de rechthebbenden van de rege-

ling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering,

doordat het arrest vaststelt «dat geïntimeerde (thans eiser), op het moment dat hij gewerkt heeft aan de bouw van zijn woning, van zijn ziekenfonds uitkeringen wegens arbeidsongeschiktheid ontving en van de adviserend geneesheer niet de toestemming had gekregen als voorgeschreven bij artikel 56, § 2, van de wet van 9 augustus 1963», en beslist dat de tegen eiser uitgesproken administratieve sanctie verantwoord was zonder dat «rekening moest worden gehouden met het feit dat hij (eiser) niet is bezoldigd; dat hij immers, ten deze, door zijn werkzaamheid de diensten van een werkmans met zijn vakbekwaamheid kon missen en aldus zijn vermogen kon vergroten»,

terwijl het begrip werkzaamheid waarnaar verwezen wordt zowel in artikel 56 van de wet van 9 augustus 1963 als in artikel 2, 4°, van het koninklijk besluit van 10 januari 1969 tot vaststelling van de administratieve sancties die toepasselijk zijn op de rechthebbenden van de regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering, betrekking heeft op een bezoldigde werkzaamheid en niet, zoals het arrest heeft aangenomen, op elke werkzaamheid waardoor het vermogen van de gerechtigde op uitkeringen van de ziekte- en invaliditeitsverzekering wordt vergroot (schending van artikel 56 van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering en van artikel 2, 4°, van het koninklijk besluit van 10 januari 1969 tot vaststelling van de administratieve sancties die toepasselijk zijn op de rechthebbenden van de regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering):

Overwegende dat het arbeidshof vaststelt dat eiser zelf aan de bouw van zijn woning heeft gewerkt met de hulp van familieleden, dat die werkzaamheid waardoor hij de diensten van een aannemer en van diens personeel of de diensten van een werkmans met zijn vakbekwaamheid kon missen, zijn vermogen aanzienlijk heeft doen toenemen, daar hij een onroerend goed heeft verkregen zonder de arbeidskrachten of de sociale en fiscale lasten daarvan te moeten betalen, en dat die werkzaamheid geenszins kan worden gelijkgesteld met dagelijkse werkzaamheden die bestaan in het onderhoud van een woning of in huishoudelijke taken;

Overwegende dat het arrest uit die vaststellingen op wet-tige wijze heeft kunnen afleiden dat eiser niet alle werkzaamheid had onderbroken in de zin van artikel 56 van de wet van 9 augustus 1963 en dat hij inbreuk had gemaakt op artikel 2, 4°, van het koninklijk besluit van 10 januari 1969, dat de hervatting van een arbeid onderwerpt aan de voorafgaande toestemming van de adviserend geneesheer van zijn verzekeringsinstelling, die eiser, volgens de vaststellingen van het arrest, ten deze niet had gekregen;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 2 SEPTEMBER 1982

Voorzitter : ridder de Schaetzen

Raadsheer-rapporteur : de h. Closon

Advocaat-generaal : de h. Velu

Advocaten : mrs. Kirkpatrick en De Gryse

Openbaar domein — Goed van openbaar domein kan niet verhuurd worden — Art. 2, 2°, Handelshuurwet — Draagwijdte.

Ingevolge art. 2, 2°, Handelshuurwet zijn de bepalingen van die wet niet van toepassing op de huur van onroerende goederen of gedeelten van onroerende goederen die krachtens de in art. 2, 2°, vermelde bepalingen ontslagen of vrijgesteld zijn van de grondbelasting.

Die bepaling beoogt slechts de daarin omschreven onroerende goederen buiten de toepassing van de Handelshuurwet te doen vallen en doet geen afbreuk aan de regel dat goederen die tot het openbaar domein van de Staat behoren, niet in huur kunnen worden gegeven.

N.V. C. t/ N.V. B.

Gelet op het bestreden arrest, op 12 mei 1981 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen ;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 537, 538, 540, 541, 1712, 1713 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 2 van de afdeling Iibis «regels betreffende de handelshuur in het bijzonder» van hoofdstuk II van titel VIII van boek III van het Burgerlijk Wetboek en, voor zoveel nodig, 157 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen,

doordat het arrest, met wijziging van het beroepen vonnis «dat voor recht had gezegd dat verweerster de exploitatie van het benzinestation in de parkeerruimte Albertina te Brussel voort moet zetten tot 1 januari 1977 volgens de voorwaarden die tussen de partijen zijn overeengekomen in de overeenkomsten van 19 mei 1958, 6 mei 1960 en 27 mei 1971 en volgens de voorwaarden van het bestek van 21 mei 1958» en dat bijgevolg «verweerster had veroordeeld om aan eiseres de vergoedingen en lasten te betalen die krachtens de genoemde overeenkomsten zullen vervallen», «voor recht zegt dat de op 6 mei 1960 voor de notaris S. verleden authentieke akte een handelshuurovereenkomst is en met toepassing van artikel 643 van het Gerechtelijk Wetboek, de zaak voor onderzoek naar de Vrederechter van het derde kanton te Brussel verwijst», op grond «dat (eiseres) ten onrechte beweert dat het litigieuze goed niet het voorwerp van een handelshuurovereenkomst kan zijn, aangezien het tot het openbaar domein behoort ; dat de wet van 30 april 1951 niet toepasselijk is op de onroerende goederen die de aard van nationale domeingoederen hebben, op zichzelf niets opbrengen en voor een openbare dienst of voor een dienst van algemeen welzijn worden gebruikt en dat de vrijstelling van onroerende voorheffing van de drie voorwaarden samen afhankelijk is ; dat (verweerster) ten deze briefwisseling van (eiseres) overlegt die aantoonst dat het litigieuze goed onderworpen was aan de onroerende voorheffing»,

terwijl, eerste onderdeel, (...)

tweede onderdeel, artikel 2, 2°, van afdeling Iibis van hoofdstuk II van titel VIII van boek III van het Burgerlijk Wetboek uitdrukkelijk bepaalt dat die wet niet toepasselijk is op de goederen die van de grondbelasting waren vrijgesteld krachtens artikel 4, § 2, van de wet van 7 maart 1924 en die thans van de onroerende voorheffing zijn vrijgesteld ingevolge artikel 157 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen ; het gaat om «onroerende goederen die de aard van nationale domeingoederen hebben, op zichzelf niets opbrengen en voor een openbare dienst of voor een dienst van algemeen nut worden gebruikt» ; genoemd artikel 2, 2°, enkel beoogt de aldus omschreven onroerende goederen aan de toepassing van de wet op de handelshuurovereenkomsten te onttrekken ; die bepaling geen uitzondering bevat op het beginsel dat de goederen van het openbaar domein niet het voorwerp van een huurovereenkomst en bijgevolg evenmin van een handelshuurovereenkomst kunnen zijn ; die goederen die tot het openbaar domein behoren dus uiteraard buiten toepassing van de wetgeving op de handelshuurovereenkomsten vallen, zonder dat een onderscheid moet worden gemaakt naargelang zij al dan niet voldoen aan de voorwaarden van artikel 2, 2°, van die wet ; daaruit volgt dat het arrest, dat niet ontkent dat het onroerend goed waarvan sprake in de overeenkomst van 6 mei 1960 tot het openbaar domein behoorde, niet wettig het middel heeft kunnen afwijzen dat eiseres heeft afgeleid uit het feit dat het tot het openbaar domein behoorde, enkel op grond dat het onroerend goed onderworpen was aan de onroerende voorheffing (schending van alle in het middel aangewezen bepalingen, met uitzondering van artikel 97 van de Grondwet) :

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat het arrest, om de conclusie van eiseres te verwerpen ten betoge dat het goed tot het openbaar domein behoort en dus niet verhuurd kon worden, zegt dat de wet van 30 april 1951 op de handelshuurovereenkomsten niet toepasselijk is op de onroerende goederen die de aard van nationale domeingoederen hebben, op zichzelf niets opbrengen en voor een openbare dienst of een dienst van algemeen nut worden gebruikt en dat de vrijstelling van de onroerende voorheffing van de drie voorwaarden samen afhankelijk is, en beslist dat ten deze verweerster briefwisseling, uitgaande van eiseres, overlegt, die aantoonst dat het litigieuze goed aan de onroerende voorheffing was onderworpen ;

Overwegende dat, ingevolge artikel 2, 2°, vervat in de wet op de handelshuurovereenkomsten, de bepalingen van de wetgeving op de handelshuurovereenkomsten niet van toepassing zijn op de huur van onroerende goederen of gedeelten van onroerende goederen die van de grondbelasting zijn ontslagen of vrijgesteld krachtens artikel 4, § 2, van de wet van 7 maart 1924, gewijzigd bij artikel 2 van de wet van 13 juli 1930 ;

Dat, sedert de inwerkingtreding van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, de vrijstelling van belasting bepaald wordt bij artikel 157 van dat wetboek, dat vóór de wijziging bij de wet van 19 juli 1979, zegde dat het inkomen uit onroerende goederen wordt vrijgesteld die de aard van nationale domeingoederen hebben, op zichzelf niets opbrengen en voor een openbare dienst of voor een dienst van

algemeen nut worden gebruikt, en dat de vrijstelling van de drie voorwaarden samen afhankelijk is;

Overwegende dat die bepaling enkel beoogt de daarin omschreven onroerende goederen buiten de toepassing van de wet op de handelshuurovereenkomst te doen vallen, maar geen afbreuk doet aan de regel dat de goederen die tot het openbaar domein van de Staat behoren niet in huur kunnen worden gegeven;

Dat daaruit volgt dat het arrest, door enkel op grond van bovenvermelde reden te beslissen dat het goed het voorwerp kon zijn van een handelshuurovereenkomst, zijn beslissing niet naar recht verantwoordt;

Dat dit onderdeel van het middel gegrond is;
(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 8 SEPTEMBER 1982

Voorzitter: de h. Legros

Raadsheer-rapporteur: de h. Sace

Advocaat-generaal: mevr. Liekendaal

Geneeskunst — Verplichte proef op tuberculinegevoeligheid en radiografische onderzoeken — Overeenstemming met de Grondwet, de wetten en het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens — Omvang van het rechterlijk toezicht.

Het bestreden arrest verantwoordt naar recht de beslissing dat de proef op tuberculinegevoeligheid en de radiografische onderzoeken, die zijn voorgeschreven door het koninklijk besluit van 12 oktober 1964, geen onduidelijke gevolgen hebben voor de lichamelijke integriteit van de personen, en dus niet in strijd zijn met de Grondwet en de wetten.

Het bestreden arrest verantwoordt naar recht de beslissing dat het koninklijk besluit van 12 oktober 1964 waarbij de voor de bescherming van de gezondheid noodzakelijke proef op tuberculinegevoeligheid en de radiografische onderzoeken verplicht worden gesteld, niet in strijd is met artikel 8 van het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens.

Het bestreden arrest, dat krachtens artikel 107 van de Grondwet uitspraak doet over de vraag of het koninklijk besluit van 12 oktober 1964 in overeenstemming is met de Grondwet, de wetten en artikel 8 van het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens, vermeldt wettig dat de rechter de bevoegdheid mist om de opportuniteit van de administratieve rechtshandelingen te beoordelen.

A. e. a.

Gelet op het bestreden arrest, op 24 februari 1982 door het Hof van Beroep te Luik gewezen;

(...)

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 107 van de Grondwet en 8 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrij-

heden, alsook uit het feit dat de bestreden beslissing niet voldoende met redenen is omkleed,

doordat het arrest als beginsel stelt dat de rechter niet bevoegd is om te oordelen over de opportuniteit van de rechtshandelingen en de verordeningen van het bestuur, en evenmin over de doeltreffendheid en de intrinsieke waarde ervan,

terwijl, eerste onderdeel, het niet kan worden betwist dat de opvatting zelf omtrent het door de hoven en rechtbanken op de wettigheid van de administratieve rechtshandelingen uitgeoefende toezicht merkbaar is gewijzigd, het toezicht niet langer beperkt hoeft te zijn tot de louter externe wettigheid van de administratieve rechtshandeling en zich moet uitstrekken tot alle, zowel externe als interne, bestanddelen ervan;

tweede onderdeel, het weliswaar een uitgemaakte zaak is dat de rechter de opportuniteit van een administratieve rechtshandeling niet mag beoordelen, doch de rechter de opportuniteit niet beoordeelt wanneer hij nagaat of de omstandigheden welke een bestuurlijke beslissing kunnen rechtvaardigen, al dan niet aanwezig zijn of wanneer hij de in aanmerking genomen feiten op de juistheid of onjuistheid ervan onderzoekt, aangezien dat gegevens zijn die de wettigheid van de rechtshandeling raken; het op die gegevens uitgeoefende toezicht dus geen controle inhoudt op de opportuniteit en de discretionaire beoordeling; het koninklijk besluit van 12 oktober 1964, waarbij wordt geregeld hoe dikwijls en op welke wijze de geneeskundige onderzoeken worden verricht en onder welke voorwaarden het medisch schooltoezicht wordt uitgeoefend, een maatregel voorschrijft welke ontegensprekelijk een aantasting betekent van de lichamelijke integriteit van de personen, dus een essentiële waarde van de persoon, waar het de huidproef op tuberculinegevoeligheid en radiografische onderzoeken verplicht stelt; het derhalve in strijd is met de Grondwet, de wet en artikel 8 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden waarin het recht op eerbiediging van het privéleven en derhalve van de lichamelijke integriteit van de persoon is neergelegd;

derde onderdeel, krachtens artikel 8 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden door het openbaar gezag beperkingen mogen worden aangebracht aan de uitoefening van het recht op eerbiediging van het privéleven doch op voorwaarde dat ze bij de wet zijn voorzien en in een democratische samenleving nodig zijn onder meer ter bescherming van de gezondheid; weliswaar vaststaat dat de eerste voorwaarde in acht is genomen, nu het koninklijk besluit van 12 oktober 1964 is genomen op grond van de wet van 21 maart 1964 op het medisch schooltoezicht, de rechtbanken evenwel in het raam van het toezicht op de wettigheid van de aangeklaagde administratieve rechtshandeling moeten nagaan of die handeling werkelijk gerechtvaardigd is uit hoofde van de bescherming van de volksgezondheid; de eerste rechter ten deze derhalve ten onrechte heeft beslist dat de Belgische rechter niet een dergelijk onderzoek mocht verrichten; de rechtstreekse werking van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op grond waarvan de nationale rechter verplicht is om de bepalingen van dat verdrag rechtstreeks in de interne rechtsorde toe te passen, voor de rechter ook de verplichting mee-

brengt om hetzelfde toezicht uit te oefenen als de Europese rechterlijke instanties te Straatsburg en om na te gaan of de administratieve rechtshandelingen waarvan hij toepassing moet maken, al dan niet in overeenstemming zijn met dat verdrag; die opdracht beantwoordt aan de supra-nationale verbintenis die België in het raam van dat verdrag heeft aangegaan en tevens in de lijn ligt van een rechtvaardige uitlegging van het door artikel 107 van de Grondwet aan de rechter opgedragen onrechtstreekse toezicht op de wettigheid;

vierde onderdeel, het koninklijk besluit van 12 oktober 1964, waarin de opsporingstechnieken worden vastgesteld, geen maatregel is ter bescherming van de volksgezondheid; het daarentegen, concreet toegepast, nefaste gevolgen kan hebben voor de gezondheid van de persoon terwijl het niet eens een betrouwbare, doeltreffende en moderne opsporing mogelijk maakt van de kwaal die het wil voorkomen;

Wat het eerste, tweede en vierde onderdeel samen betreft:

Overwegende dat het arrest enerzijds vermeldt «dat de huidproef op tuberculinegevoeligheid is voorgeschreven door artikel 1 van het koninklijk besluit van 12 oktober 1964 en dat de toepassing ervan noch wat de uitvoering noch wat de gevolgen betreft het ernstig gevaar kan opleveren waarop de verdachten zich beroepen, dat niet streng wetenschappelijk is bewezen dat er nadelen aan verbonden zijn, andere dan de minder belangrijke welke buiten alle verhoudingen staan met de werkelijk dramatische gevolgen die de tuberculose in een nog niet veraf gelegen tijdvak heeft gehad vooral dan in de minderbedeelde lagen van de bevolking, het individu derhalve op grond van de menselijke solidariteit moet wijken voor het algemeen belang en de gezondheid van zijn medeburgers niet in gevaar mag brengen, wanneer zijn leven niet bedreigd is, ... dat ten deze de noodzaak van de strijd tegen de tuberculose boven alle twijfel is verheven en een wettige grond oplevert voor de betwiste administratieve rechtshandeling, dat de verdachten niet het bewijs leveren dat de toepassing van de gevolgde opsporingsmethode zeker schade berokkent aan de gezondheid van de persoon»; dat aldus naar recht is verantwoord, de beslissing volgens welke de proef op tuberculinegevoeligheid en de radiografische onderzoeken welke zijn voorgeschreven door het krachtens de wet genomen koninklijk besluit van 12 oktober 1964, geen onduidelijke gevolgen heeft voor de lichamelijke integriteit van de personen en dat ze dus niet in strijd zijn met de Grondwet en de wet;

Dat het arrest anderzijds zowel in de eigen als in de van de eerste rechter overgenomen motivering vaststelt dat artikel 8 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden waarin het recht van een ieder op eerbiediging van zijn privé- en gezinsleven is vastgelegd, de inmenging van het openbaar gezag in de uitoefening van dat recht toestaat wanneer ze bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving nodig is onder meer ter bescherming van de gezondheid, dat de wet van 21 maart 1964 op het medisch schooltoezicht aan die voorwaarden voldoet «hetgeen trouwens door de beklagden niet wordt betwist», dat het koninklijk besluit van 12 oktober 1964 is genomen ter uitvoering van genoemde wet en «dat die opsporingstechnieken die niet door België alleen worden toegepast, niet in strijd zijn met de opvattingen

gen welke ter zake worden gehuldigd door de staten die het Europees Verdrag van de rechten van de mens hebben ondertekend»; dat aldus naar recht is verantwoord de beslissing volgens welke het koninklijk besluit van 12 oktober 1964, waarbij de voor de bescherming van de gezondheid noodzakelijk proef op tuberculinegevoeligheid en de radiografische onderzoeken verplicht worden gesteld, niet in strijd is met artikel 8 van het verdrag;

Overwegende dat het arrest met het geheel van die consideransen de omvang niet betwist van het door artikel 107 van de Grondwet aan de hoven en rechtbanken opgedragen toezicht doch uitspraak doet over de vraag of het koninklijk besluit van 12 oktober 1964, waarbij wordt geregeld hoe dikwijls en op welke wijze de geneeskundige onderzoeken worden verricht en onder welke voorwaarden het medisch schooltoezicht wordt uitgeoefend, in overeenstemming is met de Grondwet, de wetten en artikel 8 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden; dat het voor het overige wettig vermeldt dat de rechter de bevoegdheid mist om de opportuniteit van de administratieve rechtshandelingen te beoordelen;

Dat geen enkel onderdeel van het middel kan worden aangenomen;

Wat het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat in dit onderdeel van het middel de eerste rechter wordt verweten dat hij niet heeft nagegaan of het koninklijk besluit van 12 oktober 1964 gerechtvaardigd was uit hoofde van de bescherming van de gezondheid en of het dus geen schending inhield van artikel 8 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden;

Overwegende dat, in zoverre dit onderdeel van het middel kritiek oefent op de beslissing van de eerste rechter, het niet ontvankelijk is en, in zoverre het tegen het arrest gericht is, uit het antwoord op het eerste, tweede en vierde onderdeel blijkt dat het feitelijke grondslag mist;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 18 NOVEMBER 1982

Voorzitter-rapporteur: ridder de Schaetzen

Procureur-generaal: de h. Charles

Advocaten: mrs. Draps en Kirkpatrick

Rechten van de mens — Jeugdbescherming — Onrechtmatige gevangenhouding van minderjarige — Vordering tot vergoeding — Taak van de rechter.

De rechter die de grondslag moet onderzoeken van een rechtsvordering als bedoeld in art. 27 van de wet op de voorlopige hechtenis, kan nagaan of een vrijheidsberoving wettig is overeenkomstig de regels van het nationaal of het internationaal recht.

Wanneer de rechter, zoals ten deze, bij het onderzoek of de gevangenhouding van een minderjarige rechtmatig was bevolen met het doel in te grijpen in zijn opvoeding, nagaat of de gevangenhouding voldeed aan de vereisten van art. 5

E.V.R.M., inzonderheid die van lid 1 van dat artikel, stelt hij zich niet in de plaats van de wetgever of van de jeugdrechten.

Hij stelt zich evenmin in de plaats van de onderzoeksge-rechten als hij onderzoekt of, overeenkomstig art. 53 Jeugdbeschermingswet, de gevangenhouding in een huis van arrest gerechtvaardigd was door de feitelijke onmogelijkheid een particulier of een instelling te vinden die de minderjarige dadelijk kon opnemen.

M. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden vonnis, op 10 september 1981 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Luik;

Over het middel van niet-ontvankelijkheid dat verweerder tegen de voorziening heeft opgeworpen in zoverre eiser ze in eigen naam heeft ingesteld en dat hieruit is afgeleid dat eiser bij de appelrechter geen enkele vordering in eigen naam had ingesteld;

Overwegende dat uit het bestreden vonnis blijkt dat het gewezen is in zake verweerder tegen eiser die handelde zowel in eigen naam als in zijn hoedanigheid van wettelijk beheerder van de goederen van zijn minderjarige zoon en dat eiser in de kosten van beide instanties is veroordeeld;

Dat het middel van niet-ontvankelijkheid niet kan worden aangenomen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 5.1, d, 5.5, van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, ondertekend op 4 november 1950 te Rome, goedgekeurd bij de wet van 13 mei 1955, 27 van de wet van 20 april 1873 op de voorlopige hechtenis, gewijzigd bij de wet van 13 maart 1973, en 97 van de Grondwet,

doordat, op het hoger beroep van verweerder tegen het vonnis van de Vrederechter te Fléron van 3 februari 1981, waarbij 10.000 frank in hoofdsom was toegekend als vergoeding die krachtens de artikelen 5.5, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en 27 van de wet van 20 april 1874 aan eiser verschuldigd was, omdat zijn minderjarige zoon A. verschillende keren onrechtmatig in een huis van arrest gevangen was gehouden, en op het incidenteel hoger beroep van eiser om het bedrag van de daarvoor verschuldigde schadevergoeding tot 45.000 frank te doen verhogen, het bestreden vonnis — na, met verwijzing naar de niet tegenstrijdige gronden van de eerste rechter, te hebben vastgesteld dat alle overgelegde beslissingen, met uitzondering van de beslissing van 17 december 1979 volgens welke de minderjarige de nacht van 17 op 18 december op de rijkswachtpost moet doorbrengen, bevelen dat de minderjarige geplaatst wordt in het huis van arrest te Luik of in de gevangenis van Lantin, waarbij sommigen zeggen dat het voorlopig is of dat hij van de gedetineerde volwassenen zal worden afgezonderd, en de kabinetsbeschikking van de jeugdrechter in hoger beroep van 3 juni 1980 «de feitelijke onmogelijkheid een particulier of een instelling te vinden die de minderjarige dadelijk kan opnemen, uit de omstandigheden van de zaak en persoonlijke elementen van de minderjarige» afleidt, en dat geen enkele overgelegde beslissing of uittreksel van beslissing, tenzij voormelde appelbeschikking die een feitelijke onmogelijkheid in subjectieve elementen meent te vinden, die feitelijke onmogelijk-

heid vaststelt — om alleen het hoofdberoep gegrond te verklaren en de rechtsvordering van eiser af te wijzen, impliciet doch zeker oordeelt dat de gevangenhoudingen van de minderjarige zoon van eiser rechtmatig waren bevolen met het doel in te grijpen in zijn opvoeding overeenkomstig artikel 5.1, d, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, hoofdzakelijk op grond: «dat 'het ingrijpen in de opvoeding' waarvan sprake is in het Verdrag van de rechten van de mens, niet uitsluit dat, in hopeloze gevallen, minderjarigen in gevangenissen worden opgesloten, wat door de bevoegde overheid wordt bevolen, wanneer alle andere minder strenge pogingen en middelen om in te grijpen in de opvoeding zijn mislukt; dat immers de gevangenisopsluiting, in een bijzondere afdeling voor jongelieden en voor een bij de wet beperkte korte tijd, opvoedend kan werken door de minderjarige te doen inzien dat de maatschappij, nadat ze getracht heeft hem te helpen, besloten heeft zich te verdedigen; dat die gevangenhouding kan dienen als overgang naar de strafrechtelijke meerderjarigheid die hij gaat bereiken en waarin de maatschappij te zijnen aanzien heel andere maatregelen zal toepassen dan die welke hij tijdens zijn minderjarigheid heeft gekend»,

terwijl, eerste onderdeel, artikel 53 van de wet van 8 april 1965 op basis waarvan de beslissingen zijn genomen tot plaatsing van de minderjarige zoon van eiser in een huis van arrest niet bepaalt dat die maatregel door de wetgever is vastgesteld om in te grijpen in de opvoeding van de minderjarige; voorts, blijkens de vaststellingen van de eerste rechter, naar wiens niet tegenstrijdige gronden het bestreden vonnis verwijst, de jeugdgerechten enkel hebben gezegd, ofwel dat de plaatsing van de minderjarige in het huis van arrest voorlopig was bevolen, ofwel dat de minderjarige van de gedetineerde volwassenen zou worden afgezonderd, zonder dat ze hebben vastgesteld dat de gevangenhouding was bevolen met het doel in te grijpen in de opvoeding van de minderjarige; de appelrechters zich niet, zonder overschrijding van de bevoegdheden die zij krachtens de artikelen 5.5, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en 27 van de wet van 20 april 1874 hebben, in de plaats van de wetgever of van de jeugdgerechten konden stellen om na te gaan of de beslissingen van die gerechten waren genomen met het doel in te grijpen in de opvoeding van de minderjarige zoon van eiser; nu de beslissingen die de gevangenhoudingen van de minderjarige hebben bevolen, niet hebben vastgesteld dat ze waren genomen met doel in te grijpen in zijn opvoeding, het bestreden vonnis niet, zonder schending van artikel 5.1, d, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, kon beslissen dat die gevangenhoudingen rechtmatig waren (schending van alle in het middel vermelde bepalingen, met uitzondering van artikel 97 van de Grondwet);

tweede onderdeel, zelfs in de onderstelling dat zij zich in de plaats van de wetgever of van de jeugdgerechten hadden kunnen stellen om na te gaan dat de gevangenhoudingen van de minderjarige zoon van eiser waren bevolen met het doel in te grijpen in zijn opvoeding, de appelrechters niet, zonder miskennis van het wettelijk begrip ingrijpen in de opvoeding, konden oordelen dat het ingrijpen in de opvoeding niet uitsluit dat, in hopeloze gevallen, minderjarigen in gevangenissen worden opgesloten, door alleen maar vast te stellen dat die gevangenisopsluitingen plaats hadden in een bijzondere afdeling voor jongelieden en voor een bij de

wet beperkte korte tijd, zonder tevens vast te stellen dat in de huizen van arrest in de opvoeding kon worden ingegrepen; het vonnis derhalve niet naar recht is verantwoord (schending van artikel 5, 1.d, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens); het vonnis bovendien met geen enkele overweging antwoordt op de conclusie waarin eiser aanvoerde dat de tegen zijn zoon genomen detentiemaatregelen niet konden worden bestempeld als maatregelen om in te grijpen in de opvoeding, omdat niemand van het penitentiair personeel bekwaam was om als opvoeder op te treden, de gedetineerde minderjarige met andere gevangenen in contact kwam tijdens overbrengingen, wandelingen of bezoeken, met name in geen enkel contact met maatschappelijke werkers was voorzien gedurende de gevangenhouding van de minderjarige; het vonnis bijgevolg niet regelmatig met redenen is omkleed (schending van artikel 97 van de Grondwet):

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat de rechter die de grondslag moet onderzoeken van een rechtsvordering tot vergoeding als bedoeld in artikel 27 van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis kan nagaan of een vrijheidsberoving wettig is overeenkomstig de regels van het nationaal recht ofwel de regels van het internationaal recht;

Dat bij het onderzoek of, ten deze, de gevangenhoudingen van de minderjarige rechtmatig waren bevolen met het doel in te grijpen in zijn opvoeding, het bestreden vonnis heeft nagegaan, hetgeen het mocht doen, of de gevangenhouding voldeed aan de vereisten van artikel 5 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van 4 november 1950, en inzonderheid van lid 1 van dat artikel;

Dat aldus, in tegenstelling met hetgeen in het middel wordt betoogd, de rechter zich niet in de plaats van de wetgever of van de jeugdgerechten heeft gesteld;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat het vonnis zegt dat «het ingrijpen in de opvoeding waarvan sprake is in het Verdrag van de rechten van de mens niet uitsluit dat, in hopeloze gevallen, minderjarigen in gevangenschappen worden opgesloten, wat door de bevoegde overheid wordt bevolen, wanneer alle andere minder strenge pogingen en middelen om in te grijpen in de opvoeding zijn mislukt; dat immers de gevangenisopsluiting, in een bijzondere afdeling voor jongelieden en voor een bij de wet beperkte korte tijd, opvoedend kan werken door de minderjarige te doen inzien dat de maatschappij, nadat ze getracht heeft hem te helpen, besloten heeft zich te verdedigen; dat die gevangenhouding kan dienen als overgang naar de strafrechtelijke meerderjarigheid die hij gaat bereiken en waarin de maatschappij te zijnen aanzien heel andere maatregelen zal toepassen dan die welke hij tijdens zijn minderjarigheid heeft gekend»;

Dat het vonnis aldus, zonder miskenning van het wettelijk begrip ingrijpen in de opvoeding in de zin van artikel 5.1, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, antwoordt op de in het middel vermelde conclusie waarin eiser aanvoerde dat de tegen zijn zoon genomen detentiemaatregelen niet konden worden bestempeld als maatregelen om in te grijpen in de opvoeding;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 5.1,d, en 5.5, van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, ondertekend op 4 november 1950 te Rome, goedgekeurd bij de wet van 13 mei 1955, 53 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming en 27 van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis, gewijzigd bij de wet van 13 maart 1973,

doordat, op het hoger beroep van verweerder tegen het vonnis van de Vrederechter te Fléron van 3 februari 1981, waarbij 10.000 frank in hoofdsom was toegekend als vergoeding die krachtens de artikelen 5.5, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en 27 van de wet van 20 april 1874 aan eiser verschuldigd was, omdat zijn minderjarige zoon verschillende keren onrechtmatig in een huis van arrest gevangen was gehouden, en op het incidenteel hoger beroep van eiser om het bedrag van de daarvoor verschuldigde schadevergoeding tot 45.000 frank te doen verhogen, het bestreden vonnis — na te hebben vastgesteld, enerzijds, dat eiser betwistte dat het feitelijk onmogelijk was een particulier of een instelling te vinden die de minderjarige dadelijk kon opnemen en, anderzijds, met verwijzing naar de gronden van de eerste rechter, dat, met uitzondering van de beschikking van de jeugdrechter in hoger beroep van 3 juni 1980, geen enkele overgelegde beslissing, die de plaatsing van de minderjarige in een huis van arrest had bevolen, die feitelijke onmogelijkheid vaststelde — om alleen het hoofdberoep gegrond te verklaren en de rechtsvordering van eiser af te wijzen, impliciet doch zeker beslist dat de gevangenhoudingen van de minderjarige zoon van eiser rechtmatig waren ten aanzien van artikel 53 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, waarin voor de regelmatigheid van de voorlopige bewaring van een minderjarige in een huis van arrest als voorwaarde wordt gesteld dat het feitelijk onmogelijk is een particulier of een instelling te vinden die de minderjarige dadelijk kan opnemen, hoofdzakelijk op grond: «dat het Hof van Cassatie (arrest van 8 februari 1978) de feitenrechter laat oordelen over 'de feitelijke onmogelijkheid'; dat de rechtscolleges in feitelijke aanleg (Hof van Beroep te Bergen, 6 januari 1978, Hof van Beroep te Luik, 16 december 1980) aannemen dat die feitelijke onmogelijkheid niet alleen kan voortvloeien uit plaatsgebrek, doch ook uit het 'ontbreken van aan het geval aangepaste voorwaarden, onder meer wat de veiligheid betreft'; dat ten deze uit het dossier blijkt dat het feitelijk onmogelijk was de minderjarige aan wie ook toe te vertrouwen, daar hij terstond ontsnapte om 'misdrijven te plegen' en hij een belemmering was voor de opvoeding van zijn metgezellen, waarop die ook recht hadden, door ze mee te doen vluchten»;

terwijl, eerste onderdeel, de rechter die moet oordelen over de feitelijke onmogelijkheid die bij artikel 53 van de wet van 8 april 1965 is vereist voor een rechtmatige beslissing tot bewaring in een huis van arrest, niet de rechter is die uitspraak doet over de schadeloosstelling van degene die onrechtmatig gevangen is gehouden, doch de jeugdrechter; de appelrechters zich niet, zonder overschrijding van de bevoegdheden die zij krachtens de artikelen 5.5, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en 27 van de wet van 20 april 1874, hebben in de plaats van de jeugdgerechten konden stellen om die feitelijke onmogelijkheid te beoordelen; nu het vonnis, met overneming van

de niet tegenstrijdige gronden van de eerste rechter, vaststelt dat, met uitzondering van een beslissing van 3 juni 1980, de jeugdgerechten die feitelijke onmogelijkheid niet hadden vastgesteld, het niet, zonder het in het middel vermeld artikel 53 te schenden, kon beslissen dat de door die beslissingen bevolen gevangenhoudingen in overeenstemming waren met die wetsbepaling en derhalve evenmin kon oordelen dat ze rechtmatige gevangenhoudingen waren in de zin van artikel 5.1, d, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (schending van alle in het middel vermelde bepalingen);

tweede onderdeel, de «feitelijke onmogelijkheid» als bedoeld in artikel 53 van de wet van 8 april 1965 in haar gebruikelijke betekenis moet worden genomen, dit wil zeggen dat de jeugdrechter, niettegenstaande al zijn inspanningen, geen particulier of geen instelling heeft gevonden die de minderjarige feitelijk dadelijk kan opnemen; bijgevolg het vonnis, door te oordelen dat de feitelijke onmogelijkheid niet alleen kan voortvloeien uit plaatsgebrek, doch ook uit het ontbreken van aan het geval aangepaste voorwaarden, onder meer wat de veiligheid betreft, het wettelijk begrip feitelijke onmogelijkheid miskent; zelfs in de onderstelling dat de appelrechters zich in de plaats hadden kunnen stellen van de jeugdgerechten, zij de feitelijke onmogelijkheid als voorgeschreven bij het in het middel vermeld artikel 53 niet konden afleiden alleen uit de omstandigheid dat de minderjarige terstond ontsnapte om «misdrijven te plegen» en dat hij een belemmering was voor de opvoeding van zijn metgezellen door ze mee te doen vluchten; nu het vonnis, met overneming van de niet tegenstrijdige gronden van de eerste rechter, voorts vaststelt dat de kabinetsbeschikking van de jeugdrechter in hoger beroep van 3 juni 1980 de feitelijke onmogelijkheid afleidde uit «de omstandigheden van de zaak en de persoonlijke elementen van de minderjarige», het niet, zonder miskenning van het wettelijk begrip feitelijke onmogelijkheid en, derhalve, zonder schending van het in het middel vermeld artikel 53, kon beslissen dat de door die beslissing bevolen gevangenhouding in overeenstemming was met die wetsbepaling en het evenmin kon oordelen dat ze een rechtmatige gevangenhouding was in de zin van artikel 5.1, d, van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens:

Over het middel in zijn geheel:

Overwegende dat de rechter die moet nagaan of de vrijheidsberoving wettig is, zich niet in de plaats van de jeugdgerechten stelt, als hij onderzoekt of, overeenkomstig artikel 53 van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, de gevangenhouding in een huis van arrest gerechtvaardigd was door de feitelijke onmogelijkheid een particulier of een instelling te vinden die de minderjarige dadelijk kon opnemen;

Overwegende dat het bestreden vonnis, door vast te stellen dat «uit het dossier blijkt dat het feitelijk onmogelijk was de minderjarige aan wie ook toe te vertrouwen, daar hij terstond ontsnapte om 'misdrijven te plegen' en hij een belemmering was voor de opvoeding van zijn metgezellen, waarop die ook recht hadden, door ze mee te doen vluchten», zijn beslissing naar recht verantwoordt;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

(...)

RAAD VAN STATE

7e KAMER — 3 DECEMBER 1981

Voorzitter: de h. Baeteman

Staatsraden: de hh. Depondt en Debaedts

Auditeur: mevr. Tulkens

Gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke inrichtingen — 1. Aard van de beslissingen — 2. Motiveringsplicht — Verwijzing naar adviezen.

1. Beslissingen van de overheden die uitspraak doen over vergunningsaanvragen tot exploitatie van een gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke inrichting zijn geen beslissingen in betwiste zaken zodat de belanghebbenden zich bij de afwikkeling van de aan de bedoelde beslissingen voorafgaande procedure niet op het algemeen beginsel van de rechten van de verdediging kunnen beroepen. Wel wordt de gelegenheid geboden om de bezwaren tegen de vestiging van de kwestieuze inrichting te laten kennen.

2. De beslissingen over dergelijke vergunningsaanvragen moeten niet gemotiveerd zijn overeenkomstig art. 97 van de Grondwet, maar zij moeten, ter voldoening aan art. 10 van het algemeen reglement voor de arbeidsbescherming, met redenen omkleed zijn. De belangrijkste bestaansredenen van de motiveringsplicht is gelegen in de beschouwing dat de betrokken bestuurde in de hem aanbelangende beslissing zelf de motieven moet kunnen aantreffen op grond waarvan ze is genomen, onder meer opdat hij met kennis van zaken kan uitmaken of het aangewezen is de beslissing met een annulatieberoep te bestrijden. Aan die belangrijke bestaansredenen wordt niet tegemoetgekomen door een loutere verwijzing naar adviezen waarvan de inhoud aan de betrokken bestuurde onbekend is: daaruit volgt dat bij de beoordeling van de vraag of een bepaalde motivering voldoet aan het voorschrift van artikel 10 ARAB geen rekening kan worden gehouden met de in die motivering voorkomende loutere verwijzingen naar adviezen waarvan de inhoud aan de belanghebbende onbekend is.

W. t/ Bestendige Deputatie Limburg

Arrest nr. 21.635.

Gezien het verzoekschrift ingediend op 12 augustus 1975 door W. om de vernietiging te vorderen van het besluit van 19 juni 1975 van de bestendige deputatie van de provincieraad van Limburg, waarbij dit college uitspraak doend in beroep, aan R. vergunning verleent voor het exploiteren van een varkensmesterij voor 250 dieren te G.;

Overwegende dat de feitelijke gegevens van de zaak kunnen worden samengevat als volgt:

1. Op 23 februari 1974 diende R. bij het college van burgemeester en schepenen van G. een aanvraag in tot het verkrijgen van een vergunning voor het exploiteren van een varkensmesterij voor 250 dieren.

Tijdens het onderzoek de commodo et incommodo, dat plaatshad van 11 tot 25 mei 1974, werd één collectief bezwaarschrift ingediend waarin wordt aangevoerd dat:

— de oprichting werd voorzien zonder dat de eigenaars of exploitanten in de onmiddellijke nabijheid wonen, zodat de dieren onbewaakt zijn;

— de oprichting werd voorzien in de onmiddellijke nabijheid van woonhuizen (een dertigtal in een straal van 100 meter) en langs de toeristische «Haspengouwroute»;

— de oprichting gebeurt in een zone welke in het bijzonder plan van aanleg is voorzien als groene- en landbouwzone; de inrichting schendt volledig dit karakter;

— de exploitatie lawaai en stank met zich brengt en het rustige kader breekt van een prachtige omgeving die door een bijzonder plan van aanleg gevrijwaard werd.

2. Op 5 juli 1974 bracht de provinciale gezondheidsinspecteur het volgend advies uit: «In principe breng ik voor dergelijke instellingen, gelegen in de nabijheid van woon- en bouwzone, ongunstig advies uit. Bij beslissing ter zake, kan het college van burgemeester en schepenen rekening houden: enerzijds met de volgende criteria: 1° aanvrager is landbouwer van beroep; 2° de aangevraagde vergunning betreft een bestaande instelling met beperkt aantal dieren; 3° agrarische gemeente; anderzijds met eventuele klachten van huidige en toekomstige bewoners en geburen. De aangehaalde criteria wijzigen — in het kader van de publieke en sociale hygiëne — geenszins mijn ongunstig advies ter zake.»

3. Ingevolge dit principieel ongunstig advies van de provinciale gezondheidsinspecteur weigerde het college van burgemeester en schepenen van de gemeente G. de gevraagde vergunning bij beslissing van 22 juli 1974.

4. De vergunningsaanvrager kwam binnen de reglementair voorgeschreven termijn van dit besluit in beroep bij de bestendige deputatie van de provincieraad van Limburg.

Door het provinciaal bestuur van de stedenbouw en de ruimtelijke ordening werd op 8 april 1975 een gunstig advies uitgebracht.

De provinciale gezondheidsinspecteur adviseerde op 18 april 1975 als volgt:

«I. Dat woningbouw — al dan niet buitenverblijven — in een agrarische zone toegelaten wordt, is betreurenswaardig, te meer daar ik mij dan verplicht acht — om publiek hygiënische redenen — de bewoners ter plaatse te beschermen voor elk hinderlijk bedrijf.

II. Rekening houdend met het feit dat deze instelling komt te liggen in een uitgesproken agrarische zone — zoals trouwens duidelijk omschreven door de diensten van Stedenbouw — kan de inplanting van dergelijk bedrijf moeilijk worden geweigerd.

Besluit: 1. Betwistbaar; 2. in geval van toekenning moeten de bijgevoegde exploitatievoorwaarden nageleefd en dient het vergunningsbesluit derwijze opgesteld dat elke afwijking inzake exploitatievoorwaarden kan aanleiding geven tot intrekking van de uitbatingvergunning.»

Het advies van de provinciale landbouwdienst van 4 juni 1975 luidde als volgt:

«Uit het dossier en uit ons onderzoek ter plaatse blijkt:

1. *Situatie ter plaatse:*

Het gaat hier om een gemengd bedrijf (landbouw + handel in veevoeders). Om zijn inkomen wat op te trekken wil aanvrager thans een mestvarkensstal bijbouwen. De nieuwe stal wordt gebouwd in een landelijke zone aan de rand van een kleine landelijke woonzone (stuk lintbebouwing). De omgeving heeft een min of meer uitgesproken agrarisch karakter. In de omgeving staan enkele landbouwbedrijven, een paar tot buitenverblijf ingerichte landbouwbedrijven en enkele nieuwe gebouwde woningen, welke onder stede-

bouwkundig oogpunt aldaar niet te verantwoorden zijn (zie kaarten in bijlage).

2. *Bodembestemmingskaarten:*

«Ontwerp Gewestplan (M.B.): landelijk gebied (landbouwzone) naast een kleine landelijke woonzone (stuk lintbebouwing).

(...)

Besluit: Samenvattend zijn wij van oordeel dat het beroep dient te worden ingewilligd aangezien:

— de stal komt te liggen in een gebied met uitgesproken agrarisch karakter;

— het ontwerp-gewestplan aldaar een landbouwzone voorziet en de kleine woonzone in de nabijheid het karakter van landelijke woonzone kreeg (klein stuk lintbebouwing);

— het gunstig advies van stedenbouw;

— het advies van Gezondheidsinspectie: betwistbaar geval.»

5. Hierop werd het bestreden besluit genomen dat in substantie is gemotiveerd als volgt:

«Gelet op het advies van het Bestuur van de Stedenbouw en de Ruimtelijke Ordening van 8 april 1975;

Gelet op het advies van de Gezondheidsinspectie van 18 april 1975;

Gelet op het advies van de Provinciale landbouwdienst van 4 juni 1975;

Overwegende dat uit het onderzoek van de zaak blijkt dat de stal wordt opgericht in een agrarische omgeving; dat het perceel gelegen is in een landelijke zone aan de rand van een kleine landelijke woonzone.»

Overwegende dat verzoekers in de eerste plaats laten gelden dat zij nooit werden gehoord omtrent de schriftelijke bezwaren welke ze bij het onderzoek de commodo et incommodo lieten kennen aan het college van burgemeester en schepenen, en dat zij evenmin werden gehoord noch in de mogelijkheid gesteld hun verweermiddelen te laten gelden bij de behandeling van het beroep door de bestendige deputatie; dat verzoekers in hetzelfde verband ook nog aanvoeren dat zij de adviezen niet kenden waarnaar de bestreden beslissing verwijst en dat zij niet in de mogelijkheid werden gesteld daaromtrent hun zienswijze te laten kennen;

Overwegende dat de beslissingen van de overheden die uitspraak doen over vergunningsaanvragen tot exploitatie van een gevaarlijke, ongezonde of hinderlijke inrichting geen beslissingen in betwiste zaken zijn zodat de belanghebbenden zich bij de afwikkeling van de aan de bedoelde beslissingen voorafgaande procedure niet op het algemeen beginsel van de rechten van de verdediging kunnen beroepen; dat daaruit volgt dat verzoekers niet als partij in de zaak voor de bestendige deputatie dienden te worden opgeroepen, noch vóór de behandeling van de zaak inzage dienden te krijgen van het dossier; dat, in zoverre het in de bedoeling van verzoekers zou liggen zich te beroepen louter op het recht om gehoord te worden, kan worden vastgesteld — daargelaten de vraag of het beginsel dat dit recht verleent, ter zake van toepassing is — dat, zoals uit de uiteenzetting van de feiten is gebleken en in de uiteenzetting van het middel zelf wordt toegegeven, verzoekers in het kader van de reglementair voorgeschreven procedure werden gehoord, d.w.z. in de gelegenheid werden gesteld om hun bezwaren tegen de vestiging van de kwestieuze inrichting te laten kennen; dat het middel ongegrond is;

Overwegende dat verzoekers nog een aantal middelen aanvoeren die alle samen kunnen worden geformuleerd in het ene middel, dat de bestreden beslissing niet naar eis van het recht is gemotiveerd doordat, niet wordt vermeld welke de juiste draagwijdte is van de adviezen waarnaar wordt verwezen, en dat het enige aangehaalde motief, t.w. «dat uit het onderzoek van de zaak blijkt dat de stal wordt opgericht in een agrarische omgeving, dat het perceel gelegen is in een landelijke zone aan de rand van een kleine landelijke woonzone», onvoldoende is t.a.v. de bezwaren die verzoekers lieten gelden en op grond waarvan het college van burgemeester en schepenen de vergunning weigerde, zeker wanneer blijkt dat in de nabijheid een aantal woningen zijn gelegen, zelfs op 10 m, en dat de bedoelde landbouwzone bestemd is om deel uit te maken van een groene zone volgens het ontwerp van bijzonder plan van aanleg;

Overwegende dat, aangezien de bestreden beslissing geen beslissing in betwiste zaken is, zij niet gemotiveerd dient te zijn overeenkomstig artikel 97 van de Grondwet, maar dat zij ter voldoening aan artikel 10 van het algemeen reglement voor de arbeidsbescherming met redenen omkleed dient te zijn; dat de belangrijkste bestaansredenen van de motiveringsplicht gelegen is in de beschouwing dat de betrokken bestuurde in de hem aanbelangende beslissing zelf de motieven moet kunnen aantreffen op grond waarvan ze is genomen, o.m. opdat hij met kennis van zaken kan uitmaken of het aangewezen is de beslissing met een annulatieberoep te bestrijden; dat aan die belangrijke bestaansredenen niet wordt tegemoetgekomen door een loutere verwijzing naar adviezen waarvan de inhoud aan de betrokken bestuurde onbekend is; dat daaruit volgt dat bij de beoordeling van de vraag of een bepaalde motivering voldoet aan het voorschrift van artikel 10 van het algemeen reglement voor de arbeidsbescherming, geen rekening kan worden gehouden met de in die motivering voorkomende loutere verwijzingen naar adviezen waarvan de inhoud aan de belanghebbende onbekend is;

Overwegende dat, toegepast op de onderhavige zaak, dient te worden vastgesteld dat de motivering van het bestreden deputationbesluit, naast een voor verzoeker nietszeggende verwijzing naar adviezen die tijdens de voorbereidende procedure werden uitgebracht, alleen de volgende overweging bevat: «dat uit het onderzoek van de zaak blijkt dat de stal wordt opgericht in een agrarische omgeving; dat het perceel gelegen is in een landelijke zone aan de rand van een kleine landelijke woonzone»; dat, gelet op de bezwaren die tijdens het onderzoek de comodo et incommodo werden ingebracht, op het feit dat de vergunning in eerste aanleg werd geweigerd en dat de uitgebrachte adviezen niet volstrekt eensluidend zijn, de aangehaalde summiere overweging niet op zichzelf als een voldoende motivering van de bestreden beslissing kan worden beschouwd; dat het middel gegrond is;

Overwegende dat verzoekers in hun laatste memorie nog opmerken dat het kwestieuze perceel volgens het gewestplan Sint-Truiden-Tongeren, dat goedgekeurd werd bij koninklijk besluit van 5 april 1977, thans met de voorkant valt in een woongebied met landelijk karakter, terwijl het achterste deel ervan ligt in een beschermd agrarisch gebied; dat deze opmerking niet tot de zaak dient daar de bestendige deputatie uiteraard rekening diende te houden met de

stedebouwkundige toestand die bestond op de datum waarop ze haar beslissing nam;

Overwegende dat de bestendige deputatie ter zake is opgetreden ter vervulling van een opdracht van algemeen belang; dat het past de kosten ten laste te leggen van het Vlaamse Gewest,

(Volgt vernietiging)

NOOT—*Verwijzing naar adviezen bij motivering inzake hinderlijke inrichtingen*

Het hiervoren afgedrukt arrest is een nieuwe uiting van de zorgvuldigheidsplicht die aan de besturen wordt opgelegd om aan de bestuurden op volledige wijze inzicht te verschaffen in de besluitvorming bij maatregelen die de activiteiten van de burgers kunnen beïnvloeden of die voor anderen belastend kunnen werken.

Daar waar ter voldoening aan de door artikel 10 van het ARAB opgelegde motiveringsverplichting vereist is dat de overheid de concrete redenen doet kennen die haar tot de genomen beslissing hebben gebracht, werd deze bijzondere motiveringsplicht tot het hiervoren afgedrukt arrest met soepelheid gehanteerd. Inderdaad, volgens de tot dan geldende vaste rechtspraak, was de beslissing waarbij de overheid in beroep uitspraak doet, gemotiveerd naar de eis van artikel 10 van het ARAB, wanneer zij verwees naar uitgebrachte adviezen, die de genomen beslissing verantwoordden, d.w.z. waarin de redenen werden uiteengezet waarom een zodanige beslissing diende te worden genomen (R.v.St., Van Dormael, nr. 18.204 van 29 maart 1977, R.v.St., Vercauteren, nr. 20.097 van 5 februari 1980 en R.v.St., Delens, nr. 21.071 van 27 maart 1981).

De motivering van de beslissing vindt dan haar basis, haar nadere verklaring en haar aanvulling in de bedoelde adviezen. Uit deze rechtspraak volgt dat een besluit in ieder geval moet worden geacht een behoorlijke motivering te bevatten, aangezien de vaststellingen vervat in het verslag van de bevoegde besturen ingevolge de verwijzing in de aanhef van het besluit naar dit verslag, moeten worden geacht mede deel uit te maken van de redengeving van het besluit.

Vooraf wanneer, zoals ter zake, tegenstrijdige of genuanceerde adviezen worden uitgebracht, kan men niet volstaan met een summiere motivering en kan niet aangenomen worden dat het doorslaggevend advies, meestal is dat het laatste, niet bekend zou zijn, of niet grotendeels of geheel gevoegd zou worden bij het besluit of meegedeeld aan de belanghebbende. Het bestuur zal zelf de gepaste gevolgen moeten trekken uit dit arrest over de wijze waarop het advies zal worden verwerkt of medegedeeld.

De inhoud van dit arrest is inmiddels bevestigd in de arresten Andries nr. 22.046 van 18 februari 1982 en Stad Leuven nr. 21.963 van 4 februari 1982.

W. Lambrechts.

HOF VAN BEROEP TE GENT

6e KAMER — 28 JUNI 1982

Voorzitter: de h. De Brauwere

Raadsheren: de hh. Dooms (rapporteur) en Lievens

Advocaat-generaal: de h. Steelandt

Advocaten: mrs. Van der Meulen, Lust en Cant

Jacht — Verboden tuig — Chemische produkten.

Een produkt met een kwalijk riekende geur dat gebruikt wordt om het wild in een bepaald jachtgebied te houden in het vooruitzicht van een nakende jachtpartij, valt onder de toepassing van art. 8 van de Jachtwet als verboden tuig dat het wild in zijn natuurlijke bewegingsvrijheid hindert.

V. t/ V. e.a.

Telastlegging

Kwaadwillig vruchten te velde of natuurlijk opgekomen of gepoot plantsoen te hebben verwoest.

(...)

Strafrechtelijk

De beklaagde werpt bij conclusie op dat, indien aangenomen zou worden dat hij de feiten waarover het in het strafdossier gaat, gepleegd heeft, hem alleen het volgend misdrijf ten laste kan worden gelegd: «Gebruik te hebben gemaakt van netten, strikken, stroppen, lokaas en van enig ander tuig geschikt om grof wild, het wild zwijn uitgezonderd, klein wild en wilde konijnen te vangen, te doden of om het vangen of doden van dat wild te vergemakkelijken, nl. het produkt Kornitol» (art. 8 W. 28.2.1882). Voorts dat, ingevolge de rechtsregel «lex specialis derogat generalibus», art. 535 Sw. ter zake geen toepassing kan vinden. Ten slotte, dat de overtreding van de Jachtwet reeds was verjaard ten tijde van de behandeling van de zaak voor de eerste rechter.

De rechtspraak heeft het begrip «verboden tuig» in zeer uitgebreide zin opgevat. Zij aanvaardt dat een voorwerp tot de categorie van verboden tuigen kan worden gerekend zelfs wanneer het wild er niet onmiddellijk en rechtstreeks door in de macht komt van de jager.

Een voorwerp of een tuig dat normaal niet bestemd is om het wild te vangen of het doden van wild te vergemakkelijken kan een verboden tuig worden, wanneer het, van zijn gewone bestemming afgewend, werkelijk tot dat doel dient (L. Ulrix, *Jacht*, A.P.R. 190, 191).

Wanneer, zoals ter zake, een produkt wordt gebruikt met name «Kornitol» dat een zeer kwalijk riekende geur verspreidt, ten einde het wild in een bepaald jachtgebied te houden, in het vooruitzicht van een nakende jachtpartij, draagt deze laakbare handelwijze er onbetwistbaar toe bij om het wild in zijn natuurlijke bewegingsvrijheid te hinderen en dient het gebruikte procédé te worden geacht te vallen onder de bepaling van art. 8 van de Jachtwet.

Dat het opzet van degene die het produkt Kornitol op 3 en 5 oktober 1980 in het maïs-, bieten- en grasveld aangeduid op de situatietekening bij het P.V. van 6 okt. 1980, heeft gestrooid, de desorganisatie van het wildbestand was, moge blijken uit de vaststellingen van de verbalisanten die, gelet op de plaats waar en de wijze waarop het produkt

Kornitol werd gestrooid, uitdrukkelijk stellen «dat het produkt er klaarblijkelijk is gestrooid met de bedoeling er het zittend wild te verdrijven of eventueel rondlopend wild in een ander jachtgebied (van beklagde) te beletten in het aanpalend jachtgebied te gaan». Deze zienswijze werd bovendien ook gedeeld door de beëdigde jachtwachter aan wie de bewaking van het jachtgebied waar het produkt werd gestrooid, was toevertrouwd.

Daar die ene handeling eveneens tot gevolg had de beschadiging en vernieling van veldvruchten en eventueel het voorwerp kan uitmaken van twee wettelijke telastleggingen, nl. een jachtmisdrijf en een overtreding van art. 535 Sw. voor zover dan wordt bewezen dat de dader het bijzonder opzet had (kwaadwillig) de veldvruchten te vernielen, moet evenwel krachtens het algemeen rechtsprincipe «lex specialis derogat generalibus» de overtreding van art. 535 Sw. wijken voor de overtreding van de Jachtwet die ter zake geen afwijkende bepalingen inhoudt.

Hieruit volgt dat aan de beklaagde alleen overtreding van art. 8 van de Jachtwet ten laste kan worden gelegd en dat de feiten waarvoor hij thans terecht staat moeten worden heromschreven zoals hierna zal worden gesteld.

Verjaring

Art. 28 van de Jachtwet wijkt af van het gemene recht wat de verjaringstermijn betreft. Elke rechtsvordering wegens een van de misdrijven bij deze wet omschreven verjaart immers na verloop van drie maanden te rekenen van de dag waarop het misdrijf is gepleegd.

Wanneer het misdrijf verjaart door verloop van een termijn van minder dan zes maanden, kan de termijn van verjaring ingevolge art. 25, tweede lid, van de wet van 17 april 1878 nooit meer bedragen dan één jaar, te rekenen van de dag waarop het misdrijf is gepleegd, ter zake op 3 en 5 oktober 1980.

Hieruit volgt dat de strafvordering van het jachtmisdrijf reeds door verjaring was vervallen ten tijde van de behandeling voor de eerste rechter.

Civielrechtelijk

Uit de stukken waarop het hof vermag acht te slaan blijkt dat de burgerlijke partijen zich eerst burgerlijke partij hebben gesteld ter terechtzitting van de correctionele rechtbank van 5 oktober 1981.

De laatste nuttige stuitingsdaad m.b.t. de verjaring van de strafvordering uit hoofde van het jachtmisdrijf is de oproeping van de zaak ter terechtzitting van de correctionele rechtbank van 29 juni 1981 en de verdaging van de zaak naar 4 oktober 1981.

Hieruit volgt dat de verjaring van de strafvordering definitief was ingetreden op 30 sept. 1981 en derhalve de burgerlijke rechtsvorderingen van de vermelde burgerlijke partijen niet te bekwaam tijd zijn ingesteld.

Op die gronden,

Heromschrijft de telastlegging als: «Te Wingene, op 3 en 5 oktober 1980: Gebruik te hebben gemaakt van netten, strikken, stroppen, lokaas en van enig ander tuig geschikt om grof wild, het wild zwijn uitgezonderd, klein wild en wilde konijnen te vangen, te doden of om het vangen of doden van dat wild te vergemakkelijken, nl. het produkt Kornitol».

(...)

NOOT—*Chemische produkten als verboden jachttuigen*

1. Het strooien van chemische produkten van de cacydylgroep ten einde het wild in zijn natuurlijke bewegingsvrijheid te belemmeren en het jagen te vergemakkelijken is niet alleen een onweidelijke manier om de jachtsport te beoefenen, maar wordt door het hof terecht als een laakbare en onfaire handelwijze gedoodverfd. Chemische middelen die het wild verhinderen het jachtrevier te verlaten vallen dan ook onder de toepassing van artikel 8 van de Jachtwet als verboden jachttuigen.

2. Indien het uitstrooien van het chemisch produkt aan andermans gronden of velden schade heeft veroorzaakt, kan er ook aanleiding zijn tot veroordeling uit hoofde van artikel 535 of 536 van het Strafwetboek, naargelang het om de vernieling van veldvruchten of de verwoesting van bezaaide akkers gaat. Eventueel vallen de feiten onder de toepassing van het koninklijk besluit van 31 mei 1958 inzake het gebruik van fytofarmaceutische produkten.

3. Waarom de toepassing van de artikelen 535 of 536 van het Strafwetboek moet «wijken» voor een overtreding van de Jachtwet blijft een open vraag. Luidens artikel 30 van de wet van 28 februari 1882 zijn de bepalingen van boek I van het Strafwetboek van toepassing op de jachtmisdrijven en bij samenloop van misdrijven van het commune strafrecht en jachtmisdrijven wordt overeenkomstig artikel 65 Sw. alleen de zwaarste straf uitgesproken.

Het rechtsbeginsel «lex specialis derogat generalibus» wordt hier blijkbaar ten onrechte ingeroepen: de Jachtwet en de artikelen 535 en 536 van het Strafwetboek bestrijken niet hetzelfde domein, maar zijn toevallig in samenloop. L'évidence paralyse la démonstration...

A. Vandeplas

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER — 7 DECEMBER 1982

Voorzitter-rapporteur: de h. Janssens

Raadsheren: de hh. Van Gelder en A. Vandeplas

Openbaar ministerie: de h. De Swaef

Inkomstenbelastingen — Voorziening — Middelen.

Wanneer de appellant ter zitting niet verschijnt en niet geconcludeerd heeft, kan zijn voorziening niet steunen op de middelen die door het hof zelf zouden worden opgeworpen.

Van G. t/ Belgische Staat

Gelet op de bestreden beslissing van de gewestelijke directeur van de directe belastingen te Antwerpen van 21 december 1977 waarbij de bezwaarschriften van appellant tegen de aanslagen in de personenbelasting betreffende de aanslagjaren 1973, 1974 en 1975 worden afgewezen;

Overwegende dat appellant zijn voorziening in hoger beroep grondt «op de middelen in zijn bezwaarschriften vervat in alle andere die hij later zou kunnen laten gelden

of die door het hof rechtmatig zelf zouden worden opgeworpen»;

Overwegende dat appellant nadien niet geconcludeerd heeft en niet verscheen ter zitting van 8 november 1982 alhoewel regelmatig opgeroepen overeenkomstig artikel 286 W.I.B.;

Overwegende dat de bestreden beslissing «de middelen (van appellant) in zijn bezwaarschriften vervat» heeft onderzocht en op juiste wijze heeft beoordeeld; dat appellant de motieven van deze beslissing niet behandelt, laat staan ontzenuwt;

Overwegende dat appellant «later» geen andere middelen heeft laten gelden;

Overwegende dat appellant zijn voorziening niet met succes kan doen steunen op de middelen «die door het hof rechtmatig zelf zouden worden opgeworpen»;

Overwegende dat derhalve de voorziening ongegrond is; (...)

NOOT—Zie Cass., 12 september 1980, A.C., 1980-81, 41, en de aldaar geciteerde rechtspraak.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof Antwerpen (4e Kamer), 18 november 1981

Binnenvaart — Duweenheid — Ongeval — Aansprakelijkheid.

Een duweenheid, bestaande uit de duwbak Franky en de duwboot Alp, kwam in aanraking met een sluis. Appellant dagvaardde de eigenaars van beide vaartuigen tot vergoeding van de veroorzaakte schade. De eerste rechter (Kh. Hasselt, 10 januari 1979) heeft eerste geïntimeerde, eigenaar-schipper van de duwboot, aansprakelijk verklaard, maar tweede geïntimeerde, eigenaar van de duwbak, buiten de zaak gesteld. Na te hebben vastgesteld dat de raak met de sluis berust op een beoordelingsfout van eerste geïntimeerde, die de duweenheid bestuurde, beslist het hof:

«Overwegende dat krachtens het op de binnenvaart toepasselijk artikel 46, § 1 van de Zeewet de scheepseigenaar aansprakelijk is voor de handelingen van de kapitein, van het scheepsvolk en van de aangestelden in de uitoefening van hun respectieve diensten;

«Overwegende dat de duweenheid Franky-Alp, samengesteld uit de starre verbinding tussen de duwboot en de duwbak, zich ten aanzien van derden als één schip voordoet en derhalve als één geheel de verantwoordelijkheid van de navigatie draagt; dat de bemanning van de duwboot ook ter beschikking werd gesteld van tweede geïntimeerde als eigenaar van de duwbak en deze die bemanning ook had aanvaard om haar op zich niet zelfmanoeuvrerbare duwbak te bemannen; dat daarom ook de eigenaar van de duwbak, welke zelfstandig niet kan varen, verantwoordelijk is voor de navigatie van de duwboot en eveneens aansprakelijk voor schade die aan derden wordt toegebracht;

«Overwegende dat de civielrechtelijke aansprakelijkheid ter zake berust op artikel 46, § 2, van de Zeewet en op artikel 273, eerste lid, op de binnenschepen ook al worden de kapitein en het scheepsvolk van de opduwer niet de aangestelden van tweede geïntimeerde in de zin van artikel 1384 van het Burgerlijk Wetboek;

«Overwegende dat aldus beide geïntimeerden als scheepseigenaars in solidum aansprakelijk zijn voor de aanvaringschade, maar elk van hen op grond van artikel 273 van de Binnenscheepvaartwet zijn maritieme aansprakelijkheid zal kunnen beperken tot de afstandswaarde van het hem of haar toebehorende vaartuig.»

(Voorzitter : de h. Blockx — Raadsheren : de hh. Craeybeckx en Verschuere — Advocaten : mrs. Van de Casteele, De Cooman loco Coens en Casteleyns loco Van den Bosch — In de zaak : Dienst der Scheepvaart t/ B. en S.)

NOOT—Zie Cass., 11 september 1981, *R.W.*, 1981-82, 1076.

Hof Brussel (6e Kamer), 14 oktober 1981

Onrechtmatige overheidsdaad — Verkeer op de openbare wegen — Veiligheidsverplichting van de openbare overheid — Abnormaal verkeersgevaar — Eigen voorzichtigheidsverplichting van de weggebruiker — Kenis van de plaatselijke gesteldheid van de weg.

Op 26 augustus 1974 reed de echtgenote van appellant op een aardeweg tegen een riooldeksel, dat 17 cm boven het wegdek uitstak, ten gevolge waarvan de oliecarter van de door haar bestuurde wagen vernietigd werd. De vordering tot schadevergoeding van appellant tegen de stad Leuven werd door de eerste rechter (Rb. Leuven, 20 december 1978) afgewezen.

Deels op grond van eigen motieven, deels met overneming van de motieven van de eerste rechter, bevestigt het Hof dit vonnis :

«Overwegende dat de aanrijding plaatshad op een aardeweg (bosweg), welke uiteraard tot voorzichtigheid aanleiding moest geven voor autobestuurders, die de Filosofenlaan overigens langs een andere weg gemakkelijker kunnen bereiken;

«Overwegende dat uit het P.V. van 14 mei 1975 opgesteld om 11u45 blijkt dat 'het riooldeksel zichtbaar was en dat er naast het deksel een inzakking was, maar dat een wagen, die daar met trage snelheid doorrijdt, zelfs al ligt het laag tegen de grond, *nooit* met zijn carter tegen het deksel kan terechtkomen, zodat deze beschadigd wordt. Op het ogenblik van de feiten was het riooldeksel ook goed zichtbaar daar het niet bedekt was met afgevalen bladeren. Het was toen ook droog weder, zodat de weg droog lag en men er niet zo diep inzakt, zoals dat wel het geval was op het ogenblik dat de foto's genomen werden';

«Overwegende dat de eerste rechter terecht opmerkte dat de foto's, door de rijkswacht genomen in februari 1975, dus zes maanden na de aanrijding, niet in aanmerking genomen kunnen worden voor een objectief oordeel betreffende de verantwoordelijkheid voor de aanrijding;

«Overwegende dat de aansprakelijkheid van de overheid, belast met de veiligheid van de openbare weg, slechts ter

sprake komt, wanneer het gaat om abnormale gevaren, voortspruitend uit de toestand van het wegdek en die zo zijn dat zij het rechtmatig vertrouwen van een normaal aandachtig weggebruiker kunnen verschalken (Cass., 7 maart 1963, *Pas.*, 1963, I, 744);

«Overwegende dat elke bestuurder verplicht is zijn snelheid aan te passen zoals vereist is wegens de plaatsgesteldheid, het zicht en de staat van de weg;

«Overwegende dat de echtgenote van appellant op 150 meter van de plaats der aanrijding woont en derhalve de staat van de aardeweg kende, terwijl enerzijds het deksel zichtbaar was op het ogenblik van de aanrijding, welke in de voormiddag, rond 10 uur gebeurde, en anderzijds dit deksel in het midden van de weg gelegen was, zodat zij het kon vermijden door er omheen te rijden;

«Overwegende trouwens dat de gevolgde weg niet geschikt is voor personenwagens en dat andere en zeer goede wegen kunnen worden gebruikt door de ter plaatse wonende weggebruikers (brief burgemeester Heverlee van 19 sept. 1974);

«Overwegende dat de echtgenote van appellant de voorschriften van artikel 27/1 van het koninklijk besluit van 14 maart 1968, houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer, heeft miskend, waardoor zij uitsluitend aansprakelijk dient te worden gesteld voor alle gevolgen van voormelde aanrijding;

«Overwegende dat het al dan niet aanbrengen van een gevaarsteken niets verandert aan dit voor een normaal aandachtig en waakzaam weggebruiker objectief waarneembaar uitstekend riooldeksel, daar niet bewezen is dat de aanrijding niet zou plaats gehad hebben indien er ter plaatse een gevaarsteken was aangebracht.»

(Voorzitter : de h. Caron — Raadsheren : de hh. Deviaene en Van Malderen — Advocaten : mrs. Van Eecke en Truyen loco Bergmans — In de zaak : O. t/ Stad Leuven)

Hof Antwerpen (6e Kamer), 24 december 1982

Stedebouw — Gebouw opgericht zonder vergunning — Strafvervolgning — Herstel in de oorspronkelijke staat — Dwangsom.

Eerste beklaagde werd vervolgd ter zake dat hij zonder geldige voorafgaande bouwvergunning een aantal werken in een natuurgebied had uitgevoerd. Tweede beklaagde werd vervolgd als aannemer van de gewraakte werken. Het college van burgemeester en schepenen van de gemeente Houthalen - Helchteren stelde zich burgerlijke partij tegen beide beklaagden en vorderde herstel in de oorspronkelijke staat.

De eerste rechter (Corr. Hasselt, 4e K., 28 jan. 1981) had de strafvordering toegewezen en beklaagden tot de afbraak en het herstel in de oorspronkelijke staat veroordeeld onder verbeurte van een dwangsom van 2.000 frank per dag vertraging bij de nakoming.

In hoger beroep wordt dit vonnis bijna volledig bevestigd. Wat de gevorderde veroordeling tot een dwangsom betreft, overweegt het hof :

«Overwegende dat het college van burgemeester en schepenen, optredend voor de gemeente Houthalen, gerechtigd

is zich burgerlijke partij te stellen (Cass., 13 nov. 1979, *Arr. Cass.*, 1979-80, I, 326);

«Overwegende dat, ten aanzien van eerste beklagde, de vordering van de burgerlijke partij tot herstel in de oorspronkelijke staat door afbraak van alle onder A/1 en A/5 omschreven werken ontvankelijk en gegrond is; dat het gevorderd herstel van het bodemreliëf impliciet begrepen is in de summier beschrijving der werken door de ambtenaar van Stedebouw;

«Overwegende dat het opleggen van een dwangsom, zoals bovendien door de burgerlijke partij gevorderd, geen andere wijze van herstel uitmaakt doch slechts een bijkomend pressiemiddel is om het gevorderd herstel te verwezenlijken; dat weliswaar de burgerlijke partij zelf tot de uitvoering van het herstel kan overgaan maar dat zij dan de kosten moet voorschieten om ze nadien op de eerste beklagde te verhalen, indien mogelijk; dat het dus in het rechtmatig belang is van de burgerlijke partij beklagde aan te sporen om uit eigen beweging en op eigen kosten tot het herstel over te gaan;

«Overwegende dat de veroordeling tot betaling van een dwangsom mag stoelen op een strafrechtelijke veroordeling en dat zij mag worden uitgesproken ook indien de uitvoering van de hoofdveroordeling gewaarborgd wordt of kan worden door andere middelen (Benelux-Gerechtshof, 11 mei 1982, met conclusie AG Dumon en noot in *R.W.*, 1982-83, 289-311);

«Overwegende dat het door de eerste rechter bepaald bedrag passend is;

«Overwegende dat de vorderingen van de burgerlijke partij evenwel niet opgaan tegen tweede beklagde; dat beide beklagden niet vervolgd worden op voet van strafbare deelneming; dat tweede beklagde geen eigenaar is van het goed in kwestie en hij niet tegen de wil van de eigenaar tot herstel kan overgaan; dat het opleggen van een dwangsom om dezelfde reden ongegrond is; dat de burgerlijke partij tegen deze beklagde een andere eis tot schadevergoeding had kunnen instellen.»

(Voorzitter: de h. Ceulemans — Raadsheren: de h. Bijl en Colla — Openbaar ministerie: de h. Velleman — Advocaten: mrs. Vandeurzen, Houthuys loco de Suray, Van Mol en Deckers — In de zaak: O.M. en Gemeente Houthalen-Helchteren t/ S. en P.)

NOOT—*De dwangsom als pressiemiddel bij de veroordeling tot afbraak van onwettige bouwwerken*

1. Bovenstaand arrest, waartegen een voorziening in casuatie werd ingesteld, is een belangrijke stap naar een doelmatige afdwinging van een op grond van art. 65 W. 29 maart 1962 uitgesproken veroordeling tot herstel van de plaats in zijn oorspronkelijke toestand. Het is tevens het eerste bekende arrest ter zake.

2. Art. 65 W. 29 maart 1962 kent drie wijzen van herstel, die door de correctionele rechtbank kunnen worden opgelegd, indien zonder de vereiste geldige bouwvergunning werken worden uitgevoerd: a. herstel van de plaats in de oorspronkelijke toestand; b. uitvoering van bouw- of aanpassingswerken; c. betaling van een geldsom gelijk aan

de meerwaarde die het goed door het misdrijf heeft verkregen.

Het gaat hierbij om *burgerlijke* sancties die door de gemachtigde ambtenaar of het college van burgemeester en schepenen kunnen worden gevorderd. De benadeelde derde die zich burgerlijke partij heeft gesteld, is in zijn rechten beperkt tot de door de bevoegde overheid gekozen wijze van rechtstreeks herstel, onverminderd het recht om van de veroordeelde schadeloosstelling te vorderen (Vgl. Suetens L.P., *Ruimtelijke ordening. Recht en Praktijk*, Antwerpen, De Nederlandse Boekhandel, 1973, 75; De Suray J., *Droit de l'urbanisme et de l'environnement*, III, Brussel, Bruylant, 1979, 255-259). Slechts indien de gemachtigde ambtenaar en het college van burgemeester en schepenen afzien van het vorderen van een van de herstelvormen van art. 65, kan de derde-benadeelde, die zich burgerlijke partij stelt, het herstel in de vorige toestand eisen (Brussel, 15 jan. 1975, *R.W.*, 1975-76, 2137, n. Wastiels, *T. Aann.*, 1975, 308). Hetzelfde kan deze derde-benadeelde ook indien hij de afbraak vordert voor de burgerlijke rechter en hij niet optreedt naast de gemachtigde ambtenaar of het college van burgemeester en schepenen (De Suray, *o.c.*, 267-268).

3. Daar het herstel een vorm van schadeloosstelling is, kan aan de daartoe strekkende veroordeling een dwangsom worden verbonden (Moreau-Margrève, I., «L'astreinte», *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1982, 61-62). De motivering van dit standpunt door het hof verdient dan ook volledige instemming. Zowel de burgerlijke als de strafrechter zijn daartoe bevoegd (*Parl. Besch.*, *Senaat*, B.Z. 1979, nr. 177/2, 6 en de unanieme rechtsleer). Problematisch is alleen of de dwangsom ook door de benadeelde derde kan worden gevorderd, indien hij naast de administratieve overheid optreedt. In dit geval kan de derde immers slechts de wijze van herstel vorderen die de overheid heeft gekozen. Hoewel de vrijheid van rechtsvordering van de benadeelde derde daardoor aanzienlijk wordt beperkt, belet dit hem toch niet om, onafhankelijk van de administratieve overheid, naast het herstel ook een dwangsom te vorderen. De artt. 65 en 67 W. 29 maart 1962 betreffen slechts de keuze van de herstelvorm en moeten, als beperkingen aan de principiële vrijheid om de meest aangepaste vorm van herstel te vorderen, limitatief worden geïnterpreteerd. Zij betreffen dan ook niet de accessoir bij de hoofdvordering tot herstel ingeleide vordering tot een dwangsom. Bovendien heeft het ondeelbaar karakter van de hoofdveroordeling niet tot gevolg dat ook de subsidiaire veroordeling tot een dwangsom daardoor ondeelbaar wordt; deze is essentieel deelbaar (*A.P.R.*, tw. «Dwangsom», nr. 174). Treedt de benadeelde derde alleen op dan kan hij uiteraard het herstel in de vroegere toestand onder verbeurte van een dwangsom vorderen. De veroordeling is dan een zuivere vorm van schadeloosstelling.

4. Met bovenstaand arrest dient ook te worden ingestemd waar het de beklagde aannemer niet tot de afbraak onder verbeurte van een dwangsom veroordeelt. Slechts wie persoonlijk tot een bepaald gedrag gehouden is en daartoe ook veroordeeld wordt, kan een dwangsom verbeuren (*A.P.R.*, tw. «Dwangsom», nrs. 161 en 167).

G.L. Ballon

Arbeidshof Brussel (7e Kamer), 25 juni 1981

Werkloosheid — Aanvraag om uitkeringen na beëindiging van studies — Stopzetting van universitaire studie wegens ziekte — Geen verlenging van de schorsing bedoeld bij het laatste lid van art. 124 van het werkloosheidsbesluit.

Appellant, geboren op 17 juni 1950, volgde, na het einde van zijn studie van de hoger secundaire cyclus op 30 juni 1968, universitaire onderwijs tot juni 1973, schreef zich in als werkzoekende tijdens de maand september 1973, en genoot, met toepassing van art. 124 van het koninklijk besluit van 20 december 1963, werkloosheidsuitkeringen tot 30 september 1975. Daar hij vanaf 1 oktober 1975 de universitaire studie hervatte, werden de uitkeringen geschorst, overeenkomstig het laatste lid van vermeld art. 124. Hij werd ziek en moest de studie stopzetten vanaf 19 september 1977, datum waarop hij in een verplegingsinrichting werd opgenomen. Hij bleef ziek tot eind december 1979 en diende een aanvraag tot werkloosheidsuitkering in op 1 januari 1980. Die aanvraag wordt zowel door de gewestelijke werkloosheidsinspecteur als door de Arbeidsrechtbank te Leuven afgewezen.

Ook het arbeidshof verwerpt de aanvraag:

«Ofschoon kan worden aanvaard dat de oorzaak van het stopzetten van de beoogde studie op 19 september 1977 de ziekte was, waarvoor hij werd verpleegd tot 31 december 1979, schorst die ziekte niet de uitwerking van de regeling van artikel 124, die op 19 september 1977 opnieuw in werking trad, aangezien de hervatte studie op die datum werd stopgezet en de bij die wetsbepaling bedoelde schorsing niet wordt verlengd door ziekte of overmacht.

«Op 19 september 1977 kon appellant echter geen werkloosheidsuitkeringen genieten, omdat hij door zijn ziekte niet meer beantwoordde aan de vereisten van artikel 131 van hetzelfde besluit.

«Te vergeefs beroept appellant zich op overmacht, ten einde naar analogie van de bepalingen van artikel 124, eerste lid, 1°, of tweede lid, de verlenging van de schorsing bepaald bij het laatste lid van artikel 124 te verkrijgen; dit laatste lid is immers een uitzonderingsbepaling die van strikte toepassing is en derhalve niet bij analogie mag worden uitgebreid.

«Aangezien na het ophouden van de schorsing, bepaald door voormeld laatste lid van artikel 124, er meer dan 15 maanden verstreken zijn vóór de datum van zijn nieuwe aanvraag, d.i. 1 januari 1980, kon hij zich niet op het voordeel van artikel 123 van hetzelfde besluit beroepen; te meer daar het bewijs niet werd geleverd dat hij tijdens zijn ziekteperiode van 19 september 1977 tot en met 31 december 1979 uitkeringsgerechtigd was in de ziekteverzekering, en hij derhalve opnieuw zijn toelaatbaarheid diende te bewijzen om uitkeringen te kunnen krijgen.

«Nu dit laatste bewijs niet wordt geleverd, strookt de aangevochten administratieve beslissing met de wet.»

(Voorzitter: de h. Geysen — Raadsheren in sociale zaken: de hh. Verhasselt en De Vleeschouwer — Advocaat-generaal: de h. Keereman — Advocaten: mrs. Bergmans en Siffert — In de zaak: B.H. t/ R.V.A.)

Rb. Hasselt (1e Kamer), 17 november 1981

Huur — Tijdelijke huurwetten van 27 december 1977, 13 november 1978 en 24 december 1979 — Toepassingsgebied — Verhuring van jachtrecht — Niet toepasselijk.

«De jachtrechten op het militair domein van het schietveld van Helchteren werden bij openbare aanbesteding van 13 juni 1979 toegewezen aan eiser voor de jaarlijkse prijs van 275.000 fr.

«Eiser stelt dat de huurprijs van jachtrechten valt onder de achtereenvolgende wetten inzake de blokkering der huurprijzen. Daartegen stelt verweerder dat genoemde wetgeving niet toepasselijk is wanneer de jachtrechten werden verhuurd bij openbare toewijzing.

«Principieel dient gezegd te worden: 1) dat, ondanks de erg ruime formulering van het toepassingsgebied van de ingeroepen tijdelijke huurwetgeving, de opsomming van mogelijke bestemmingsdoeleinden beperkend moet worden opgevat, aangezien het ter zake om een uitzonderingswetgeving handelt; 2) dat eiser schijnbaar alleen staat met zijn bewering dat de ingeroepen wettekst duidelijk is terwijl alle auteurs — ook wat betreft het toepassingsgebied dezer wetgeving — zich terecht ergeren wegens de onduidelijkheid ervan.

«Er bestaat helemaal geen eensgezindheid of de tijdelijke huurwetgeving al dan niet toepasselijk is op verhuring van jachtrechten (Moreau-Margrève in *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1977, 85-86; Van Oevelen, *R.W.*, 1978-1979, 2197-2198 met verwijzing naar rechtspraak).

«Het toepassingsgebied van voornoemde wetgeving werd bepaald in de wet van 30 maart 1976 onder artikel 38: ... op de huur — leasing — en onverschillig welke andere overeenkomsten onder bezwarende titel betreffende het genot van onroerende goederen, bestemd voor bewoning, industriële, commerciële, administratieve of ambachtelijke doeleinden.

«Ondanks de andersluidende rechtsleer en de parlementaire voorbereiding meent de rechtbank zich te moeten aansluiten bij voornoemde auteurs die oordelen dat de ingeroepen wetgeving niet toepasselijk is op de verhuring van jachtrechten omdat ter zake het onroerend goed niet dienstig is voor een van de hiervoor opgesomde doeleinden doch enkel door de huurder-jager is aangegaan met het oog op zijn geliefkoosde ontspanning.

«Alleen maar om volledig te zijn dient nog gewezen te worden op de inhoud van de parlementaire besprekingen: 'volgens de commentaar' valt de jachtpacht onder de huurwet en dit heeft een nadeel — vooral financieel — voor de openbare besturen. Het gaat toch niet op een wetgeving al dan niet toepasselijk te maken naargelang het daaruit voortvloeiende nadeel moet worden geleden door de eigenaar van een privé onroerend goed of van het openbaar domein!»

(Voorzitter: de h. Palms — Rechters: de hh. Beeckman en Schollaert — Advocaten: mrs. Vermeulen en Cox — In de zaak: M. t/ Belgische Staat, minister van Financiën)

NOOT—Op te merken valt dat thans zowel in de tijdelijke huurwet van 23 december 1980 (*B.S.*, 25 december 1980)

als in die van 24 december 1981 (*B.S.*, 30 december 1981), telkens in artikel 1, § 3, uitdrukkelijk wordt bepaald dat de jachtpacht niet onder het toepassingsgebied van deze wetten valt (zie hierover: J. Vankerckhove, «Loyers et revenus immobiliers en 1981», *J.T.*, 1981, 145-155, i.h.b. 146-147, nr. 5; A. Van Oevelen, «De nieuwe tijdelijke huurwet van 23 december 1980: méér dan een coördinatie», *T.P.R.*, 1981, 67-127, i.h.b. 84-85, nr. 15).

Rb. Mechelen (1e Kamer), 5 januari 1982

1. Burgerlijke rechtspleging — Doorhaling van de zaak op de algemene rol — Verval van het geding — 2. Handelshuur — Aanvraag tot hernieuwing — Kennisgeving van andersluidende voorwaarden door de verhuurder — Verzuim van de huurder zich binnen dertig dagen tot de rechter te wenden — Verval van het recht op huurhernieuwing — Stilzwijgende huurhernieuwing — 3. Bewijs in burgerlijke zaken en in zaken van koophandel — Gerechtelijke bekentenis — Voorwerp — Herroeping — Niet mogelijk wegens rechtsdwaling.

«Op 4 juli 1966 sloten eisers met de rechtsvoorgangers van verweerster een huurovereenkomst af welke verviel op 30 juni 1975. Bij aangetekend schrijven van 28 maart 1974 verzoekt verweerster een hernieuwing van de huurovereenkomst. Bij aangetekend schrijven van 10 juni 1974 gaven eisers hun akkoord met de huurherziening op andere voorwaarden. Bij exploit van 3 juli 1974 dagvaardde verweerster op basis van art. 18 van de Handelshuurwet. Bij vonnis van 24 september 1974 werd o.m. een deskundige aangesteld en werd de zaak verzonden naar de zitting van 4 februari 1975. Op deze datum besliste de vrederechter, bij verstek van beide partijen, dat de zaak werd doorgehaald. Op 16 maart 1976 stelden eisers hoger beroep in tegen dit vonnis. Op 26 november 1976 werd het beroep niet ontvankelijk verklaard. Bij exploit van 17 mei 1977 dagvaardden eisers verweerster voor de Vrederechter van het kanton Kontich tot betaling van achterstallige huur en kosten, verbreking van de huurovereenkomst, ontruiming van het gehuurde goed en verbrekingsvergoeding. Bij vonnis van 28 juni 1977 werd de vordering niet toewijsbaar verklaard en werden derhalve eisers afgewezen en veroordeeld tot de kosten. Op 22 augustus 1977 stelden eisers hoger beroep in tegen dit vonnis. Bij exploit van 26 augustus 1977 herdaagde verweerster eisers voor de Vrederechter van het kanton Kontich en werd voor zoveel nodig nieuwe dagvaarding gegeven ten einde uitspraak te horen doen over de vordering ingeleid op 3 juli 1974. Bij vonnis van 4 oktober 1977 werd de vordering ontvankelijk verklaard en werd de huurhernieuwing toegestaan tegen bepaalde voorwaarden. Op 31 oktober 1977 stelden eisers hoger beroep in tegen dit vonnis. Bij vonnis van 19 juni 1978 werden door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen beide zaken gevoegd, werden de beide beroepen ontvankelijk doch ongegrond verklaard en werden appellanten (thans eisers) veroordeeld in de kosten. Tegen dit vonnis werd door eisers cassatieberoep ingesteld en bij arrest van 2 mei 1980 werd voornoemd vonnis vernietigd en werd de zaak naar deze rechtbank verwezen terwijl de kosten werden aangehouden.

A. Betekenis van doorhaling op de algemene rol

«Overwegende dat verweerster op grond van de plaats in

het Gerechtelijk Wetboek en uit tekstinterpretatie staande houdt dat, na doorhaling, het geding blijft bestaan en weer kan herleven door het uitbrengen van een nieuwe dagvaarding;

«Overwegende dat het laatste lid van art. 730 Ger. W. uitdrukkelijk stelt: 'Doorhaling doet het geding vervallen';

«Dat volgens de rechtsleer, gebaseerd op de parlementaire voorbereiding, 'la radiation éteint l'instance, mais pas le droit' (P. Rouard, *Traité élémentaire de droit judiciaire privé*, III, p. 99, nr. 101);

«Dat op basis van art. 730, 3e lid, Ger. W. een doorgehaalde zaak weer op de rol kan worden gebracht maar «Il s'agit, en effet, d'une nouvelle instance, l'instance antérieure est terminée par le jugement de radiation, il n'est plus question d'y revenir, même en ce qui concerne les dépens» (*ibid.*, p. 102, nr. 104);

«Dat het arrest van het Hof van Cassatie deze visie bevestigt;

«Dat de visie van verweerster dient te worden verworpen;

B. Gevolgen

«Overwegende dat, door het vonnis van de vrederechter van 4 februari 1975 waarbij de zaak op de algemene rol werd doorgehaald, het geding ingeleid bij dagvaarding van 3 juli 1974 is vervallen;

«Dat dientengevolge deze dagvaarding voor onbestaande dient te worden gehouden, waaruit volgt dat moet geacht worden dat verweerster zich niet binnen de dertig dagen na het antwoord van de eisers heeft gewend tot de rechter;

«Dat verweerster dus vervallen is, ingevolge art. 18 van de Handelshuurwet, van het recht op huurhernieuwing;

«Dat dientengevolge de dagvaarding van verweerster van 26 augustus 1977 niet ontvankelijk is;

«Overwegende dat, indien de van het recht op hernieuwing vervallen huurder na het eindigen van de huur in het bezit van het verhuurde goed gelaten wordt, er een nieuwe huur van onbepaalde duur tot stand komt, die de verhuurder zal kunnen beëindigen mits hij ze ten minste achttien maanden vooraf opzegt (art. 14 Handelshuurwet);

«Dat door het vonnis van doorhaling van 4 februari 1975, gelet op art. 18 van de Handelshuurwet, verweerster alstoen vervallen was van haar recht op huurhernieuwing;

«Dat verweerster op 1 juli 1975 in het gehuurde goed gelaten werd;

«Dat eisers bovendien zelf in hun dagvaarding van 17 mei 1977 stellen dat 'er dan ook sinds 1 juli 1975 een huurhernieuwing is aangegaan' en verweerders o.m. dagvaarden tot betaling van achterstallige huur en verbreking van de huurovereenkomst;

«Dat uit de bewoordingen van deze dagvaarding, uitgebracht op verzoek van eisers, uitdrukkelijk blijkt dat verweerster als huurster in het gehuurde goed is gelaten en gebleven;

«Dat dit een gerechtelijke bekentenis is welke volledige bewijskracht heeft;

«Dat een bekentenis slecht afgelegd kan worden over een gebeurtenis, maar niet over de juridische draagwijdte van deze gebeurtenis;

«Dat derhalve de stelling van eisers op dit punt dient te worden verworpen, nl. dat een huurhernieuwing is ontstaan op de door hen gestelde voorwaarden;

«Dat het feit dat eisers nadien bij conclusie deze bekentenis herroepen niet relevant is;

«Dat immers een herroeping niet mogelijk is om de reden dat de bekende partij de juridische gevolgen van haar bekentenis niet zou ingezien hebben of de juridische uitwerksels van het bekende feit of van de bekende rechtshandeling niet zou gekend hebben (R. Vandeputte, *Beknopte leergang van verbintenissen*, II, p. 102);

«Dat de omstandigheid, zoals eisers bij conclusie opmerken, dat zij vanaf 23 juni 1975 steeds hebben gesteld alle bedragen te ontvangen onder alle voorbehoud en zonder nadelige erkenning, geen afbreuk doet aan voornoemde elementen;

«Overwegende dat eisers op het einde van het huurcontract, nl. 30 juni 1975, evenmin gebruik hebben gemaakt van hun recht tot uitdrijving;

«Dat uit al deze elementen met zekerheid gesteld kan worden dat partijen zich bevinden in de juridische toestand zoals bepaald in art. 14, 4e lid, van de Handelshuurwet (cf. Vred. Hannut, 6 oktober 1975, *T. Vred.*, 1976, 138; vgl. De Page, IV, nr. 792bis, A);

«Dat de stelling van eisers dat een nieuwe huur tot stand is gekomen onder de voorwaarden door hen vastgesteld, geenszins juridisch steekhoudend is (vgl. Cass., 9.10.1953, *J.T.*, 1953, 595);

«Overwegende dat eisers de huur niet ten minste achttien maanden vooraf hebben opgezegd;

«Dat de huurprijs niet werd herzien;

«Dat derhalve de dagvaarding van eisers van 17 mei 1977 als ongegrond dient te worden afgewezen.»

(Voorzitter: de h. Wauters — Rechter: de hh. de Forche en Van de Walle — Advocaten: mrs. Willekens en De Ridder — In de zaak: B. en F. t/ P.V.B.A. M.)

NOOT—Zie het arrest van verwijzing: Cass., 2 mei 1980, *R.W.*, 1980-81, 1063, met noot.

Kh. Brussel (2e Kamer), 26 maart 1982

Taalgebruik — In gerechtszaken — Vraag dat de rechtspleging in de andere taal zal worden voortgezet — Toereikende kennis van de taal van de akte van inleiding — Vennootschap

Verweerster, een N.V. met zetel te Brussel, heeft gevraagd dat de rechtspleging, die in het Nederlands is ingeleid, in het Frans zal worden voortgezet.

«1. Overwegende dat artikel 4 van de wet van 15 juni 1935 zonder onderscheid van toepassing is op fysieke personen en rechtspersonen; dat rechtspersonen dus niet zonder meer van het recht op taalwijziging mogen worden uitgesloten;

«Overwegende dat volgens de meerderheid van rechtsleer en rechtspraak de taalkennis van rechtspersonen uiteraard dient te worden onderzocht bij het orgaan van deze rechtspersoon waardoor zij in rechte handelen (zie L. Lindemans, *Taalgebruik in gerechtszaken*, A.P.R., nr. 114, p. 67);

«Overwegende dat in casu alle beheerders van hetzij Amerikaanse hetzij Engelse nationaliteit zijn; dat slechts

twee beheerders zich effectief bezig houden met de activiteiten van verweerster in België, en deze geen kennis hebben van de Nederlandse taal, zoals blijkt uit de door hen opgestelde verklaring;

«Overwegende dat bovendien, uit de overgelegde stukken blijkt dat de onderhandelingen steeds in het Frans plaatsvonden, en alle stukken hetzij in de Franse hetzij in de Engelse taal zijn;

«2. Overwegende dat er anders over oordelen overigens een schending zou inhouden van het algemeen beginsel van de eerbiediging van de rechten van de verdediging; dat het feit dat verweerster bij lasthebber, ondermeer bij advocaat, voor de rechter verschijnt, haar niet het recht vermag te ontnemen persoonlijk, dit is, door middel van de fysieke personen die haar vertegenwoordigen (de leden van de raad van beheer) de ingeleide procedure persoonlijk te kunnen begrijpen en volgen, en dientengevolge met kennis van zaken persoonlijk verweermiddelen en excepties te ontwikkelen (zie Cass., 5 februari 1982, in zaak P.V.B.A. S. t/ Vennootschap naar Duits recht Rohr);

«3. Overwegende dat eiseres ten onrechte een argument haalt uit art. 52, § 1, van de gecoördineerde wetten op het gebruik der talen in bestuurszaken; dat dit artikel bepaalt dat de vennootschappen met zetel te Brussel wettelijk ertoe gehouden zijn gebruik te maken van het Nederlands in hun relaties met hun Nederlands sprekend personeel;

«Overwegende dat de omstandigheid dat verweerster theoretisch onderworpen is aan voormeld voorschrift, niet vermag haar uit te sluiten van de mogelijkheid om de taalwijziging te krijgen overeenkomstig de bepaling van artikel 4 van de wet van 15 juni 1935, en voornoemde omstandigheid in geen geval het vermoeden schept dat verweerster een toereikende kennis bezit van de taal gebruikt voor het opmaken van de gedinginleidende akte (zie Cass., 13 maart 1978, *R.W.*, 1977-78, 2723);

«Overwegende dat de aanvraag tot taalwijziging dan ook gegrond is.»

(Voorzitter: mevr. De Tandt — Advocaten: mrs. Balis loco Goossens en Depuydt — In de zaak: P.V.B.A. D. t/ N.V. J.)

Vred. Brugge (3e Kanton), 26 juni 1981

Koop — Beweerde niet-overeenstemming tussen de geleverde en de verkochte goederen — Sanctie — Vordering tot terugbetaling van het voorschot en tot betaling van schadevergoeding — Geen voorafgaande vordering tot ontbinding — Ongegrond.

«Eisers beweren dat de salonmeubels, die zij bij verweerster gekocht hebben volgens bestelbon van 31 augustus 1980, niet overeenstemmen met die waarvan verweerster levering aanbood overeenkomstig haar brief van 14 oktober 1980 en die zij weigeren in ontvangst te nemen. Op grond daarvan vorderen zij de veroordeling van verweerster tot terugbetaling van het voorschot van 10.000 frank en betaling van 7.500 frank schadevergoeding, meer interesten en kosten.

«Verweerster, bewerende dat haar leveringsaanbod wel conform de bestelling is, concludeert tot afwijzing der vor-

dering als ongegrond en vordert, bij tegeneis, de veroordeling van eisers tot betaling van 20 % schadevergoeding op de koopsom van 117.400 frank, nl. 23.480 frank - 10.000 frank voorschot = een saldo van 13.480 frank.

«In hun conclusie geven eisers een uitvoerig verhaal van feiten, die evenwel niet bewezen zijn en door verweerder ontkend worden.

«Bij gebrek aan levering (zoals een leveringsaanbod van goederen die niet aan het voorwerp van de koopovereenkomst beantwoorden) kan de koper, overeenkomstig artikel 1184 B.W., ofwel de uitvoering van de overeenkomst ofwel de ontbinding dezer vorderen, met schadevergoeding, zoals in het bijzonder wat de koopovereenkomst betreft, ook bepaald is in de artikelen 1610-1611 B.W. (zie De Paege, IV, nr. 104).

«De teruggave van het betaalde voorschot en de aanspraak op schadevergoeding kunnen slechts het gevolg zijn van de vooraf bekomen ontbinding van de koopovereenkomst.

«Nu geen der partijen deze ontbinding vordert — en de koopovereenkomst dus blijft bestaan — missen zowel de hoofdvordering als de tegenvordering elke grond.»

(Rechter: de h. De Ketelaere — Advocaten: mrs. Vanderlinden en Lievens — In de zaak: D. en V. t/ P.V.B.A. Zeebrugse M.)

Vred. Sint-Niklaas (1e Kanton), 2 november 1981

Lening — Beding dat bij verzuim een termijn op de vervaldag te voldoen, het nog openstaande saldo ineens verschuldigd zal zijn — Vaste schadevergoeding gelijk aan 10 % van het nog openstaande saldo, vermeerderd met de interesten hierop tegen 10 % per jaar — Bedingen met dezelfde functie — Boetebeding — Kennelijke wanverhouding tussen de schade die uit de wanprestatie kan voortvloeien en de bedongen schadevergoeding — Boetebeding overdreven — Voordeel wegens voortijdige terugbetaling van de geleende som.

«1. Verweerders op verzet hebben twee leningen aangegaan bij eiseres op verzet ten bedrage van respectievelijk 234.864 fr. en 383.148 fr. Op een bepaald ogenblik zijn verweerders in gebreke gebleven te betalen, zodat de ganse som ineens opeisbaar werd. Uit de verdere gegevens blijkt dat verweerders op verzet uiteindelijk de hoofdsom hebben afbetaald, nl. op 15 juni 1979; indien geen verval van termijnen had plaatsgehad, dan had de laatste maandelijkse afkorting slechts op 30 juli 1980 dienen te worden betaald. In haar brief van 3 oktober 1980 (stuk 3, dossier eiseres op verzet) wordt het ten onrechte voorgesteld, alsof verweerders op verzet niet de volledige hoofdsom van de twee leningen hebben betaald. Eiseres op verzet rekent immers eerst de eerste lening af met schadevergoeding en verwijlrente; dit bedrag is wat precies in hoofdsom nog op de tweede lening zou moeten worden afbetaald; de hoofdsommen zijn dus volledig afbetaald, de gevorderde schadevergoeding en verwijlrente niet; voor dit bedrag, 30.328 fr., heeft eiseres op verzet loonbeslag laten leggen en dit bedrag wordt door verweerders op verzet teruggevorderd.

«2. De leningsakten bepalen: 'F. kan dagelijks het gehele nog openstaande bedrag opeisen ingeval kopers en soli-

daire medeondertekenaars in gebreke bleven en maandaflossing op haar vervaldag te voldoen. In geval van eisaarheid erkennen kopers en solidaire medeondertekenaars dat zij eveneens een forfaitaire schadevergoeding zullen verschuldigd zijn welke gelijk is aan 10 % van het nog openstaande saldo en van verwijlinteresten berekend tegen 8 % per jaar op het openstaande saldo.'

«Uit deze libellering blijkt dat schadebeding en verwijlrente dezelfde functie hebben, nl. eiseres op verzet schade-loos te stellen voor te late betaling.

«Het is juist dat art. 1134 B.W. bepaalt dat wettig aangegane overeenkomsten, degenen die ze hebben aangegaan tot wet strekken.

«Uit art. 1152 en de artt. 1226 e.v. B.W. blijkt dat het vooraf contractueel vastleggen van de hoegrootheid van de schade bij gebrekkige uitvoering, principieel volkomen rechtsgeldig is; en dit in tegenstelling met het strafbeding dat verboden is (Cass., 17 april 1970, *Arr. Cass.*, 1970, 754, met conclusie van advocaat-generaal Krings; *R.C.J.B.*, 1972, 454, met noot van I. Moreau-Margrève; Cass., 24 nov. 1972, *Pas.*, 1973, I, 297, *R.C.J.B.*, 1973, 30 met noot van I. Moreau-Margrève; Cass., 8 febr. 1974, *R.W.*, 1973-74, met noot E. Wymeersch). «Derhalve zou iedere vorm van vooraf bepaalde schade onherroepelijk vaststaan. Dit is juist voor zover de bepaalde schade binnen redelijke normen valt. Het schadebeding dient nietig te worden verklaard of minstens verminderd, indien de bedongen schade grotere voordelen oplevert dan de gewone uitvoering van de overeenkomst, dit krachtens de artt. 6, 1131 en 1134, derde lid, B.W. Derhalve is het de plicht van de feitenrechter na te gaan of de bedongen schadevergoeding overdreven is.

«Art. 1231 B.W. is niet van openbare orde (zie Hof Antwerpen, 29 jan. 1979, *R.W.*, 1979-80, 1135, M. Bosmans, 'Les conditions générales en matière contractuelle', *J.T.*, 17 jan. 1981, vnl. nr. 52). Immers, het schadebeding wordt een ongeoorloofd strafbeding, wanneer er een kennelijke wanverhouding bestaat tussen de schade die zich kan voordoen bij wanprestatie en de bij toepassing van het beding toegekende vergoeding; dit zou leiden tot een privaatrechtelijke boete, die ongeoorloofd is. De rechter kan trouwens in geval van verkoop op afbetaling, lening op afbetaling en persoonlijke lening op afbetaling, respectievelijk bij toepassing van art. 10, § 2, W. 9 juli 1956, art. 19, § 2, en art. 19octies, § 2, van dezelfde wet, ingevoegd bij art. 3 wet 5 maart 1965, deze schadevergoeding *ambtshalve* verminderen of de lener ervan ontslaan, indien hij ze overdreven of onverantwoord acht (Hof Brussel, 14 dec. 1979, *J.T.*, 1980, 617).

«3. In casu is het schadebeding overdreven. Uiteindelijk heeft eiseres op verzet één jaar vroeger dan voorzien de volledige betaling van de som ontvangen; twaalf maandelijkse betalingen werden één jaar vroeger dan voorzien betaald, nl. 12 x 10.643 fr. = 127.716 fr. Daartegenover staat dat verweerders op verzet na in gebreke gesteld te zijn om de gehele lening ineens af te betalen, dit vrij spoedig hebben gedaan. Er zijn immers nog geen 2.000 fr. verwijlinteresten ontstaan; deze verwijlrente werd in ruime mate gecupereerd door eiseres op verzet door de volledige som een jaar vroeger dan voorzien, te ontvangen; dit aldus feitelijk verworven voordeel kan in casu als een voldoende vervanging gelden van het overeengekomen schadebeding.»

(Rechter: de h. Van Gysel — Advocaten: mrs. Arts en Verkest — In de zaak: N.V. F. t/ Van B. en V.)

Vred. Sint-Truiden, 15 december 1981

Handelshuur — Huurhernieuwing — 1. Aanvraag — Meerdere verhuurders — Betekening aan alle verhuurders vereist — 2. Vorm en grondvoorwaarden — Niet van openbare orde maar van dwingend recht — 3. Verhuurder voert nietigheid van aanvraag aan — Verzuim van de huurder om zich binnen dertig dagen tot de rechter te wenden — Verval van het recht op hernieuwing.

In 1960 hadden de echtelieden R.-F. een huis met café voor een termijn van twaalf jaar in huur gegeven aan een brouwerij. De man overleed in 1976. Op 19 maart 1980 richtte de brouwerij een vraag tot tweede huurhernieuwing aan de weduwe. Deze antwoordde op 3 juni 1980 dat de aanvraag nietig was omdat ze niet aan alle medeëigenaars was gericht. De brouwerij dagvaardde niet, maar op 16 juli 1981 hebben de weduwe en haar kinderen de brouwerij gedagvaard. In het geding is tussengekomen de onderhuurder, die tijdig een vraag tot hernieuwing aan de brouwerij heeft gericht. De eisers vorderen dat wordt vastgesteld dat aan hoofd- en onderhuur een einde is gekomen op 31 augustus 1981. Deze eis wordt gegrond verklaard om de volgende redenen:

«Verweerster voert aan dat eerste aanlegster in haar hoedanigheid van vruchtgebruikster geldig een handelshuurovereenkomst mag sluiten en dientengevolge toestemmen in de verlenging, zij hiet met de mogelijkheid van andere voorwaarden te stellen. Zij verwijst desbetreffend naar een tekst uit *Le louage des Choses. Les baux commerciaux*, van La Haye en Vankerckhoven, nr. 1891.

«Het is zonder meer duidelijk dat een vruchtgebruiker een huurovereenkomst kan en mag sluiten of voorwaarden voor verlenging mag discussiëren. In casu werd evenwel de overeenkomst gesloten door eerste aanlegster samen met haar echtgenoot en gingen diens rechten en plichten door zijn versterf op 10 dec. 1976 over op zijn erfgenamen, aanleggers sub 2° en 3°. (De door verweerster geciteerde rechtspraak en rechtsleer is dus niet toepasselijk.) Wanneer het verhuurde goed aan meerdere verhuurders toevalt moet de aanvraag tot huurhernieuwing, op straffe van niet tegenwerpelijkheid, betekend worden aan alle verhuurders (A.P.R. *Handelshuur*, door Pauwels, uitg. 1971, nr. 277) behoudens wanneer aan een onder hen mandaat gegeven zou zijn. Een dergelijk mandaat moet uitdrukkelijk bewezen zijn (*eod.loc.cit.*), doch het optrekken der huurgelden volstaat niet om het bewijs van zodanig mandaat te leveren of om de huurhernieuwing toe te staan (A.P.R., *Handelshuur*, uitg. 1955, nr. 87).

«Het verzoek van verweerster had dus dienen gericht te worden aan alle onverdeelde medeëigenaars, quod non in casu, des te meer daar verweerster niet kan ontkennen kennis gekregen te hebben van het overlijden van een der verhuurders, gelet op de vraag van eerste aanlegster bij brief van 30 dec. 1976 om de huren op haar rekening te storten en de diligenties die verweerster zich heeft getroost om de huurovereenkomst te doen registreren en een akte van bekendheid te verkrijgen.

«Verweerster was dus wel degelijk op de hoogte van de onverdeeldheid ontstaan in de loop van de huurceel.

«Hetzelfde moet gezegd worden van de aanvraag tot huurhernieuwing uitgaande van de vrijwillig tussenkomende partij, enkel gericht aan verweerster als hoofdhuurster en aan eerste aanlegster.

«De vormen en grondvoorwaarden die het mechanisme van de huurhernieuwing regelen zijn inderdaad niet van openbare orde, maar niettemin gebiedend (zie La Haye en Vankerckhoven, *op. cit.*, nr. 1767).

«De beschermde partij is hier niet de huurder, maar de verhuurder (zie Cass., 15 maart 1968, *J.T.*, 1968, 289, *R.W.*, 1967-68, 2000; ook A.P.R. *Handelshuur*, uitg. 1955, nr. 78).

«Ofschoon de verhuurder die een ongeldige aanvraag ontvangt, principieel niets moet doen (A.P.R., *op. cit.*, uitg. 1955, nr. 89) heeft eerste aanlegster niettemin op de aan haar alleen gerichte aanvraag onmiddellijk gereageerd en stelde zij meteen dat de huur een einde zou nemen op 31 aug. 1981 wegens het opgelopen verval, zodat voorzeker niet gezegd kan worden dat eerste aanlegster zich zou onthouden hebben de nietigheid in te roepen en er niet van afgezien heeft.

«Het formalisme, vereist bij de aanvraag van huurhernieuwing is van zulk een aard dat 'le texte est formel et rigoureux, frappant la nullité de la demande ... et tous les efforts qui ont été tentés pour adoucir la rigueur des prescriptions légales sont demeurés vains; il n'appartient pas aux tribunaux de s'écarter de la loi sous prétexte qu'elle est sévère' (La Haye en Vankerckhoven, *op. cit.*, nr. 1767).

«Het heeft dus geen zin te gaan veronderstellen dat verweerster de verlenging harer huurovereenkomst verkregen zou hebben ingevolge het stilzwijgen van eiser(s).

«De aanvraag tot huurverlenging uitgaand van het vrijwillig tussenkomende partij voldoet in geen enkel opzicht aan de wettelijke vereiste qua vorm en inhoud, het volstaat dienaangaande dit verzoek te lezen.

«Doch zelfs in de veronderstelling dat verweerster de tegen haar ingeroepen nietigheid zou betwisten, was zij verplicht binnen dertig dagen na de ontvangst van de kennisgeving van eerste aanlegster, geldend als antwoord op de vraag tot huurhernieuwing, de zaak voor de rechtbank te brengen.

«Het verzuim hiervan, zowel van verweerster als van de vrijwillig tussenkomende partij, brengt verval mee (zie art. 18 *Handelshuurwet*).

«Nu de wet bepaalt dat de huurder, binnen dertig dagen na het antwoord van de verhuurder, zich tot de vrederechter moet wenden om over het geschil te doen beslissen, en zij hieraan toevoegt dat de huurder aldus moet handelen op straffe van verval, ontzegt zij aan de huurder niet alleen het recht om de door de verhuurder gestelde voorwaarden van de huurhernieuwing te betwisten, doch verklaart zij hem van het recht op huurhernieuwing zelf uitgesloten, zoals zij het ook doet in art. 14, tweede lid, en art. 16, I, 4°, derde lid (zie Cass., 9 oktober 1953, *R.W.*, 1953-54, 1193, *Pas.*, 1954, I, 93; Cass., 24 januari 1980, *R.W.*, 1980-81, 1061; Cass., 2 mei 1980, *R.W.*, 1980-81, 1063; Rb. Ieper, 26 september 1979, *R.W.*, 1980-81, 725).

«Het gaat dus wel degelijk om een vervaltermijn (Rb. Brussel, 25 juni 1960, *J.T.*, 1961, 297, nr. 91; Rb. Antwerpen, 9 juni 1953, Pauwels, A.P.R., nr. 90).

«Ter zake hebben noch verweerster noch de vrijwillig tussenkomende partij enig initiatief genomen om hun geschil, dat kennelijk ging over de nietigheid der aanvraag (waarop verweerster zich trouwens ook beroepen heeft ten opzichte van de vrijwillig tussenkomende partij blijkens haar brief aan hem gericht op 18 juni 1981 en aan zijn raadsman op 19 juni 1981) te zien beslechten door de bevoegde rechter.

«Er dient aldus besloten te worden tot de gegrondheid van het eerste onderdeel van de vordering zodat het niet nodig is de subsidiair gestelde vorderingen te onderzoeken.

«Ook de vordering van de vrijwillig tussenkomende partij is niet gegrond.

«Zowel verweerster als de vrijwillig tussenkomende partij zijn vervallen van het recht op huurhernieuwing.»

(Rechter: de h. Kleykens — Advocaten: mrs. Knops, Pieters loco Driessen en Royer — In de zaak: F., R. en R. t/ N.V. B. en D.)

Vred. Deurne, 12 maart 1982

Verzekering — Motorrijtuigen — Verzekerd risico — Straatkolkenzuiger — Schade aan geparkeerde auto door een foutieve handeling van de begeleider bij het hanteren van de zuigerarm.

Bij het werken met een straatkolkenzuiger heeft een aangestelde van de gemeente Deurne door een foutieve handeling schade toegebracht aan een geparkeerde auto. Gedagvaard tot betaling van schadevergoeding, heeft de gemeente haar WAM-verzekeraar tot vrijwaring opgeroepen. Deze voert aan dat het feit niet onder de dekking van de polis valt omdat «het plaatshad op een ogenblik dat de kolkenzuiger stilstond en gemanipuleerd werd door een begeleider».

«Een straatkolkenzuiger is een motorvoertuig met eigen beweegkracht, uitgerust met een tank en een beweegbare arm, dienstig voor het reinigen der rioolkolken; schade bij een ongeval, veroorzaakt door zulk een voertuig, wordt also principieel gedekt door de automobielverzekering.

«Er is wel betwisting in rechtsleer en rechtspraak nopens de vraag of, onder de uiteengezette feitelijke omstandigheden, dekking dient te worden verleend door de verzekeraar op grond van de wet van 1 juli 1956.

«Vooreerst dient verwezen te worden naar artikel 3 der wet van 1 juli 1956, waarbij wordt bepaald dat de verzekerde niet alleen de eigenaar en de bestuurder is, maar ook de houder.

«Het begrip 'houder' wordt zeer duidelijk omschreven in het cassatiearrest van 6 november 1975 (*Arr. Cass.*, 1976, 308), waarbij bepaald wordt dat 'houder is van een verzekerd voertuig, met uitzondering van diegene die zich door diefstal of geweld de macht over het voertuig heeft verschaft, hij die, zonder eigenaar of zonder noodzakelijk bestuurder ervan te zijn, daarover materieel beschikt».

«In dier voege kan een begeleider, zonder eigenaar of bestuurder te zijn, aangemerkt worden als 'houder', in de mate dat hij materieel beschikt over het voertuig (zie ook: *R.P.D.B.*, compl. III, verbo «Assurances terrestres. Contrats particuliers», nr. 803).

«Niet alleen de risico's van het verkeer, doch ook de risico's inherent aan de exploitatie worden gedekt door de automobielpolis.»

«Het litigieuze voertuig is een zogeheten 'werktuig-voertuig', dat bestemd is voor bijzondere werkzaamheden; de beweegbare arm die, gemanipuleerd door de begeleider, de schade heeft toegebracht, maakt een geheel uit met het voertuig; de beweeglijkheid van deze arm heeft geen andere bestaansreden dan het doel te verwezenlijken waartoe het voertuig is vervaardigd.

«De wetgever heeft de waarborg tegen het risico niet beperkt tot het enige geval waarbij het voertuig zich voortbeweegt, zodat ook schade, veroorzaakt door een stilstaand voertuig, valt onder de automobielverzekering.

«Ter zake werd de schade toegebracht door een begeleider die, materieel beschikkend over de beweegbare arm die een integrerend deel uitmaakt met het verzekerde voertuig, alzo dient te worden aangemerkt als 'houder', waaruit volgt dat het risico dient te worden gedekt door de automobielverzekering (zie ook *R.P.D.B.*, verbo cit., nr. 824).»

(Rechter: de h. De Messemaeker — Advocaten: mrs. Van Doosselaere, Dyck en Van Mieghem — In de zaak: Van A. t/ Gemeente Deurne en Gemeente Deurne t/ O.M.O.B.)

EUROPEES RECHT

Overzicht van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Zaak 250/81 — Greek Cannery Association e.a./Commissie — *Nietigverklaring van een verordening van de Commissie* — 7 oktober 1982

Verzoeksters, Greek Cannery Association en twee tomatenconcentraatproducerende ondernemingen, hebben verzocht verordening nr. 1962/81 van de Commissie, waarbij onder meer de coëfficiënten zijn vastgesteld welke in het verkoopseizoen 1981/1982 moeten worden toegepast op het bedrag van de steun bij de produktie van tomatenconcentraat, nietig te verklaren wat betreft in Griekenland geproduceerd tomatenconcentraat.

Verzoeksters betogen dat de litigieuze verordening in strijd is met artikel 103, lid 3, van het Verdrag betreffende de toetredingsvoorwaarden van de Helleense Republiek, in zover onvoldoende rekening wordt gehouden met de produktiekosten van de verschillende verpakkingen die in Griekenland worden gebruikt.

De Commissie heeft een exceptie van niet-ontvankelijkheid opgeworpen. Volgens haar is verordening nr. 1962/81 normatief van aard, zijn de bepalingen ervan in algemene bewoordingen gesteld en van toepassing op elke onderneming die zich met de produktie van tomatenconcentraat bezighoudt, en is de inhoud ervan niet vastgesteld op grond van subjectieve overwegingen, maar op grond van objectieve maatstaven die op het «drogestofgehalte» en «onmiddellijke verpakking» zijn geënt.

Derhalve vormen de betrokken bepalingen een verordening in de zin van artikel 189 EEG-Verdrag en geen be-

schikking, die hoewel in de vorm van een verordening, verzoeksters rechtstreeks en individueel raakt. Bijgevolg kunnen verzoeksters niet uit hoofde van artikel 173 EEG-Verdrag de nietigverklaring ervan verlangen.

Het Hof is van oordeel dat de aangevochten handeling een verordening is waarbij de coëfficiënten zijn vastgesteld die voor elke producent van tomatenconcentraat in de Gemeenschap gelden, teneinde rekening te houden met het drogstofgehalte en de verschillende verpakkingen. Een dergelijke verordening is uitsluitend normatief van aard en raakt verzoeksters niet rechtstreeks en individueel in de zin van artikel 173 EEG-Verdrag.

Het Hof, rechtdoende, verklaart het beroep niet-ontvankelijk.

Zaak 307/81 — *Alusuisse Italia S.p.A./Raad en Commissie — Anti-dumpingrecht op orthoxyleen* — 6 oktober 1982

Verzoekster heeft een beroep ingesteld tot nietigverklaring van twee verordeningen, waarbij een anti-dumpingrecht op orthoxyleen van oorsprong uit Porto Rico werd ingesteld.

De Raad en de Commissie hebben een exceptie van niet-ontvankelijkheid opgeworpen. Volgens hen heeft het beroep betrekking op verordeningen van algemene strekking en wordt verzoekster niet individueel geraakt.

Ten betoge dat haar beroep ontvankelijk is, voert verzoekster aan dat het gezien de procedure op grond waarvan de anti-dumpingverordeningen zijn vastgesteld, met name omdat de verschillende betrokken partijen in de achtereenvolgende stadia van de procedure zijn gekend, ervoor mag worden gehouden dat het in casu om individuele bestuurlijke handelingen gaat waartegen particulieren kunnen opkomen uit hoofde van artikel 173, tweede alinea, EEG-Verdrag.

Dit betoog kan niet worden aanvaard, omdat het onderscheid tussen een verordening en een beschikking alleen op de aard van de handeling en haar rechtsgevolgen kan worden gebaseerd, en niet op de wijze waarop zij is vastgesteld.

Deze oplossing is overigens in overeenstemming met het door het gemeenschapsrecht geschapen stelsel van rechtsmiddelen, volgens welk de importeurs voor de nationale rechterlijke instanties kunnen opkomen tegen individuele handelingen van nationale overheidsorganen in verband met de toepassing van gemeenschapsverordeningen.

Het Hof, rechtdoende, verworpt het beroep.

Zaak 234/81 — *E.I. Du Pont de Nemours Inc. en Dewfield/Commissioners of Customs and Excise (prejudicieel) — Gemeenschappelijk douanetarief — Corian* — 7 oktober 1982

Het High Court of Justice te Londen heeft het Hof verscheidene vragen voorgelegd over de uitlegging van de posten 68.11, 39.02 C XII en 39.07 B V d van het GDT.

Het geschil heeft betrekking op de tariefindeling van een op marmer lijkend bouwmetaal, Corian geheten.

De Pont en Dewfield betogen dat dit produkt onder post 68.11 («werken van kunststeen») moet worden ingedeeld. De Commissioners of Customs and Excise zijn daarentegen van mening dat het bij invoer in de vorm van platen onder post 39.02 C XII («polymethylmethacrylaten») moet wor-

den ingedeeld en onder post 39.07 B V d wanneer het bij invoer reeds is bewerkt.

Het Hof, uitspraak doende, verklaart voor recht:

«De bepalingen van het gemeenschappelijk douanetarief moeten in die zin worden uitgelegd dat het produkt genaamd Corian, dat 66 % aluminiumhydroxide, 33 % polymethylmethacrylaat en een zeer gering percentage katalisatoren en andere verhardingsmiddelen bevat, moet worden ingedeeld onder post 39.02 C XII van het GDT indien het in de vorm van platen, en onder post 39.07 B V d indien het in de vorm van werken van dit produkt wordt ingevoerd; het dient onder geen enkele andere post van het GDT te worden ingedeeld.»

Zaken 136/81, 148/81, 149/81, 151/81 — *Commissie/Italiaanse Republiek, Koninkrijk België, Groothertogdom Luxemburg, Ierland — Niet-uitvoering van richtlijn nr. 77/91/EEG* — 12 oktober 1982

Op daartoe strekkend beroep van de Commissie heeft het Hof voor recht verklaard dat deze vier Lid-Statens een krachtens het Verdrag op hen rustende verplichting niet zijn nagekomen door niet binnen de voorgeschreven termijn de nodige maatregelen vast te stellen om te voldoen aan de Tweede richtlijn van de Raad van 13 december 1976, strekkende tot het coördineren van de waarborgen welke in de Lid-Statens worden verlangd van de vennootschappen in de zin van artikel 58, tweede alinea, van het Verdrag, om de belangen te beschermen zowel van de deelnemers in deze vennootschappen als van derden met betrekking tot de oprichting van de naamloze vennootschap, alsook de instandhouding en wijziging van haar kapitaal, zulks ten einde die waarborgen gelijkwaardig te maken (nr. 77/91/EEG).

Gev. zaken 213, 214 en 215/81 — *Firma Norddeutsches Vieh- und Fleischkontor H. will e.a./Bundesanstalt für landwirtschaftliche Marktordnung (prejudicieel) — Tariefcontingenten* — 13 oktober 1982

Het Hessische Verwaltungsgerichtshof heeft een aantal prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van artikel 3, lid 1, van verordening nr. 2956/79 van de Raad betreffende de opening, de verdeling en de wijze van beheer van een communautair tariefcontingent voor bevroren rundvlees.

Bij deze verordening werd voor 1980 een communautair tariefcontingent voor 50.000 ton bevroren rundvlees geopend. Dit contingent werd over de onderscheiden Lid-Statens verdeeld, waarbij de Bondsrepubliek Duitsland 9660 ton werd toegewezen.

Tot en met 1979 was in de Bondsrepubliek de toegang tot de nationale quota in communautaire contingenten voorbehouden aan ondernemingen die in het verleden reeds rundvlees afkomstig uit derde landen importeerden. In 1980 voerde de Bondsminister van Financiën een nieuwe regeling in, waarbij behalve importeurs van rundvlees uit derde landen ook importeurs van rundvlees uit de Gemeenschap tot de verdeling werden toegelaten.

Na de inwerkingtreding van deze regeling kregen verzoeksters in het hoofdgeding, die tot de eerste groep behoren, een geringer aandeel dan vroeger als gevolg van het grotere aantal deelnemers. Van mening dat de nieuwe rege-

ling in strijd was met het gemeenschapsrecht, hebben verzoeksters afgifte gevorderd van tariefcontingentcertificaten voor een grotere hoeveelheid dan hen was toegedeeld.

Met de *eerste vraag* wordt beoogd te vernemen of artikel 3, lid 1, van verordening nr. 2956/79 volgens welke de Lid-Staten slechts zijn verplicht om marktdeelnemers «die op hun grondgebied zijn gevestigd» vrije toegang tot de hun toegewezen quota te waarborgen, de gelijke behandeling van marktdeelnemers die in de onderscheiden Lid-Staten van de Gemeenschap zijn gevestigd, opheft doordat onderscheid wordt gemaakt tussen marktdeelnemers die in een Lid-Staat zijn gevestigd en toegang hebben tot het aan deze staat toegewezen quotum in het contingent, en zij die in de overige Lid-Staten zijn gevestigd en niet aan deze verdeling kunnen deelnemen.

Wanneer een Lid-Staat ter verwezenlijking van bepaalde economische beleidsoogmerken aan het gebruik van het quotum voorwaarden stelt die in de door de Gemeenschap vastgestelde bepalingen niet zijn voorzien, overschrijdt hij weliswaar het kader van zijn beheersbevoegdheid, maar noch de bewoordingen of doelstellingen van verordening nr. 2956/79 noch de communautaire aard van het betrokken tariefcontingent beletten een Lid-Staat in het raam van zijn beheersbevoegdheid de toegang van betrokkenen tot het aan die staat toegewezen quotum nader te regelen.

De criteria die een «economisch verantwoorde» verdeling moeten waarborgen kunnen per Lid-Staat verschillen naar gelang de economische situatie waarin de onderscheiden Lid-Staten verkeren.

Op de eerste vraag verklaart het Hof voor recht :

«Artikel 3, lid 1, van verordening nr. 1956/79 moet aldus worden uitgelegd dat een systeem van beheer van het nationale quotum van het communautaire tariefcontingent voor bevroren rundvlees, waarin bij de omschrijving van de verschillende ondernemerscategorieën van meerdere criteria wordt uitgegaan, de gelijke behandeling van deze ondernemers niet opheft wanneer dit systeem door de staten op 'alle betrokkenen die op hun grondgebied zijn gevestigd' wordt toegepast.»

De tweede vraag luidt als volgt :

«Moet artikel 7, lid 1, van verordening (EEG) nr. 805/68 van de Raad van 27 juni 1968 houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector rundvlees (PB 1968, L 148, blz. 24) aldus worden uitgelegd dat de algemene gelijke behandeling van allen die produkten kopen van de nationale interventiebureaus, tot aan de afwikkeling van de individuele transactie is gewaarborgd, of laat deze bepaling toe dat aan de kopers van interventieprodukten in een bepaalde Lid-Staat achteraf, door een aandeel in een communautair tariefcontingent, voordelen worden toegekend, die dergelijke kopers in een andere Lid-Staat niet krijgen?»

Verzoeksters in het hoofdgeding menen dat de Duitse verdelingsregeling marktversturend werkt en in strijd is met het beginsel van gelijke behandeling van de marktdeelnemers in de Gemeenschap.

Het Hof wijst deze argumenten van de hand en verklaart voor recht : «Het is niet in strijd met artikel 7, lid 1, van verordening nr. 805/68 wanneer een Lid-Staat als maatstaf voor de verdeling van diens quotum van het communautair tariefcontingent tevens in beperkte mate rekening houdt met de aankopen van door interventiebureaus opgeslagen rundvlees. Daarentegen is het niet gerechtvaardigd uitslui-

tend rekening te houden met bij een bepaald interventiebureau verrichte aankopen.»

Met de *derde vraag* wil de nationale rechter in wezen vernemen of de Duitse regeling in strijd is met de grondbeginselen van de gemeenschappelijke markt en met het in de artikelen 92 een volgende neergelegde verbod van nationale steunmaatregelen, doordat deelname van het contingent is opengesteld voor Duitse importeurs die rundvlees hebben ingevoerd uit, alsook voor Duitse exporteurs die rundvlees hebben uitgevoerd naar Lid-Staten van de Europese Gemeenschappen.

Hierop verklaart het Hof voor recht :

«Door een Lid-Staat vastgestelde maatregelen die zich beperken tot de loutere verdeling van een communautair tariefcontingent, vormen geen door de staat verleende of met staatsmiddelen bekostigde steun in de zin van de artikelen 92 tot 94 EEG-Verdrag.»

Met de *vierde vraag* wenst de nationale rechter te vernemen wat onder het begrip «betrokkenen» als bedoeld in artikel 3, lid 1, van verordening nr. 2956/79 moet worden verstaan, en of degenen die aan het intracommunautaire handelsverkeer deelnemen of naar landen buiten de Gemeenschap exporteren, onder dit begrip vallen.

Het Hof verklaart voor recht :

«Verordening nr. 2956/79 verzet er zich niet tegen dat een Lid-Staat bij de verdeling van diens quotum van het communautair tariefcontingent voor bevroren rundvlees eveneens de in- of uitvoer van rundvlees in andere Lid-Staten en de uitvoer naar derde landen in aanmerking neemt.»

Zaak 179/80 — Roquette Frères S.A./Raad en Commissie — *Isoglucose* — *Productiequota* — 19 oktober 1982

Roquette heeft beroep ingesteld tot gedeeltelijke nietigverklaring van verordening nr. 1592/80 van de Raad houdende toepassing van de regelingen inzake de productiequota in de sectoren suiker en isoglucose.

Deze verordening is vastgesteld hangende de procedure die uitmondde in de nietigverklaring van verordening nr. 1293/79 wegens het niet raadplegen van het Europees Parlement als vereist in artikel 43 EEG-Verdrag (arresten van 29 oktober 1980). In haar verzoekschrift voert Roquette aan dat de Raad verordening nr. 1592/80 heeft vastgesteld zonder het advies van het Europees Parlement in te winnen.

Verder moet erop worden gewezen dat de Raad op 10 februari 1980, toen de onderhavige zaak reeds voor het Hof aanhangig was en na op 4 februari 1981 het advies van het Parlement te hebben verkregen, verordening nr. 387/81 houdende de gemeenschappelijke bepalingen voor isoglucose heeft vastgesteld waarbij het stelsel van productiequota met terugwerkende kracht vanaf 1 juli 1979 werd ingevoerd. Van dezelfde datum stamt verordening nr. 388/81 van de Raad tot wijziging van verordening nr. 1592/80 welke onderwerp van het onderhavige geding is.

De Raad meent dat verzoekster geen belang meer heeft bij haar verordening.

Bij arrest van 30 september 1982 heeft het Hof verzoeksters beroep tot nietigverklaring van de verordeningen nrs. 387 en 388/81 ongegrond verklaard. Het Hof stelt vast dat verzoekster geen belang meer heeft bij een eventuele nietigverklaring van verordening nr. 1592/80 aangezien de in casu door verzoekster aangevochten bepalingen inmiddels

zijn bekrachtigd bij een verordening en het daartegen door verzoekster ingestelde beroep tot nietigverklaring bij voornoemd arrest ongegrond is verklaard.

Het Hof, rechtdoende, verstaat dat op het beroep niet behoeft te worden beslist.

RECHTEN VAN DE MENS

De zaak Piersack en de onpartijdigheid van de rechter

Een persoon die tot achttien jaar dwangarbeid was veroordeeld wegens moord, is erin geslaagd de Belgische Staat te doen veroordelen door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

De betrokkene, Christian Piersack, was in 1978 veroordeeld door het Hof van Assisen van de provincie Brabant. Het hof was voorgezeten door een raadsheer die voordien, gedurende een deel van het gerechtelijk onderzoek van de zaak, eerste substituut van de procureur des Konings te Brussel was geweest. In die hoedanigheid was hij hoofd van de sectie die zich bezighield met de misdaden en misdrijven tegen personen.

Uit het dossier was gebleken dat de betrokken magistraat als lid van het parket op verschillende wijzen in contact was gekomen met de zaak Piersack. Niet alleen was hij de hiërarchische overste van de substituten die zich concreet met de zaak bezighielden; bovendien had de onderzoeksrechter een apostille (betreffende de uitlevering van een medebeklaagde) aan de betrokken magistraat overgezonden, met diens naam erop, en had deze laatste zelf twee andere apostilles geparafeerd en doorgezonden aan de substituten belast met de zaak Piersack.

In zijn voorziening in cassatie wierp Piersack zes middelen op. In een ervan voerde hij schending aan van artikel 127 van het Gerechtelijk Wetboek, volgens hetwelk, «op straffe van nietigheid, de magistraten die als openbaar ministerie zijn opgetreden ... de assisen niet mogen voorzitten». Op andersluidende conclusie van advocaat-generaal J. Velu verwierp het Hof van Cassatie de voorziening bij arrest van 21 februari 1979 (*Arr. Cass.*, 1979, 737). Het Hof besliste o.m. dat het loutere feit dat een onderzoeksrechter een kantschrift heeft doorgezonden aan de betrokken parketmagistraat, niet noodzakelijk tot de gevolgtrekking moet leiden dat die magistraat «als openbaar ministerie is opgetreden». (Voor het Hof van Cassatie beriep Piersack zich enkel op de apostille die aan de magistraat was overgezonden; van de twee andere apostilles, door die magistraat geparafeerd, werd pas tijdens de rechtspleging te Straatsburg gewag gemaakt).

Ambtshalve plaatste het Hof van Cassatie zich ook op het terrein van artikel 6, lid 1, van het Europees Verdrag over de Rechten van de Mens. Het Hof oordeelde dat, «krachtens (die bepaling) en het algemeen rechtsbeginsel van de onpartijdigheid van de rechter, iedere rechter van wie men terecht kan vermoeden dat hij niet de onpartijdigheid aan de dag zal leggen waarop iedere beschuldigde recht heeft, zich ervan dient te onthouden aan de beslissing deel te nemen». Het enkele ontvangen van een apostille, zonder dat verder aangetoond werd dat de betrokken parketmagistraat «zich daardoor, al was het onrechtstreeks,

met de zaak heeft beziggehouden», was voor het Hof echter niet voldoende om de grief m.b.t. het ontbreken van onpartijdigheid aan te nemen.

Daarop wendde Piersack zich tot de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens. Nadat de Commissie de klacht ontvankelijk verklaard had, nam zij haar verslag over de grond van de zaak aan, en maakte zij de zaak aanhangig bij het Europees Hof (zie *R.W.*, 1981-82, 1699-1701).

Bij arrest van 1 oktober 1982 besliste het Hof eenparig dat artikel 6, lid 1, van het Europees Verdrag geschonden was (*Publ. Cour*, reeks A, vol. 53).

Het Hof overweegt in de eerste plaats dat bij het onderzoek van de onpartijdigheid rekening gehouden kan worden zowel met de subjectieve ingesteldheid van de rechter als met de objectieve waarborgen om elke gewettigde twijfel ter zake uit te sluiten. In de voorliggende zaak werd de persoonlijke onpartijdigheid van de voorzitter van het hof van assisen noch door de partijen, noch door het Europees Hof in twijfel getrokken. Het Hof acht dit nochtans niet voldoende: in verband met het vereiste van de onpartijdigheid van de rechter kan zelfs de *schijn* belangrijk zijn. In een democratische samenleving zijn rechtbanken immers verplicht *vertrouwen* in te boezemen bij de rechtzoekenden.

In casu stelt het Hof vast dat de voorzitter van het hof van assisen in het parket een functie bekleed had, die van zodanige aard was dat zij het hem *mogelijk* maakte een zekere rol te spelen in de vervolging tegen Piersack. Het Hof leidt zulks vooral af uit de hiërarchische positie van de betrokkene, die bevoegd was om de substituten belast met het dossier Piersack te controleren en te oriënteren in hun onderzoek. In tegenstelling tot het Hof van Cassatie acht het Europees Hof het daarentegen niet nodig, na te gaan of de magistraat *in werkelijkheid* enige rol van betekenis gespeeld heeft.

In die omstandigheden was Piersack, volgens het Hof, gerechtigd te twifelen aan de onpartijdigheid van de voorzitter van het hof van assisen. Dit volstaat om te besluiten tot de vaststelling dat artikel 6, lid 1, geschonden werd.

Het arrest Piersack houdt aldus een waarschuwing in voor alle rechters. Zij moeten niet alleen in eer en geweten onpartijdig *zijn*, maar bovendien alles doen om te vermijden dat bij de rechtzoekenden enige *twijfel* over hun onpartijdigheid zou rijzen. Bestaat er toch enige (gewettigde) twijfel daaromtrent, om welke reden dan ook, dan moeten zij zich ervan onthouden aan de berechting deel te nemen. Of zoals de Commissie het met een Engels adagium stelde: «Justice must not only be done, it is also to be seen to be done.»

Paul Lemmens
Assistent K.U.Leuven

VLAAMSE JURISTENVERENIGING

Beroepsperspectieven voor juristen

Verslag uitgebracht op de tweejaarlijkse Algemene Vergadering te Brussel op 16 april 1983.

De rechten blijven het numeriek belangrijkste aantal universitair-gediplomeerden leveren. Het aantal nieuw-gedi-

plomeerde juristen zal, althans op korte termijn, verder aangroeien.

Met de rechten kan men vele richtingen uit, maar steeds minder juristen vinden een betrekking in de specifiek juridische sfeer. De traditionele juridische sector, die de advocatuur, de magistratuur en het notariaat omvat, overkoept nu reeds minder dan de helft van het totale juristenbestand. Eén jonge jurist op vijf is van mening dat hij buiten zijn vakgebied tewerkgesteld is.

Bijna de helft van de jonge juristen begint zijn loopbaan als advocaat-stagiair bij de balie. Met een bemanning van één advocaat-stagiair voor twee advocaten in functie is het verzadigingspunt voor de advocatuur klaarblijkelijk ver overschreden. In sommige steden staan er zelfs bijna zoveel stagiairs als advocaten «op het tableau». De stage van drie jaar, die vrij laag of meestal niet geremunereerd wordt, evenals de onkosten en risico's verbonden aan de vestiging van een advocatenkantoor vormen de stage in veel gevallen om tot een parkeer gelegenheid. Tijdens of na de stage vloeit bijna de helft van deze jonge juristen af naar het bedrijfsleven, de overheidssector of de magistratuur. Uiteindelijk blijkt de advocatuur geen 30 % meer te vertegenwoordigen van het totaal aantal juristen dat in de beroepspraktijk staat.

Bijna 8 % van de licentiaten in de rechten beginnen (na het behalen van het diploma van licentiaat in het notariaat) een stage bij een notaris. Het aantal afgeleverde diploma's van notaris is echter tweemaal zo groot als het aantal benoemingen per jaar, zodat de kansen op een overname van een notarisstudie niet ruim zijn.

Bijna 20 % van de nieuw-gediplomeerde juristen beginnen een loopbaan in het bedrijfsleven, hetzij als bedrijfsju-

rist (juridisch adviseur, fiscaal adviseur, verzekeringsdeskundige, personeelsfunctionaris), hetzij als stafmedewerker met een niet-juridische kwalificatie, verworven door zelfstudie en beroepservaring, in diverse administratieve, commerciële en beheersfuncties.

De overheidsdiensten blijken een toenemend aantal juristen aan te werven. De verhouding juristen die een werkring vinden in de overheidssector, is sedert de jaren zestig gestegen van 8 % naar bijna 24 %.

De magistratuur werft onder advocaten met ten minste drie jaar beroepspraktijk. In de magistratuur bestaan enkel nog vervangingsbehoeften (gemiddeld 80 plaatsen per jaar voor België).

Hoe tekenen de beroepsperspectieven zich af buiten de specifiek juridische sector?

De onrustwekkende ontwikkeling van de afzetmoeilikheden voor universitair-gediplomeerden op de arbeidsmarkt in de Westeuropese landen heeft geleid tot een groeiend wantrouwen t.o.v. de universiteit. Deze emotioneel geladen reacties zijn evenwel totaal ongegrond. In alle Westeuropese landen blijken de universiteitsgediplomeerden, integendeel, de minste klappen te incasseren op de arbeidsmarkt. De grootste slachtoffers van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt blijven de ongeschoolden en de afgestudeerden op het niveau algemeen-vormend secundair onderwijs.

Terloops moet aangestipt worden dat de R.V.A. periodiek uitvoerige statistieken per studierichting publiceert betreffende de universitair-gediplomeerde werklozen en werkzoekenden. Spijtig genoeg ontbreken vergelijkbare cijfergegevens betreffende het Hoger Onderwijs buiten de Universiteit, dat meer dan 70 % van de diploma's van het hoger onderwijs aflevert. Dit kan, ten onrechte, de indruk wekken dat er zich weinig of geen afzetmoeilijkheden aftekenen bij deze laatste gediplomeerden.

De tijdelijke verzadiging van de traditionele afzetgebieden voor universitair-gediplomeerden heeft wel geleid tot een aantal verschuivingen op de arbeidsmarkt, met name:

1. *Een afvloeiing van traditionele naar nieuwe afzetgebieden.* Door de verzadiging van traditionele afzetgebieden gaat een toenemend aantal hooggeschoolden nieuwe horizons verkennen en vloeit af naar beroepen waarop de genoten opleiding geen directe voorbereiding vormt. Dit is bv. het geval bij filologen die, gewapend met een zeer grote dosis aanpassingsvermogen, in het bedrijfsleven uitwegen zoeken die niet in het verlengde liggen van hun opleiding (directiesecretariaat, public-relations, exportafdeling, verkooppromotie, marketing, personeelskrant, e.d.). Dit wordt een dringende noodzaak voor de meeste studierichtingen, die traditioneel afgestemd zijn op een loopbaan in probleemsectoren als het onderwijs of de overheidssector, die voortaan nog weinig tewerkstellingsperspectieven openen.

2. *Een optrekken van de diplomavereisten.* Voor een groeiend aantal middenkaderfuncties worden de diplomavereisten opgetrokken. Dit komt voor bij de aanwerving van academici voor tal van functies in de tertiaire sector, die formeel geen universitair diploma vereisen. Dit is bv. reeds het geval bij de aanwerving van academici voor een aantal middenkaderfuncties in het bank- en verzekeringswezen, voor technisch-commerciële functies, voor secreta-

Sectoren van tewerkstelling voor de rechten (in %)

Sectoren	Gediplomeerd in		
	1964	1971	1976
	t/m 1970	t/m 1973	t/m 1978
Secundair of hoger niet-universitair onderwijs	1,5 %	1,3 %	- %
Universiteit en wetenschappelijk onderzoek	5,5	7,2	3,1
Overheidsdiensten	8,4	13,2	23,9
Bedrijfsleven	27,0	19,2	18,1
Non-profit-organisaties	1,5	1,7	1,3
Stage bij de balie	47,4	51,0	43,9
Stage in het notariaat	7,6	6,0	9,7
Overige zelfstandigen	1,1	0,4	-
	100,0	100,0	100,0
N =	(274)	(235)	(226)

Bron: A. Bonte en E. Van Biesen, *Tewerkstelling na de universiteit, R.U.G., Dienst voor Studieadvies, 1981*

riaatsfuncties van een zeker niveau, die vroeger niet tot het traditionele afzetgebied van academici behoorden.

3. *De erosie van de marktwaaarde van het universitair diploma.* Het universitair diploma heeft zijn zeldzaamheids-waarde verloren. Door de diploma-inflatie moet een toene-mend aantal hogeschoolden zich tevreden stellen met be-roepsactiviteiten waarvoor ze, althans naar de huidige maatstaven, duidelijk overgeschoold zijn en die in het ge-heel geen hogere opleiding vereisen. Zo blijken bij de aan-wervingsexamens, ingericht door het Vast Secretariaat voor Werving van het Rijkspersoneel voor functies van niveau 2 (gericht op houders van een getuigschrift van hoger secun-dair onderwijs), ongeveer 25 % van de deelnemers universi-tair-gediplomeerden te zijn.

Deze tendensen werden reeds eerder door ons uitvoerig toegelicht (A. Bonte, «Studeren aan de universiteit ... en dan?», *Orion*, 1977, 15-18).

Nog andere verschuivingen zijn waarneembaar.

4. *Een universitair diploma is enkel nog een vertrekpunt.* Door het aanzwellen van de stroom van universiteitsgedi-plomeerden in een economisch recessieklimate is de univer-siteit in vele gevallen herleid tot een soort voortgezette hu-maniora. Vroeger was een universitair diploma een eind-punt. Thans is het enkel nog een vertrekpunt, een toegangs-kaartje tot een competitie waarin het bezit van een tweede universitair diploma, sociale vaardigheden, innovatiever-mogen, een netwerk van persoonlijke relaties, talenkennis, een stage in het buitenland, de bereidheid tot geografische mobiliteit en vooral een grote dosis professionele flexibili-teit en aanpassingsvermogen van doorslaggevende beteke-nis worden.

5. *Verschuiving van de selectie van de universiteit naar de drempel van het beroepsleven.* Het peil van het gemid-deld gehalte van de universitair-gediplomeerden daalt. Dit is een vrij algemene klacht, die zowel in het Vast Secreta-riaat voor Werving van het Rijkspersoneel als bij perso-neelsdirecteurs uit de privé-sector opgevangen wordt. Hier-door verschuift de professionele selectie geruisloos van de universiteit naar de drempel van het beroepsleven. Om deze reden alleen reeds zouden de universiteiten hun studenten een zeer slechte dienst bewijzen door toegevingen te doen wat het niveau van de normen betreft, die bij de evaluatie van studenten gehanteerd worden.

Uit de uitdagingen waarmee jonge universiteitsgedi-plomeerden thans geconfronteerd worden op de arbeidsmarkt, kan men de noodzaak afleiden van een verruiming van de academische basisvorming. Tot de onmisbare uitrusting van de jonge academicus voor de arbeidsmarkt van de ja-ren tachtig behoren ongetwijfeld:

- mondelinge en schriftelijke expressievaardigheid;
- talenkennis;
- een vertrouwde met het economisch denken;
- een introductie in de organisatiepsychologie;
- management capaciteiten en
- een initiatie tot de informatieverwerking.

Dit geldt zowel voor de gediplomeerden uit de exacte we-tenschappen als voor die uit de humane wetenschappen.

Dit kan de indruk wekken dat op de arbeidsmarkt nog enkel afzetmogelijkheden bestaan voor het schaap met vijf poten. Wie echter van start gaat met een bagage die het opgesomde uitrustingslijstje benadert, vertrekt ongetwij-feld met de grootste troeven.

Ontwikkeling van de Vlaamse studentenbevolking in de rechten

Academiejaar	Eerste- jaars	In % t.o.v. totaal	Nieuw- gediplo- meerden	In % t.o.v. totaal
1979-80	1.214	12,0	612	11,3
1980-81	1.368	12,9	691	12,0
1981-82	1.483	13,8	697	11,4

A. Bonte

KANTTEKENINGEN

Betweterij over taalfouten

Na enige aarzeling heb ik het aangedurfd de aandacht te vestigen op enkele storende taalfouten, die alsmaar blijven opduiken in rechtspraak en geschriften.

Aarzeling omdat: 1° wie aandacht besteedt aan verzorgd taalgebruik, mijn betweterij kan missen; 2° wie daar geen belangstelling voor heeft, dit stukje ook niet zal lezen; 3° ik mij ervan bewust ben dat de grondige kennis van een taal, zelfs van de eigen taal, zo zeldzaam is dat een leek, die anderen wil beleren, met recht van aanstellerij beticht zou kunnen worden en de kans loopt, een risico dat ik leergierig aanvaard, met de neus op eigen taalfouten geduwd te wor-den; 4° het mij niet zeer duidelijk is hoe de criteria van juist en onjuist taalgebruik worden vastgelegd.

Willem van Oranje zei ooit iets van «point n'est besoin d'espérer ...» en daar gaan we dan toch maar.

Dat een *gerechtsgebouw* geen *gerechtshof* is weet zo al-lengs iedereen. Dat daar vaak gepleit wordt in *kort geding* en niet in *kortgeding*, lijkt al minder bekend. Dat pleiten is het werk van de advocaat, die gebruikelijk aangesproken wordt met *meester*, — hoewel over die aanspraaktitel geen taalkundige eensgezindheid bestaat —, en die dat zou moe-ten afkorten tot *mr.* en niet, horresco referens, tot *mter*. *Mter* is wellicht een oud-Germaanse mannelijke vorm van «meute» maar zeker geen afkorting van *meester*. Wie zo ijdel is te vrezen dat hij, door *mr.* te gebruiken, zich zou verlagen tot een doodgewone *meneer*, dwaalt en doolt. De afkorting van *Meneer* is *M.* en niet *Mr.*

Sommige advocaten zijn curator van een *faillissement* en niet — ik griezel als ik het lees of hoor en griezel dus zeer vaak — van een *faling*. *Faling* en *gefaalde* klinken mis-schien wel «schoon Vlaams» maar met een *faillissement* of een *gefaillieerde* hebben ze niets uit te staan.

En nu we het toch over *curatoren* hebben; is het zo moeilijk de voorkeurspelling te gebruiken en zich niet te bezondigen aan woorden als *kurator* of *konklusie* en na-tuurlijk nog minder aan mengvormen als *contract* of *kon-tract*? Hier preek ik helaas in de woestijn, want een grote Vlaamse krant brengt mij dagelijks dichter bij een hartaan-

val door «Hof van Kassatie» te schrijven en schijnt niet van zins dat barbarisme op te geven.

Mag ik even *onderstrepen* — en niet *onderlijnen*, want dat is een gallicisme — dat talloze rechtspractici last hebben met voorzetsels. We kopen niet *aan* de prijs van ..., maar wel *voor* of *tegen* de prijs van ... We rijden niet *aan* maar wel *met* een snelheid van ... (au prix de ..., à la vitesse de ...). U ziet dat gallicismen koppig zijn. Waarom hebben we het zo vaak over «in *graad* van (hoger) beroep», terwijl in *hoger beroep* de juiste uitdrukking is? Waarom blijven we «de wet *voorziet*» schrijven, terwijl ze alleen maar *bepaalt*? Tussen haakjes, enkele jonge pleiters beginnen al over de wet, «hij», te spreken. Laat dat verschijnsel rustig bij onze geslachtsonkundige noorderburen blijven. We horen steeds vaker dat de vraag *zich* stelt, terwijl we ze beter laten *rijzen* of ze zelf stellen.

Van het land der gallicismen komen we nu tot onze klaarblijkelijke voorkeur voor de letter «s». Waarom «diensvolgens» en «handelswijze», als het zonder die «s» korter is en daarenboven juist? Onze zonderlinge voorkeur voor ongeoorloofde woordverlenging vinden we b.v. in «verrechtvaardigen». We schrijven toch ook niet «verexcuseren» en «rechtvaardigen» is al goed genoeg.

Als U zegt dat het voor U allemaal *niet hoeft*, kan ik U volgen, want «hoeven» kan alleen in een negatief of beperkend verband gebruikt worden. *U hoeft niet, het hoeft nauwelijks gezegd* enz. Als U echter zegt «ik *hoef te zeggen dat ...*», «*wij hoeven rechts te rijden*», dan klopt het niet meer.

Wil U in een vonnis *op tegenspraak* — niet *tegensprekelijk* — om een of andere reden nog geen uitspraak over de kosten doen, dan schrijft U: «*Houdt de beslissing over (nopens) de kosten aan*», maar er is geen enkele reden om ze *voor te behouden*.

Juristen houden van oude geijkte uitdrukkingen en schrijven die vaak ... verkeerd. Juist is: *te zijnen laste, te zijner tijd, te allen tijde, te goeder trouw*. Toch lezen we vaak: *ten zijne(n) laste, ten alle(n) tijde, ten provisionele titel* — wat trouwens ook als uitdrukking te mijden is — enz. De regel is nochtans eenvoudig.

Als «te» onmiddellijk vóór het zelfstandig naamwoord staat, wordt «te» verbogen. U moet dan wel letten op het geslacht van het naamwoord. *Ten tijde van, ten laste van*, enz. Zoniet, dan gaat de verbuiging naar het woord dat tussen het onverbogen «te» en het zelfstandig naamwoord staat. Deze uitleg is grammaticaal vrij bedenkelijk maar lijkt mij wel praktisch bruikbaar. U zou echter «*tot elke prijs*» wat moeten oefenen.

We eindigen deze uiteraard zeer onvolledige rondgang met enkele uitdrukkingen die eerder in het rijk der folklore dan in het — zij het dan onjuist — spraakgebruik thuishoren.

Hoewel er beterschap merkbaar is, bestaan er nog altijd vonnissen die *gedragen* worden, hoewel iedereen weet dat ze worden *gewezen, uitgesproken of geveld*.

In heel wat processen-verbaal verklaren de ondervraagde personen, als we de verbalisanten mogen geloven: «*Ik spreek Nederlands in gerechtszaken*».

Wanneer een beklaagde een bepaald misdrijf meermaals gepleegd heeft, hebben bepaalde parketten de potsierlijke gewoonte in de *telastlegging* te schrijven dat hij het *in meerdere reizen* heeft gedaan.

Op deze toeristische en vrolijke noot eindigen we dan maar, met nederig excuus voor onze betweterij en in bange verwachting van mogelijke reacties.

Als dit pretentieuze proza ooit onder de ogen komt van Leliard of Marc Galle, om er slechts twee te noemen, dan ben ik nog niet jarig. Ik verwacht dan mijn tekst terug, driftig met rood potlood bewerkt en ik beloof plechtig die verbeteringen te onthouden.

A. van Gelder

BOEKEN

Ch. J. LANGEREIS en J.B.H. RÖBEN, *De belastingprocedure vernieuwd*, Kluwer, Deventer.

De Wet administratieve rechtspraak belastingzaken (hierna WARB) is sedert haar inwerkingtreding in 1957 nagenoeg ongewijzigd gebleven. Anderdeels is het aantal ingediende beroepsschriften in belastingzaken explosief gestegen, zodat in de behandeling van die beroepen door de belastingkamers van de gerechtshoven grote achterstanden zijn ontstaan.

Op verzoek van de minister van Justitie heeft een commissie onder leiding van mr. J.C.J. van Vucht in mei 1980 voorstellen tot vereenvoudiging respectievelijk verbetering van de belastingprocedure gedaan. Die voorstellen hebben geleid tot een aantal ingrijpende wijzigingen van de WARB, die begin 1983 in werking zijn getreden en waardoor de processuele mogelijkheden in belangrijke mate zijn uitgebreid.

In dit boekje geven de auteurs een beknopte en vooral praktische toelichting op de vernieuwde belastingprocedure. Daarbij ligt het accent vanzelfsprekend op de nieuwe bepalingen, die worden geplaatst tegen de achtergrond van de parlementaire behandeling en de tot dusver toegepaste belastingprocedure.

Dit boekje verschijnt met het nieuwe omslag «fiscaal actueel». Over het aldus genomen initiatief deelt de uitgeverij het volgende mede: het geldt «Een nieuwe cover voor boekjes die men niet mag missen. Daarom een herkenbare uitvoering. De opzet is simpel en duidelijk. In minder dan 100 pagina's informeren wij over nieuwe ontwikkelingen in wetgeving en jurisprudentie. Maar vooral snel! Op deze manier kan men zich iedere keer weer tijdig oriënteren op de hoofdlijnen én gevolgen van de laatste ontwikkelingen. Daarvoor heeft men direct een duidelijk inzicht in de nieuwe materie. Men hoeft niet zelf de wettekst te bestuderen om er snel achter te komen wat er aan de hand is.»

F.A.

BERICHTEN

Sociale zekerheid: waarheen? — Studiedag op 6 mei 1983

De Belgische Vereniging voor Arbeidsverhoudingen organiseert op 6 mei 1983 te Antwerpen in de lokalen van de U.I.A. een studiedag met het volgende programma:

9 u. 30: Ontvangst en verwelcoming door prof. R. Blanpain, gewoon hoogleraar K.U.L., voorzitter B.V.V.A.

- 10 u.00: De voorstellen tot hervorming van de sociale zekerheid door prof. R. Dillemans, gewoon hoogleraar K.U.L., Koninklijke Commissaris voor de hervorming van de sociale zekerheid.
- 10 u.30: Mogelijke rechtsgronden van de sociale zekerheid door prof. H. Deleeck, gewoon hoogleraar U.F.S.I.A. en U.I.A.
- 11 u.00: Koffiepauze
- 11 u.30: Negatieve inkomstenbelasting en minimumprestaties door dhr. W. De Meyer, Centrum Paul Hymans.
- 12 u.00: Sociale zekerheid in de verzorgingsstaat door mevr. M. De Vits, sociaal adviseur A.B.V.V.
- 12 u.30: Lunch.
- 14 u.30: Diskussie o.l.v. prof. J. Van Steenberge, gewoon hoogleraar U.I.A.
- 16 u.30: Slottoespraak door dhr. J.L. Dehaene, Minister van Sociale Zaken.

Selectieve distributie in de autosector — Studiedag op 20 mei 1983

Het Internationaal Instituut voor Studie en Documentatie inzake handelconcurrentie organiseert op 20 mei 1983 te Brussel (Brussels Europa Hotel, Wetstraat 107) een studiedag (vijfde colloquium), gewijd aan de distributie in de autosector met betrekking tot het concurrentierecht (voorontwerp van de Commissie van de Europese Gemeenschappen).

De sprekers van deze studiedag zijn de heren Michel Waelbroeck, Hans van Houtte, Joël Davidow, Mario Siragusa, Aldo Frignani en Klaus Stöver.

Inlichtingen bij het algemeen secretariaat van het Instituut, Nijverheidsstraat 6, 1040 Brussel (tel.: 02/511.19.30).

TIJDSCHRIFTEN

Jura Falconis, 1982-83

nr. 1

D. De Greef, Faillissement van een V.Z.W.; J. Keustermans, De grondslag van de ouderlijke aansprakelijkheid; D. Van Hoof, Internationale koopovereenkomsten; P. Flamey, Bedongen vastheid van betrekking, doorgestoken kaart of bittere ernst?; Th. Van Sinay, Trouwen en (niet) erven, over de vermogensrechtelijke positie van de overlevende echtgenoot in het oude recht; J. Caeymaex, Beroepsuitwegen voor de jurist: het bedrijfsleven.

Naamloze vennootschap, 1982

nr. 12, december

W.C.L. Van der Grinten, Samenloop van erfrecht en huwelijks-goederenrecht met het B.V.-recht; A.G. Lubbers, Aandelencertificering en huwelijksgoederenrecht; J. Verburg, Overzicht van nieuwe fiscale rechtspraak; W. Westbroek, Het supplement aanpassingswet Tweede richtlijn van het Handboek; L. Hoffman, De economische toestand in Nederland gedurende het derde kwartaal 1982.

Revue de droit international et de droit comparé, 1982

nr. 4

G. Keutgen, Participation des travailleurs aux organes des sociétés commerciales en République Fédérale d'Allemagne; N. Verheyden-Jeanmart en J.M. Dermagne, Chronique de législation (Belgique); M. Pinto, Chronique de législation (Argentine).

Revue trimestrielle de droit commercial et de droit économique, 1982

nr. 2

R. Joliet, Le contrat de licence de brevet en droit civil belge et français; O. Gast, Aperçu général de la loi américaine sur le franchising; K.H. Nadelmann, La réforme du droit international privé de la faillite, quelques observations pratiques; M. Pedamon, e.a., Chroniques de législation et de jurisprudence françaises.

S.E.W., 1982

nr. 11-12, november-december

R.D. Visser, De nieuwe wijzigingsvoorstellen (1981) op het wetsontwerp tot wijziging van de Wet Economische Mededinging (Voorzieningen m.b.t. prijsbinding en minimumprijzen); H.G. Lubberdink, De positie van de Commissie Vervoervergunningen ter discussie; I. Verougstraete, F. Herbert en H. Swennen, Kroniek Belgisch economisch recht II; R. Ludding, noot bij H.v.J., 3 december 1981 (parallel-import, herverpakking, bescherming van de merkhouder); H.A.H. Audretsch, Dezelfde wijn in andere zakken (noot bij H.v.J. 16 december 1981); I. Claeys Bouúaert, noot bij H.v.J., 5 mei 1982 (geldigheid van heffing van B.T.W. bij invoer ten overstaan van art. 95 E.E.G.-Verdrag); M.R.M., noten bij College van beroep voor het bedrijfsleven (o.m. inzake prijzenwet, handelsregisterwet, boswet, in- en uitvoerwet).

Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie, 1982

nr. 5631, 27 november

W.J. Van Aalst, Het recht van reclame in boek 7 ONBW, een verbetering?; G.J.A.M. Molkenboer, Faillissement en onroerend goed in de praktijk; J.D.A. Den Tonkelaar, Overeenkomsten over nog niet opgevallende nalatenschappen.

nr. 5632, 4 december

W.J. Van Aalst, Het recht van reclame in boek 7 ONBW, een verbetering!; A.J. Colijn, Hoe de pensioenverevening bij echtscheiding praktisch aan te pakken?; J.D.A. Den Tonkelaar, Overeenkomsten over nog niet opgevallende nalatenschappen.

nr. 5633, 11 december

P. Van Schilfgaarde, De verboden rechtspersoon; Th. M. De Jongh, Wederwissel; F.E. Sprey, Overzicht der Nederlandse rechtspraak (inkomsten uit vermogen).

nr. 5634, 18-25 december

M. Nobel, De strijd van de Nederlandse fiscus tegen misbruik van Nederlandse rechtspersonen; W. Heuff, J.H. Linders, en J.J.M. De Vries, Model van een sociaal-culturele stichting; F.E. Strey, Overzicht der Nederlandse rechtspraak (Inkomsten uit vermogen).

Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid, 1982

juli-augustus, nr. 7-8

L. Giet, Rechtsbedeling in het rechtsgebied van het Arbeidshof te Luik; X., Kroniek wetgeving; J. Vermeiren, Het begrip «arbeidsongeschiktheid» in de ziekte- en invaliditeitsverzekering van de zeelieden ter koopvaardij (noot bij Arbh. Brussel, 5 maart 1981); R. Verheyden, Vijf jaar werking van de rechtsmachten in het rechtsgebied van het Arbeidshof Antwerpen; J. Cl. De Meester de Ravestein, De gezondheid, een toepassing van het economisch denken; X., Gezondheid van bejaarden: noodzakelijke inlichting van de pers; X., Europa tegen de armoede; X., Parlementaire werkzaamheden en sociale zekerheid.

Cahiers de droit européen, 1982

nr. 4

M. Waelbroeck, Le rôle de la Cour de justice dans la mise en oeuvre du traité CEE; L. Goffin, De la confidentialité des communications entre l'avocat et son client (noot bij H.v.J., 18 mei 1982); P. Oliver, noot bij H.v.J., 9 juni 1982 (kwantitatieve invoerbepalingen en maatregelen van gelijke werking — artt. 9, 30, 104 en 106 EEG-Verdrag — verplichte borgstelling door Italiaanse regering opgelegd voor geanticiperde betalingen van ingevoerde produkten); M. Schlüter-La-Pierre, J.-J. Stryckmans, C. Gullmann en L. Lyng Andersen, G. Grimaux N. Edon en J.J.M. Tromm, Chronique des décisions nationales (1980) — première partie; A. Robins, Chronique législative (1er août - 31 octobre 1982).